

SKOLAS VĀRDS

Jauns iknedēļas žurnāls izglītības profesionāļiem

18 VĒRTĪGI
RAKSTI
+
METODISKIE
MATERIĀLI

Somijas izglītības pieredze.

Kā viņiem tas tik labi izdodas?
Mēs ielūkojamies Somijas skolotāja
ikdienā

Par bezmaksas izglītību un mācību līdzekļiem.

Zane Ozola, IZM
Finansēšanas principa izstrādes ekspertu darba
grupas vadītāja, stāsta par paveikto šajā
jautājumā

MAZĀS SKOLAS MISIJA

Mēs kalpojam viens otram.

Intervija ar Latvijas Humānās pedagoģijas
asociācijas valdes priekšsēdētāju Irmini
Pogrebņaku

Skolotājs un vara

Veselības mācībai vienā priekšmetā par šauru.

Kā visefektīvāk izglītēt nākotnes
sabiedrību par veselību?

Kultūras aģenti skolās. Kas tie tādi ir?

Skolas pārdefinēšana.

Kā projekta laikā
skolas attīstīsies par
daudzfunkcionāliem kopienas
atbalsta centriem?

Atziņas par skolas darbību ceļā uz vēl labāku skolu.

Igoris Grigorjevs, Zaķumuižas pamatskolas direktors.
Jaunākais skolas direktors Latvijā

Iekļaujošā izglītība Latvijā: mīts vai realitāte?

Ko manai skolai nozīmē alternatīvā pedagoģijā?

METODISKIE MATERĀLI:
vēsturē
matemātikā
literatūrā
vizuālajā mākslā

Par pedagogu stresu bez stresa

7 IZGLĪTĪBAS REFORMAS

Stāsts par bezmaksas izglītību un mācību līdzekļiem. Vispārējās izglītības reformas ietvaros darbojas 7 darba grupas, viena no tām, finansēšanas grupa, piedalās definējumu un aprēķinu izstrādē saistībā ar mācību līdzekļiem. Šobrīd valsts līmenī ir sagatavots normatīvais akts, kurā precizēts jēdziena mācību līdzekļi saturs. Stāsta Zane Ozola, IZM Finansēšanas principa izstrādes ekspertu darba grupas vadītāja.

9 ĀRVALSTU PIEREDZE

Somijas izglītības pieredze. Kā viņiem tas tik labi izdodas? Situāciju Somijas izglītības sistēmā skaidro Pasi Sālbergs (Pasi Sahlberg), aktīvs Somijas izglītības reformu dalībnieks, Somijas izglītības sistēmas veidotājs, kas konsultējis arī Latvijas Izglītības un zinātnes ministriju. Mēs ielūkojamies arī Somijas skolotāja darba ikdienā.

12 AKTUĀLA TĒMA

Veselības mācībai vienā priekšmetā par šauru. Lielākās diskusijas raisa jautājums, kā visefektīvāk izglītot nākotnes sabiedrību par veselību. Vai skolās vajadzētu ieviest veselības mācību kā atsevišķu mācību priekšmetu?

15 LIELĀ INTERVIJA

Mēs kalpojam viens otram. Un kā mēs kalpojam? Intervija ar Latvijas Humānās pedagoģijas asociācijas valdes priekšsēdētāju un Rīgas Anniņmuižas vidusskolas Humānās pedagoģijas centra vadītāju Irmīni Pogrebņaku, kas izglītības nākotni saista ar humāno pedagoģiju.

19 SKOLA UN KULTŪRA

Kultūras aģenti skolās. Nevar teikt, ka bērnam neinteresē mūzika, aktiermāksla, deja vai lietišķā māksla. Interesē. Jautājums, kāda, un atbilde uz šo jautājumu bieži vien liek secināt, ka tā ne vienmēr ir klasiskā mūzika, balets, kokačelniecība vai aušana, ko māca skolā. Kādi ir risinājumi?

21 SKOLAS DIREKTORA PIEREDZE

Trīs atziņas par skolas darbību ceļā uz vēl labāku skolu. Igors Grigorjevs, Zaķumuižas pamatskolas direktors, jaunākais skolas direktors Latvijā.

23 ALTERNATĪVĀ PEDAGOĢIJA

Ko manai skolai nozīmē alternatīvā pedagoģija? Latvijā šo izglītības modeli jau vairāk nekā 10 gadus realizē Ojārs Rode savā tautas skolu sistēmā 99 Baltie zirgi. Un, tā kā modelis ir diezgan elastīgs, tad tajā var ielikt

diezgan daudz mūsu laikam un vietai atbilstoša. To arī tika darīts, veidojot savu alternatīvo skolu Zile. Stāsta Marita Rozefelde, alternatīvās skolas Zile direktore.

25 IEKĻAUJOŠĀ IZGLĪTĪBA

Iekļaujošā izglītība: mīts vai realitāte? Pēc Izglītības un zinātnes ministrijas aplēsēm, Latvijā būs nepieciešami vismaz trīs gadi, lai īstenotu izglītības politikas veidotāju apņemšanos iekļaut vispārīzglītojošo skolu klasēs skolēnus ar speciālām vajadzībām. Pasaulē par šo bērnu iekļaušanu tiek domāts krietni agrāk, jau kopš 90. gadu sākuma.

30 SKOLA UN INOVĀCIJAS

Kāpēc skolām ir vērts iesaistīties programmā Partners in Learning? Tehnoloģiju attīstība un virtuāli savienotās pasaules ietekme nosaka nepieciešamību mainīt arī mācību, mācīšanās un novērtēšanas procesu. Microsoft programmā Partners in Learning (PiL) ir izveidojis globālu skolu kopienu, kuras mērķis ir veicināt inovāciju un sistēmas maiņas kultūru ikvienā pasaules skolā, lai palīdzētu pedagogiem sagatavot skolēnus 21. gadsimta dzīves un darba realitātei.

33 MAZĀS SKOLAS

Skolas pārdefinēšana. Sākas SFL iniciatīvas Pārmaiņu iespēja skolām otrā kārtā. Kopumā skolām tiek piešķirti 650 tūkstoši eiro, lai veicinātu to attīstību par daudzfunkcionāliem kopienu izglītības, kultūras un sociālā atbalsta centriem. Stāsta Aija Tūna, Sorosa fonda – Latvija (SFL) iniciatīvas Pārmaiņu iespēja skolām vadītāja.

39 AKTUĀLS JAUTĀJUMS

Vai skolās būtu jāatsakās no mājasdarbiem?

41 SKOLOTĀJS UN PSIHOLOĢIJA

Par pedagogu stresu bez stresa. Sociālā statusa apzināšanās un spēja sajusties labi skolotāja profesijā ir ļoti būtiska, jo skolotāju uzvedība, attieksme pret dzīvi audzina skolēnus.

45 DARBA VIDE

Kādas sekas var radīt mobings darbā? Ne vienam vien savā darba vietā ir bijusi situācija, kad darba apstākļi pret paša gribu kļuvuši nepanesami, īpaši jau šajā laikā, kad darba tirgū ir milzīga konkurence. Darba vidē indivīdu var apdraudēt ne tikai fiziskie, bet arī psiholoģiskie apstākļi.

48 MĒS LEPOJAMIES

Ekselences balva izciliem dabaszinātņu un matemātikas skolotājiem. Kritērijiem, kas tiek izvirzīti labākajiem, būtu jāklūst par normu ikdienas darbā ikvienam skolotājam.

51 VIEDOKLIS

Mazās skolas misija. Jaunam skolotājam nav nekā labāka par darbu mazā skolā. Skolotājs iemācās strādāt atsevišķi ar katru grupu, bet pēc tam arī ar klasi, kurā jānodarbina kā izteikti spējīgais, tā atpalikušais. Skolotājas Māras Bērentes pieredze.

53 VĒSTURES SKOLOTĀJIEM

Vēstures skolotājs: locis, vidutājs vai cits? Pēc vēstures skolotāju konferences atskatāmies uz aktuālajiem vēstures mācības jautājumiem un diskutējam par vēstures dalīšanas priekšrocībām un trūkumiem.

56 SKOLOTĀJA PERSONĪBA

Skolotājs un vara. Tikai savu trūkumu apzināšanās ļauj pieņemt citus, īpaši skolēnus, tādus, kādi viņi ir. Arī ļauj nepiešķirt sev tiesības norādīt, kā pareizi jādzīvo. Jo nav pareizas un nepareizas dzīves, katram ir sava. Māra Bērente, skolotāja.

58 SKATS NO MALAS

Veselības mācību skolās – kā? Kā apturēt neveselīgu dzīves paradumu izplatīšanos, mazkustīgu dzīvesveidu, bērnu traumatismu, nedisciplinētību un arvien pieaugošo alkohola lietošanu pamatskolēnu vidū. Andrejs Mūrnieks, LU vadībzinātņu doktors

61 METODISKIE MATERIĀLI

Bērns negrib lasīt! Ko darīt skolotājam? Rīgas Valda Zālīša sākumskolas direktores vietniece izglītības jomā, latviešu valodas, literatūras un vācu valodas skolotāja, LPMC un RIIMC lektore.

Metodiskais materiāls darbam ar informācijas tehnoloģijām Latvijas vēstures stundās 6. klasei. Evija Brauča, Ezerkrastu vidusskolas vēstures skolotāja

Bilingvālas matemātikas mācīšanas iespējas. Antonija Rudzīte, Spīdolas ģimnāzijas skolotāja

Radošais darbs tēmas Tēlniecība apguvei vizuālajā mākslā 6. klasei. Ināra Ondzule, Kalupes pamatskolas vizuālās mākslas skolotāja.

Kāpēc es nākamajā gadā lasīšu žurnālu Skolas Vārds?

Ainārs Cīrulis, Priekules vidusskolas direktors

Ar saviem pirmajiem izdevumiem gadu mijā **Skolas Vārds** sevi ir pieteicis kā daudzsološu izdevumu Latvijas izglītības vidē. Lai pietiek veiksmes un nepietrūkst uzņēmības izcīnīt savu vietu starp lasītākajiem izdevumiem skolotāju, skolēnu un vecāku auditorijā!

Dana Arnīte, Vaidavas speciālās internātpamatskolas direktora vietniece izglītības jomā

Elektroniskais izdevums **Skolas Vārds** noteikti ir kā atbalsta, iedvesmas materiāls pedagogiem, lai ikdienas mācību procesu varētu padarīt radošāku - tas piedāvā aizraujošas idejas visiem, kuri domā oriģināli un vēlas strādāt, iedvesmojoties no jaunām lietām. Tajā iekļautas aktualitātes, kas skar ne tikai pedagogus, bet arī vecākus un sabiedrību kopumā. Jaunajā gadā novērtēsim to, kas mums dots, saudzēsim sevi un savus mīļos. Lai ir gandarījums par skolēniem, viņu veiksmēm un panākumiem!

Dace Markus, Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijas rektore

Ar lielu interesi iepazīnos ar žurnālu **Skolas Vārds**. Būt par profesionālu izdevumu un vienlaikus ieinteresēt plašu lasītāju pulku nav vienkārši. Žurnāla kolektīvs ir pietiekami profesionāls, tātad ir visas iespējas uzturēt augstu diskusiju kvalitāti, veidot profesionālas intervijas un aprakstus. Ļoti ceru, ka žurnāla veidotāju kolektīvs turpinās iesākto virzību, koncentrējoties uz skolu dzīvi, atbilstošajiem normatīvajiem aktiem un praktisko pieredzi.

Daina Vancāne-Viļuma, latviešu valodas un literatūras skolotāja Andreja Upīša Skrīveru vidusskolā

Abonē žurnālu *Skolas Vārds* nākamajam gadam!

Nākamajā gadā žurnāls *Skolas Vārds* būs vienīgais iknedēļas e-žurnāls, kas veltīts izglītības jautājumiem, sākot no atbildīgo valsts iestāžu lēmumu skaidrojumiem, beidzot ar pašu skolotāju pieredzi un viedokļiem. Abonējot žurnālu *Skolas Vārds*, jūs nepalaidīsiet garām nevienu svarīgu izglītības jomas notikumu, vienmēr būsiet informēti par to, ko lemj atbildīgās valsts iestādes, kā tiek izmantotas iespējas izglītībā, risinātas problēmas, kā jūsu kolēģi risina dažādus jautājumus, ko iesaka speciālisti dažādu situāciju un problēmu risināšanai un kādus viedokļus pauž izglītības jomas eksperti. Katru nedēļu varēsiet lasīt intervijas ar pieredzējušiem izglītības speciālistiem, iepazīties ar svarīgām izglītības tēmām, ko izpētījuši *Skolas Vārda* žurnālisti. Un mūsu redakcijas dāvana skolotājiem – katru nedēļu piedāvāsim vairākus metodiskos materiālus dažādos mācību priekšmetos, ko skolotāji varēs praktiski izmantot savā darbā.

Abonējot žurnālu *Skolas Vārds*, jūs saņemsiet individuālu pieejas paroli, kas dos jums iespēju jebkurā laikā ienākt žurnāla mājaslapā, ielogoties un lasīt žurnāla jaunāko numuru, iepazīties ar iepriekšējiem numuriem, izprintēt žurnālu un padalīties ar kolēģiem vai arī interesējošos materiālus ielikt savā darba mapē.

Ieguvumi, abonējot žurnālu *Skolas Vārds*:

- Katru nedēļu 30–40 lpp. žurnāls par aktuāliem un izglītības profesionāļiem svarīgiem jautājumiem
- Katru nedēļu metodiskie materiāli dažādos mācību priekšmetos
- Abonēšanas cena ļoti draudzīga, gada abonements – Ls 29

Žurnālu elektroniskā formā varēsiet lasīt jebkurā jums ērtā laikā, kā arī izprintēt materiālus un izmantot tos savā darbā

Jebkura skola, abonējot žurnālu, var uzrakstīt skolas pedagogu e-pastus, un arī viņiem tiks piešķirtas paroles, kas dod iespēju katram skolotājam individuāli lasīt žurnālu.

Ja skola izvēlējusies neabonēt žurnālu, piedāvājam skolotājiem individuāli apvienoties grupā līdz pat 15 cilvēkiem un abonēt žurnālu nākamajam gadam. Jo lielāka grupa, jo finansiāli izdevīgāk. Piemēram, ja 15 skolotāji abonē žurnālu nākamajam gadam, katram tas izmaksā vien nepilnus divus latus, bet ieguvums ir acīmredzams – vērtīga un darbam noderīga informācija katru nedēļu.

Nākamajā gadā žurnālu varēs lasīt tikai tie, kas to būs abonējuši.

Skolas Vārds abonēšanas cena

Ls 29 – gada abonements, Ls 17 – pusgada abonements, Ls 9 – 3 mēnešu abonements

Kā abonēt *Skolas Vārds*

Žurnālu *Skolas Vārds* var abonēt ļoti ērti un vienkārši: uz e-pastu ***skolasvards@gmail.com*** nosūtiet maksātāja rekvizītus (ja abonētājs ir privātpersona, tad personas vārdu un uzvārdu) un termiņu, uz kādu vēlaties izdevumu abonēt. Mēs savukārt sagatavosim elektronisku rēķinu un nosūtīsim jums to uz e-pastu (vai arī nosūtīsim rēķina oriģinālu ar *Latvijas Pasta* starpniecību).

Īpašs piedāvājums pirmsskolas izglītības iestādēm un skolām kurās ir pirmsskolas grupas – žurnāls *Pirmsskolā*

Ar prieku paziņojam, ka kopš oktobra katru mēnesi iznāk specializēts pirmsskolas izglītības iestādēm veltīts žurnāls *Pirmsskolā*. Žurnāls iznāk 30–40 lpp. apjomā, un tajā ikviens pirmsskolas pedagogs var atrast sev noderīgu informāciju darbam. Žurnālā katru mēnesi var lasīt par visu aktuālo, kas saistīts ar izglītību līdz skolas gaitu sākšanai, speciālistu viedokļus un ieteikumus, diskusijas, par Latvijas un ārvalstu kolēģu pieredzi. Žurnālā var iepazīties ar jaunām mācību metodēm, mācību materiāliem, spēlēm, ko pedagogi praktiski var pielietot savā darbā. Žurnāla autore – pirmsskolas skolotāja Iveta Liepiņa, kuras pieredze šajā darbā ir vairāk nekā 20 gadu!

Abonējot žurnālu *Pirmsskolā*, jūs saņemsiet individuālu pieejas paroli, kas dos jums iespēju jebkurā laikā ienākt žurnāla mājaslapā, ielogoties un lasīt žurnāla jaunāko numuru, iepazīties ar iepriekšējiem numuriem, izprintēt žurnālu un padalīties ar kolēģiem vai arī izprintēt darbam nepieciešamos materiālus.

Kā abonēt žurnālu *Pirmsskolā*

Žurnālu *Pirmsskolā* var abonēt ļoti ērti un vienkārši: atsūtiet uz e-pastu **zurnalspirmsskola@gmail.com** maksātāja rekvizitus (ja abonētājs ir privātpersona, tad personas vārdu un uzvārdu) un termiņu, uz kādu vēlaties izdevumu abonēt. Mēs savukārt sagatavosim elektronisku rēķinu un nosūtīsim jums to uz e-pastu (vai arī nosūtīsim rēķina oriģinālu ar *Latvijas Pasta* starpniecību).

Abonējiet žurnālu *Pirmsskolā* 2013. gadam par izdevīgu cenu!

Ls 25 – gada abonements

Ls 16 – pusgada abonements

Ls 9 – 3 mēnešu abonements

Ja vēlaties saņemt šā gada žurnāla *Pirmsskolā* bezmaksas numurus, sūtiet pieteikumu uz **zurnalspirmsskola@gmail.com**, mēs jums nosūtīsim žurnālus uz jūsu norādīto e-pastu. Nākamajā gadā žurnālu varēs lasīt tikai tie, kas to būs abonējuši.

Piedāvājam abonēt komplektu *Skolas Vārds + Pirmsskolā* par izdevīgu cenu!

Ls 47 – gada abonements

Ls 30 – pusgada abonements

Ls 15 – 3 mēnešu abonements

+

Sūtiet pieteikumu uz skolasvards@gmail.com!
Ja jums ir jautājumi, lūdzu, sazinieties ar mums:
Redakcijas tālr.: 26002264
Redakcijas e-pasts: skolasvards@gmail.com
Interneta vietne: <http://skolasvards.wordpress.lv>

Mēs sveicam jūs svētkos...

Nika Aleksejeva, žurnāliste

Balts gaišums mirdz no svecītēm,
Dzied koris seno dziesmu svētu;
Un bērni nāk ar svecītēm,
Lai Ziemassvētkus nosvinētu.
Ap katru bērna galviņu
Auž svētku prieki staru rotu –
Tie katrs savu balviņu
Par karaļvalsti neatdotu...
Sensenais brīnums veltītais
No jauna nācis zemes leņās,
Un senais sapnis zeltītais
Mirdz apskaidrotās bērnu sejās.
/Kārlis Krūza/

Vēlu mūsu lasītājiem atvērt bērnos viedumu, kas veidos mūsu nākotni gaišāku!

Inese Matisāne, žurnāliste

Katra situācija, kurā nonākam, rāda mums kādu ceļu tālāk. Novēlu ticību pašiem sev un saviem līdzilvēkiem. Visi kopā mēs varam izdarīt lielas lietas. Pārliecības spēks ir neierobežots, tam nav ne apakšas, ne augšas. Kļūsim patstāvīgāki, kļūsim gudri, jā, arī savās dvēselēs, savā domāšanā. Par spīti visam mūsu zvaigzne mirdz. Ticēsim tai. Priecīgu un mierpilnu Ziemassvētkus Jums visiem!

Māra Bērante, skolotāja

Dz. Rinkule-Zemzare kādā gadumijas raidījumā teica „Ja es spētu balta vien Nākamgad nodzīvot, Kur tad visi labi ļaudis Savu mūžu piemēros?”

Tāpēc novēlu kolēģiem pedagogiem un visiem izglītības faniem būt pašiem īstiem un pieņemt citus tādus, kādi viņi ir. Jo tas ir vienīgais ceļš uz skolēnu sirdi. Lai mums veicas!

Iveta Liepiņa, žurnāla Pirmsskolā redaktore

Pa baltu un klusu ziemas sarūpētu ceļu dodamies Ziemassvētkos. Vai arī – Ziemassvētki nāk pie mums. Lai nu kā, bet mēs satiksimies, un ticu – ja atļausimies būt bērni, piedzīvosim Ziemassvētku brīnumu. Lai miers, gaisma un mīlestība Jūsu mājās un dvēselēs! Priecīgu svētkus un bagātu ikdienu!

Žurnāls Skolas Vārds
Redakcijas adrese: Ropažu iela 76 -
16, Rīga
Tālrunis: 26002264
E-pasts:
skolasvards@gmail.com
Interneta vietne:
<http://skolasvards.wordpress.lv/>

Galvenā redaktore:
Violeta Brenčeva
Tālrunis: 26002264
Izdevējs: SIA V-Media
Vienotais reģ. Nr. 40103369264

Gada nogalē

Īpašs laiks ir gada nogale – visi steidzam padarīt vēl neizdarītos darbus, skolās valda kņada, tiek labotas atzīmes, saņemti semestra vērtējumi un organizēti svētku pasākumi. Ģimenē steidzam pagūt sagādāt Ziemassvētku dāvanas saviem mīļajiem, plānojam brīvdienas, lai beidzot varētu atpūsties no *trakā skrējiena*. Neaizmirsīsim, ka šie svētki nav tikai dāvanu pirkšanas laiks, tie ir sirds siltuma, miera un labestības svētki. Izdarīsim katrs kādu labu darbu, pateiksim kādu labu vārdu, neatteiksim savu palīdzību, ja kāds to lūdz. Un pasaule kaut uz brīdi kļūs labāka un gaišāka. Jo es patiešām ticu, ka katrs no mums var nest savu gaismas staru.

Tieši tāpēc arī decembra numurā runājam par humāno pedagogiju, ko pazīst un savās stundās izmanto daudzi Latvijas pedagogi. Tāpat arī tēma par iekļaujošo izglītību patiesībā ir stāsts par mūsu uzskatu un attieksmes sistēmu. Šajā numurā esam sarūpējuši saviem lasītājiem daudz vērtīgu materiālu, kas noteikti noderēs darbā.

Gribu pateikt paldies visiem, kas novērtējuši un uzticējušies mūsu jaunajam žurnālam. Mēs patiešām strādājam no sirds, lai sagādātu visu nepieciešamo un svarīgāko informāciju. Nākamajā gadā žurnāls *Skolas Vārds* iznāks katru nedēļu elektroniskā formātā – ērti un vienkārši to varēs lasīt ikviens abonētājs. Tos, kas vēl nav paspējuši abonēt žurnālu, aicinām to darīt līdz decembra beigām. Arī nākamā gada janvārī un februārī būs iespējams abonēt žurnālu visam gadam. Vairāk par abonēšanas iespējām varat lasīt žurnāla 4., 5. lpp. Nākamā gada pirmo numuru varēsiet lasīt 10. janvārī.

Vēlu jums visiem sirds siltuma, miera un gaismas pilnus svētkus. Daudz radošu ideju, veiksmes un harmonijas Jaunajā gadā!

Uz tikšanos janvārī!

Violeta Brenčeva,
žurnāla *Skolas Vārds*
galvenā redaktore

Stāsts par bezmaksas izglītību un mācību līdzekļiem

Vispārējās izglītības reformas ietvaros darbojas 7 darba grupas, viena no tām, finansēšanas grupa, piedalās definējumu un aprēķinu izstrādē saistībā ar mācību līdzekļiem. Šobrīd valsts līmenī ir sagatavots normatīvais akts, kurā precizēts jēdziena *mācību līdzekļi* saturs.

Zane Ozola, Dr. paed., Izglītības un zinātnes ministrijas Finansēšanas principa izstrādes ekspertu darba grupas vadītāja, privātās vidusskolas *Patnis* valdes priekšsēdētāja

Latvijas izglītības sistēma dzīvoja mēreni stagnātisku dzīvi, līdz pagājušā gada rudenī jaunā valdība pieteica nopietnas reformas, kas neizbēgami aktualizēja diskusijas par daudziem ilgi nerisinātiem jautājumiem. Viens no tiem – kam būtu jāmaksā par mācību līdzekļiem: vecākiem vai valstij? Kaut arī mūsu valsts likumos ir definēts, ka vispārējā pamata un vidējā izglītība Latvijā ir bez maksas, daudzi vecāki katru septembri bija spiesti pirkt gan jaunas mācību grāmatas un darba burtnīcas, gan citas mācību procesam nepieciešamās lietas. Tas pamazām izraisīja vispārēju neapmierinātību sabiedrībā – līdz pat tiesvedības uzsākšanai starp atsevišķām skolām un vecākiem, galu galā nācās atzīt, ka līdz šim valstī nav bijis precīzi definēts,

kas konkrēti ir mācībām nepieciešamie mācību līdzekļi un kas par tiem maksā.

Vispārējās izglītības reformas ietvaros darbojas 7 darba grupas, viena no tām, finansēšanas grupa, piedalās definējumu un aprēķinu izstrādē saistībā ar mācību līdzekļiem.

Šobrīd IZM ir sagatavojuši grozījumu projektu Ministru kabineta noteikumiem Nr. 97 *Kārtība, kādā valsts organizē un finansē mācību līdzekļu izdošanu un iegādi*, kurā ir uzskaitīti izglītības apguvei paredzētie mācību līdzekļi:

mācību literatūra: mācību grāmatas un citi izglītības satura apguvei paredzēti izdevumi, tostarp mācību izdevumi elektroniskajā vidē, kuri tiek izmantoti mācību procesā valsts izglītības standartā paredzēto kompetenču, zināšanu un prasmju apguvei un attieksmju veidošanā;

metodiskie līdzekļi: metodiskie ieteikumi un citi pedagoga darba vajadzībām paredzēti mācību izdevumi;

papildu literatūra: uzzīņu literatūra (vārdnīcas, enciklopēdijas, rokasgrāmatas), bērnu literatūra un daiļliteratūra, kartogrāfiskie izdevumi, nošu izdevumi un citi izglītības programmu īstenošanai nepieciešamie periodiskie un neperiodiskie izdevumi;

uzskates līdzekļi: attēli, izdevumi, tekstuāli izdevumi un vizuāli materiāli (tabulas, plakāti,

kartes, sižetiskie attēli, albumi, mākslas darbu reprodukcijas, atklātnes u. c.), naturālie objekti, maketi un modeļi, kuros ievietota vizuāla vai audio informācija;

didaktiskās spēles: mācību procesā izmantojamas spēles, kurās ietverti mācību satura apguves uzdevumi vai mācību sasniegumu pārbaudes elementi;

digitālie mācību līdzekļi: elektroniskie izdevumi, kuros ir iekļauts izglītības programmas īstenošanai atbilstošs saturs;

izdales materiāli: vingrinājumi, shēmas, piemēri, paraugi u. c. materiāli, ko iedod katram skolēnam kā papildinājumu mācību grāmatai vai darba burtnīcai, individualizējot mācību procesu;

mācību tehniskie līdzekļi: mācību procesā izmantojamās tehniskās ierīces un iekārtas, tostarp bērniem ar īpašām vajadzībām paredzētās tehniskās ierīces un iekārtas;

iekārtas un aprīkojums: ierīces, rīki, instrumenti, priekšmeti, piederumi un cits inventārs, ar kuru palīdzību nodrošina mācību priekšmeta obligātā satura apguvi, garantējot drošības noteikumu un higiēnas prasību ievērošanu;

mācību materiāli: vielas, izejvielas un priekšmeti, ko izmanto mācību priekšmeta standartā noteiktā obligātā satura apguvei, veicot praktiskus uzdevumus, tostarp darba u. c. burtnīcas, klades,

kontūrkartes, rakstāmpiederumi, rasēšanas un vizuālās mākslas piederumi, lineāli, mapes, tekstilizstrādājumi, kokmateriāli u. c.

individuālie mācību līdzekļi un piederumi – izglītojamo personiskās lietošanas priekšmeti, kuri tiek izmantoti kā mācību līdzekļi vai saistībā ar mācību iespēju nodrošināšanu: skolas soma; ikdienas un svētku apģērbs un apavi; atsevišķu mācību priekšmetu (sports, mājturība, tehnoloģijas u. c.) obligātā satura apguvei nepieciešamais specifiskais apģērbs, apavi un higiēnas piederumi, materiāli, kurus izmantojot mācību procesā skolēns rada priekšmetu vai produktu savām vajadzībām u. c.

Definēt, kurš par to visu maksā

Tā kā šis ir projekts, tad formulējumi vēl var mainīties, taču lielos vilcienos mājasdarbs ir izdarīts un valsts līmenī ir sagatavots normatīvais akts, kurā precizēts jēdziena *mācību līdzekļi* saturs.

Vienlaikus ir risināts uzdevums definēt, kurš par to visu maksā. **Mūsu grupas priekšlikums ir šajos pašos noteikumos precīzi noteikt, ka valsts atbildīga par pirmajiem trim (mācību literatūra, metodiskie līdzekļi, papildu literatūra), būtībā – par grāmatām, bibliotēku fondu; vecāki – par individuāliem mācību līdzekļiem un piederumiem (vienkārši runājot, par to, ko bērns izmanto tikai personiskai lietošanai, piemēram, velk mugurā vai apēd), bet visu pārējo nodrošina pašvaldība: iekārtas, inventāru, uzskates līdzekļus, pārējos mācību materiālus, tostarp rakstāmpiederumus, papīru, darba burtnīcas u. c.**

Tradicionāli sadalījums bijis līdzīgs arī līdz šim, bet neskaidrības radīja piederumi un krāsas vizuālajai mākslai, mājturībai u. c. specifiskas lietas, kas ir visai dārgas, kā arī mācību grāmatu iegāde, ko valsts krīzes apstākļos vairs nevarēja nodrošināt, un automātiski tas tika pārliekts uz pašvaldību un vecāku pleciem. Taču mūsu valsts Satversmē ir noteikta izglītība bez maksas, tāpēc šo jautājumu nedrīkstēja atstāt nerisinātu.

Par to, kas ietilpst jēdzienā *mācību līdzekļi* un kurš būtu atbildīgs par to iegādi, esam tikuši skaidrībā, bet jāsaprot arī, cik izmaksā katra pozīcija un vai valsts un pašvaldība var to atļauties.

Līdz šim bija spēkā normatīvs, ka 1 bērnam būtu jānodrošina 7 latu gadā mācību grāmatām, kas noteikts Kultūras ministrijas izstrādātajos noteikumos Nr. 415 *Bibliotēku darbībai nepieciešamā finansējuma normatīvi*. Pašreiz mūsu darba grupa ir apstājusies pie 10 latu izmaksām kā minimumu gadā uz vienu bērnu. Rēķinot gan vidējās grāmatu cenas, gan aptaujājot dažādas skolas, ņemot vērā, ka viena mācību grāmata var kalpot 3 gadus, nonācām pie šādas summas. Taču atgādinu: tās ir mācību grāmatas – bez darba burtnīcām! Nākamajā mācību gadā valsts ir plānojusi 6,26 latus uz bērnu gadā, bet 2014. gadā IZM sadarbībā ar Kultūras ministriju plāno palielināt šo summu līdz 14 latiem uz bērnu gadā, tas nozīmē, ka valsts savu daļu varēs nodrošināt un būs iespējams atjaunot skolu bibliotēku mācību literatūras fondu.

Vecāku organizācijas ir pauzušas savu neapmierinātību par to, ka vecākiem katru gadu ar mācību grāmatu sarakstiem ir

jāstāv rindās un jāpērk grāmatas vienam gadam, visi saprot, ka tas nav racionāli. Nodrošinot konkrētas naudas summas ieplūšanu katrā skolā, būs iespējams autonomi un pēc vajadzības plānot grāmatu iegādi, saglabāšanu, atjaunošanu utt. Ieviecot informāciju par grāmatu cenām, esam konstatējuši, ka, veicot grāmatu iepirkumus tieši no izdevējiem, ietaupītos vismaz 25–30%, ko šobrīd vecāki samaksā grāmatnīcās. Turklāt jāatceras, ka daļa grāmatu turpmāk būs elektroniskas, kas arī ļaus skolām variēt bibliotēku fondu izveidē.

Līdz šim par visiem pārējiem mācību līdzekļiem tradicionāli rūpējusies pašvaldība, taču nav bijusi noteikta robeža, kas tieši ir pašvaldības atbildība un kas – valsts vai vecāku. Ar jaunajiem Ministru kabineta noteikumiem vēlamies uzsvērt, ka valsts kopā ar pašvaldību nodrošina bezmaksas izglītību, kas nozīmē: mācībām nepieciešamos mācību līdzekļus vecākiem nav jāgādā. Ja valsts nodrošina grāmatas, tad pašvaldības atbildība ir rakstāmpiederumu, papīra, burtnīcu, klažu, darba burtnīcu, kancelejas piederumu u. c. iegāde. Aptaujājot gan vecāku organizācijas, gan skolas, gan veicot teorētiskus aprēķinus, iznāk, ka pašvaldībai savos budžetos par 1 bērnu gadā būtu jāparedz 40 latu – tā ir tā summa, par kuru lielā mērā ir radies strīds starp vecākiem un skolām. Pašvaldības ir ieinteresētas savu skolu uzturēšanā, un esmu pārliecināta, ka skaidri spēles noteikumi palīdzēs skolu pārvaldībā un ka, iekļaujot šo summu pašvaldību budžetos, tiks atrisināts ilgušais konflikts par maksas vai bezmaksas mācību līdzekļiem. ■

Somijas izglītības pieredze. Kā viņiem tas tik labi izdodas?

**Mēs
ielūkojamies
Somijas sko-
lotāja ik-
dienā**

„Būt labam skolotājam Somijā nozīmē būt labam pedagogam. Ir jāsaprot, ko nozīmē laba skola un kā skolēni iemācās lietas. Taču pat tad, ja skolotājs ir labs pedagogs, ar to vien nepietiek. Nepieciešams, lai skolotājs ir arī komandas spēlētājs un sastrādājas ar citiem profesionāļiem un kolēģiem, zina, kā vadīt izglītības procesus un skolas attīstību, kā arī prot komunicēt ar vecākiem un sabiedrību. Skolotāja darbs nav tikai mācīšana,” skaidro Pasi Sahlbergs (*Pasi Sahlberg*), aktīvs Somijas izglītības reformu dalībnieks, Somijas izglītības sistēmas veidotājs, kas konsultējis arī Latvijas Izglītības un zinātnes ministriju.

Nika Aleksejeva

Saskaroties ar izglītības problēmām, nereti galvas vērsas Somijas virzienā. Šī valsts kopš 60. gadiem izglītību uzstādījusi par savu prioritāti un raugās uz to kā ieguldījumu valsts cilvēkresursos. Runājot par izglītības kvalitāti Latvijā, bieži atdujamies pret problēmām, kas saistītas ar izglītības finansējumu. Skaidrs! Jāmaina finansēšanas modelis. Bet vai ar to vien visas problēmas būs atrisinātas? Ielūkojoties Somijas skolotāja ikdienā, atziņa ir viena – vieglākie risinājumi ne vienmēr ir tie labākie.

„Izglītība ir pamats sabiedrības labklājībai. Tas nav kaut kāds darbs. Tas ir nozīmīgs darbs. Mēs izglītojam bērnus, kas kļūs par sabiedrības daļu, un tu kā skolotājs vari ieguldīt viņos,” stāsta Anna Marija Jukarainen, sākumskolas skolotāja Helsinkos. Viņa ir viena no tiem 10% jauniešu, kas, par spīti lielajai konkurencei, ir sekmīgi ieguvusi maģistra līmeņa diplomu izglītības zinātnē. Tas viņai garantē darbavietu sākumskolā jau trīs gadus. Katru rudeni viņa ar bērniem dodas uz mežņu, kas atrodas netālu no skolas. Tur topošie sabiedrības locekļi vēro,

kā attīstās koki. Bērni sadalās pa pāriem, regulāri pēta, fotografē, izvirza jautājumus un paši meklē uz tiem atbildes. Iekļaujošā izglītības pieeja ir Annas Marijas iecienītākā.

Skolotājs – izglītības procesa attīstītājs

Kā stāsta doktors, 2011. gadā iznākušās grāmatas *Finnish Lessons*¹ (*Somu mācības, red.*) autors un aktīvs Somijas izglītības reformu dalībnieks, kas konsultējis

arī Latvijas Izglītības un zinātnes ministriju (IZM), skolotāji Somijā savu darbu uztver daudz kompleksāk. Viņi neaprobežojas ar skolēnu sagatavošanu matemātikas, valodas un zinātņu eksāmeniem, bet pievērš uzmanību arī skolēnu prasmju un iemaņu attīstībai. Turklāt skolotāju darbs notiek ne vien klasēs, bet arī kopā ar saviem kolēģiem, direktoru un vecākiem, plānojot mācību programmu un strādājot, lai veicinātu skolas attīstību. „Būt labam skolo-

P. Sahlbergs uzskata, ka vaučeru sistēma nav labākais risinājums, ko rāda arī Zviedrijas piemērs. Kādai skolai ar bērnu un finansējuma piesaisti veiksies labāk, citai nē. Tādējādi bērni nesaņems vienlīdzīgi labu izglītību. Vaučeru sistēma spēj sniegt īstermiņa uzlabojumus, bet ilgtermiņā novest pie jauniem izaicinājumiem.

¹ Sahlberg, P. (2011) *Finnish Lessons: What Can the World Learn from Educational Change in Finland?* New York: Teachers College Press. <http://www.finnishlessons.com/>

tājam Somijā nozīmē būt labam pedagogam. Ir jāsaprot, ko nozīmē laba skola un kā skolēni iemācās lietas. Taču pat tad, ja skolotājs ir labs pedagogs, ar to vien nepietiek. Nepieciešams, lai skolotājs ir arī komandas spēlētājs un sastrādājas ar citiem profesionāļiem un kolēģiem, zina, kā vadīt izglītības procesus un skolas attīstību, kā arī prot komunicēt ar ve-

nav lielas. Tās ir nedaudz mazākas par vidējo Somijas algu, kas, pēc viņas domām, ir neatbilstoši, ja kabatā maģistra diploms. Vidējā alga Somijā ir aptuveni 3000 eiro (2130 latī), taču apmēram pēc pieciem gadiem sākumskolas skolotājs tiek paaugstināts un saņem vairāk. Piemaksas ir arī par papildu darbu. Piemēram, sākumskolas skolotājam nedēļā ir jānovo-

izņem un kādas metodes izmantot, Anna Marija izvēlas pati, taču, katru mācību gadu sākot, viņa iepazīstas ar skolas programmu. Vispirms Somijas pamata izglītības saturu nosaka valsts mēroga dokumenti, tad katra Somijas pašvaldība. P. Sālbergs stāsta, ka pašvaldības savā darbībā ir diezgan neatkarīgas. Tās vienlaicīgi ir arī lielākās skolu finansētājas. Vismaz 70% finansējuma skolas saņem no pašvaldības, bet atlikušo daļu – no valsts. Ar pašvaldības līdzekļiem skolas varot rīkoties diezgan brīvi, stāsta P. Sālbergs. Dažas vairāk iegulda skolotāju algās, citas – skolas infrastruktūrā.

Latvijā, lai skolotājiem sniegtu lielāku autonomiju un uzlabotu izglītības kvalitāti, IZM pirms gada ievēlētā izglītības un zinātnes ministra Roberta Kīļa vadībā plāno pāriet uz galvojuma sistēmas izglītības finansēšanas modeli jeb tā saukto vaučeru sistēmu. Tas nozīmē, ka skolas gūs finansējumu no viena avota, kas sekos bērnam, un vecāki pēc brīvā tirgus principiem varēs izvēlēties, kurā skolā savu bērnu sūtīt.

P. Sālbergs uzskata, ka vaučeru sistēma nav labākais risinājums, ko rāda arī Zviedrijas piemērs. Kādai skolai ar bērnu un finansējuma piesaisti veiksies labāk, citai nē. Tādējādi bērni nesaņems vienlīdzīgi labu izglītību. „Izglītības vienlīdzības princips ir ļoti svarīgs – īpaši valstīs, kuras ir Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) dalībvalstis. To ir grūti sasniegt konkurences apstākļos.” Viņš uzskata, ka vaučeru sistēma spēj sniegt īstermiņa uzlabojumus, bet ilgtermiņā novest pie jauniem izaicinājumiem. Citu valstu pieredze apliecina, ka tā ir sabiedrības noslāņošanās. Viņš uzskata, ka Latvijā, kur jau tā ir diezgan nevienlīdzīga sabiedrība – gan ienākumu, gan valodas ziņā – labāks risinājums būtu ilgtermiņa stratēģija, kas, tāpat kā

Skolotāji Somijā savu darbu uztver daudz kompleksāk. Viņi neaprobežojas ar skolēnu sagatavošanu matemātikas, valodas un zinātņu eksāmeniem, bet pievērš uzmanību arī skolēnu prasmju un iemaņu attīstībai. Turklāt skolotāju darbs notiek ne vien klasēs, bet arī kopā ar saviem kolēģiem, direktoru un vecākiem, plānojot mācību programmu un strādājot, lai veicinātu skolas attīstību

cākiem un sabiedrību. Skolotāja darbs nav tikai mācīšana,” skaidro P. Sālbergs. Arī Anna Marija stāsta, ka viņai, jaunai skolotājai, nākas strādāt daudz. Lielu daļu viņas darba laika aizņem elektroniskā komunikācija ar vecākiem, kas – īpaši sākumskolas līmenī – aktīvi interesējas par sava bērna skolas gaitām.

Skolotāja motivācijas pamats

Atbilstošas algas un laba darba vide ir apstākļi, kas, pēc P. Sālberga domām, skolotājus motivē savu darbu veikt plašākā kontekstā pēc labākās sirdsapziņas. Viņš uzskata, ka Latvijā skolotāju algas ir ļoti neatbilstošas un tas ir viens no galvenajiem izglītības problēmu iemesliem. Turpretim Anna Marija stāsta, ka algas, īpaši jauniem sākumskolas skolotājiem,

da vismaz 24 stundas. Ja viņš vai viņa novada 27 stundas, par trim ir piemaksa. Vairāk saņem tie skolotāji, kas ir specializējušies kādā konkrētā priekšmetā. Tāpēc Anna Marija šobrīd mācās papildus, lai iegūtu angļu valodas skolotājas kvalifikāciju.

Ja skolotāju algas un darba apstākļi ir atbilstošā līmenī – labas klases, kopējas skolotāju pusdienas –, tad, kā stāsta P. Sālbergs, skolas var cerēt uz patiesi profesionāliem skolotājiem, kam tic gan skolēni, gan viņu vecāki, gan valstsvīri un uzņēmēji. Ar laiku vairs nav vajadzīgas ne regulāras skolu pārbaudes un akreditācijas, ne skolēnu eksaminācija.

Uzticība, ne brīvā tirgus likumi

Somijas skolotāji savā darbā ir diezgan brīvi. To, kurā brīdī vielu

citās OECD valstīs, koncentrētos uz vienlīdz kvalitatīvas izglītības nodrošināšanu, izmantojot ie-

devumiem, kas ļauj ietaupīt naudu, ko vecāki tērē to drukātajām versijām. „Bērni aizvien biežāk uz

efektīva būtu izglītība Somijā, arī tai ir izaicinājumi. P. Sālbergs stāsta, ka mazinās pusaudzū zēnu interese lasīt vienkārši prieka pēc, tāpēc pastāv bažas, ka bērni zaudēs iemaņas, kas palīdz apgūt mācību vielu. Cita problēma – aizvien biežāk jaunieši, iegūstot obligāto deviņu klašu izglītību, mācības vairs neturpina. Katru gadu, kā stāsta P. Sālbergs, šādu ceļu izvēlas 3–4 tūkstoši jauniešu, taču tas viņiem traucē atrast pienācīgu darbu. Daži no viņiem vēlāk atgriežas, lai turpinātu mācības, citi saskaras ar sociālām problēmām. Analizējot skolēnu kontingentu,

Vidējā alga Somijā ir aptuveni 3000 eiro (2130 latī), taču apmēram pēc pieciem gadiem sākumskolas skolotājs tiek paaugstināts un saņem vairāk. Piemaksas ir arī par papildu darbu

kļaujošo pieeju. Tā katram bērnam sniedz individuālu pieeju un palīdz attīstīties un gūt zināšanas jebkurā skolā – neatkarīgi no specifiskām vajadzībām. „Iespējams, iekļaujošā izglītība izklausās grūti un dārgi. Tas tā varbūt arī ir, taču nav lētu risinājumu sarežģītām izglītības problēmām. Latvijā ir daudzas kompleksas izglītības sistēmas problēmas, kurām jau atrasti lēti risinājumi. Es baidos, ka vaučeru sistēma ir vēl viens šāds lēts risinājums,” uzskata P. Sālbergs. Pēc *Eurostat* datiem, Latvija 2009. gadā izglītībai tērēja 5,64% no IKP, bet Somija – 6,81% no IKP.

Jauna pieeja tehnoloģijām

No izglītības pieejas pie metodēm, ar kuru palīdzību bērni apgūst mācību vielu. Anna Marija savā darbā visbiežāk izmanto grupu un pāru darbus. Tie var būt gan projekti, ar kuriem bērniem jāstrādā grupās vai pa pāriem ilgāku laiku, gan spontāni uzdevumi, kas jāveic stundu laikā.

Aizvien vairāk skolēnu ikdienā iezogas arī mūsdienu elektroniskās ierīces. Anna Marija stāsta, ka pirmajā klasē bērni tās izmanto mazāk. Varbūt otrajā semestrī. Savukārt otrajā klasē tā jau ir pašsaprotama mācību procesa sastāvdaļa. Runa nav tikai par elektroniskiem mācību līdzekļiem, piemēram, e-grāmatām un uz-

skolu nes portatīvos datorus vai viedtālrunus,” stāsta P. Sālbergs. „Es domāju, ka ir svarīgi bērnam iemācīt, kā to izmantot mācībām, tā vietā, lai liktu vienkārši apsēs-

P. Sālbergs tikšanās laikā ar Valsts prezidentu Andri Bērziņu.

ties pie datoriem un datorklasēs pildīt kādus uzdevumus. Manuprāt, mēs aizvien vairāk no tā attālināmies.”

Tajā pašā laikā – kaut arī arvien vairāk tiek lietotas elektroniskās tehnoloģijas, tas nenožīmē, ka nebūtu jāizmanto tradicionālie mācību līdzekļi. Anna Marija praksē izmanto gan drukātās grāmatas, gan darba burtnīcas.

Somijas izglītības izaicinājumi

Tomēr, lai cik izslavēta un

kas turpina mācības vidusskolas līmenī, redzams, ka to vidū ir maz imigrantu bērnu. Visbiežāk ieceļotāju bērni mācās lielās pilsētās, un Somijas valdībai jā rūpējas, lai viņi, kaut arī ir valodas barjeras un kultūras atšķirības, apgūtu mācību vielu vienlīdzīgi ar citiem. Tas, ka bieži šie bērni pievienojas tiem 3–4 tūkstošiem, kas neturpina mācības vidusskolā, liecina par problēmu, kas jārisina, stāsta P. Sālbergs. ■

Veselības mācībai vienā priekšmetā par šauru

Lielākās diskusijas raisa jautājums, kā visefektīvāk izglītot nākotnes sabiedrību par veselību.

Nika Aleksejeva

Teju astoņus gadus veselības mācība kā atsevišķs priekšmets vairs pamatskolas programmā nepastāv. Tas ir integrēts citos. To, ka skolēniem nepieciešams apzināties savas veselības riskus un veicināt izpratni par veselīgu dzīvesveidu, nenoliedz neviens. Arī paši skolēni nē. Lielākās diskusijas raisa jautājums, kā visefektīvāk izglītot nākotnes sabiedrību par veselību.

Veselības mācība – atsevišķs vai integrēts priekšmets

Kopš 2005./2006. mācību gada veselības mācību pamatskolā kā atsevišķu priekšmetu vairs nemāca. Tā vietā pamatskolā bērni apgūst sociālās zinības. Savulaik šī lēmuma pieņemšanu vadīja vēlme izvairīties no izglītības satura sadrumstalošanas, bet novembra vidū Veselības ministrija (VM) nāca klajā ar informatīvo ziņojumu, kurā uzskata, ka tieši šobrīd veselības mācība ir sadrumstalota un *izkaisīta* pa vairākiem mācību priekšmetiem bez vienota *mugurkaula*. Tāpēc VM piedāvā divas iespējas, kas palielinātu veselības izglītības nozīmi skolās. Viena no tām – visās vidējās un profesionālās izglītības iestādēs noteikt veselības mācību kā atsevišķu obligātu priekšmetu, otra – palielināt veselības izglītības īpatsvaru sociālo zinību priekšmetā. Abas iespējas īstenotos no 2014./2015. mācību gada.

Ja pirmais piedāvājums – padarīt veselības mācību obligātu – tiks pieņemts, Izglītības un zinātnes ministrijai (IZM) līdz nākamā

gada 1. jūnijam būtu jāsagatavo nepieciešamie pedagogi un nepieciešamie grozījumi Ministru kabineta (MK) noteikumos. Ja izvēle sliekšies otrā priekšlikuma labā, saturu sociālo zinību priekšmetam noteiktu IZM izveidota darba grupa. Tā, iesaistot VM un veselības nozares nevalstiskās organizācijas, izstrādātu priekšlikumus saturam un līdz nākamā gada 1. jūnijam sagatavotu normatīvo aktu projektu, kuru tai būtu jāiesniedz izglītības un zinātnes ministram.

Vissvarīgāk mācīt vidusskolā

„Neviens cilvēks nevienam citam nesniedz tik daudz veselības pakalpojuma kā māte savam bērnam. Māmiņas nerodas klajā

kusijas pagaidām ir par veselības mācību pamatskolā, P. Apinis uzskata, ka tā jā māca arī vidusskolā. Tas, viņaprāt, palīdzēs izvairīties no slimībām un sagatavos potenciālos vecākus nākamās paaudzes radīšanai un audzināšanai.

Līdzīgi arī Latvijas Ģimenes plānošanas un seksuālās veselības asociācijas *Papardes zieds* valdes priekšsēdētāja Iveta Ķelle uzskata, ka veselības mācība būtu jāapgūst arī vidusskolā: „Šajā vecuma grupā jaunieši sāk daudzas dzīves prakses, kas saistītas ar veselības bojāšanu – atkarību izraisīšu vielu lietošana, dzimumattiecības. Ja viņi neprot pareizi rīkoties, tas var nodarīt kaitējumu veselībai.”

Pamatskolā, pēc ārstu biedrības prezidenta domām, bērnam

Veselības ministrija piedāvā divas iespējas, kas palielinātu veselības izglītības nozīmi skolās. Viena no tām – visās vidējās un profesionālās izglītības iestādēs noteikt veselības mācību kā atsevišķu obligātu priekšmetu, otra – palielināt veselības izglītības īpatsvaru sociālo zinību priekšmetā

vietā. Par māmiņām kļūst meitenes, kas pabeidz skolu. Meiteņu apmācība veselības mācībā 11.–12. klasē nozīmē apmācīt topošās māmiņas un audzināt veselīgu nākamo paaudzi,” nostāju pauž Pēteris Apinis, Latvijas Ārstu biedrības prezidents. Lai gan dis-

būtu jāsniedz pamatzināšanas higiēnā, pašpalīdzībā, anatomijā un fizioloģijā, kā arī veselīga uztura, kustību jautājumos. Viņaprāt, jau 10–12 gadu vecumā bērnam jā māca veselības lietpratība (*health literacy*) un jāsniedz visas būtiskās zināšanas par cilvēka dzīvi, veselī-

bu un slimību profilaksi.

Vispirms jāuzzina, cik zina

Vecāku organizācijas *Vecāki par izglītību* pārstāves Janas Simanovskas personīgais viedoklis ir, ka atsevišķs mācību priekšmets nav vajadzīgs. „Ja problēmu mēģina risināt, radot jaunu priekšmetu, tas sabiedrībai nozīmē jaunu skolotāju sagatavošanu, jaunus stundu plānus. Es domāju, ka tas nav risinājums,” saka J. Simanovska. Viņa vairāk atbalsta integrēto pieeju un uzskata, ka vispirms ir nepieciešams apzināt, kādu zināšanu bērniem trūkst, tad izvērtēt skolu programmu un saprast, kuros priekšmetos noteiktas veselības mācības tēmas jau tiek mācītas.

Valsts izglītības satura centrs (VISC), izrādās, jau strādā, lai to īstenotu. Tā, Vispārējās izglītības satura nodrošinājuma nodaļas vadītājs Imants Vasmanis stāsta, ka jau nākamā gada sākumā piektajā un devītajā klasē skolas varēs noteikt, cik daudz par veselību

Autors: LETA

„Neviens cilvēks nevienam citam nesniedz tik daudz veselības pakalpojuma kā māte savam bērnam. Māmiņas nerodas klajā vietā. Par māmiņām kļūst meitenes, kas pabeidz skolu. Meiteņu apmācība veselības mācībā 11.–12. klasē nozīmē apmācīt topošās māmiņas un audzināt veselīgu nākamo paaudzi,” nostāju pauž Pēteris Apinis, Latvijas Ārstu biedrības prezidents.

bērni zina pašreiz. VISC piedāvās diagnosticējošu darbu veselības mācībā, kam nebūs nekāda iespaids uz skolēnu sekmēm.

Nav viena priekšmeta jau-

tājums

IZM Mācību satura un mācību procesa organizācijas darba grupas vadītāja Maija Kokare uzskata, ka ar vienu mācību priekšmetu nepietiek, jo jārūpējas par veselības mācību, bet veselības pratību, kas drīzāk ir filozofija. Pēc viņas domām, lielākais risks slēpjas apstākļi, ka atsevišķu priekšmetu skolēni saista tikai ar skolas prasībām. „Tas ir tur, un pārējā laikā tas nav, par to nav jā rūpējas,” domu skaidro M. Kokare. Viņa uzskata, ka izpratne par veselības jautājumiem jāveicina plašākā kontekstā. „Mēs nevaram šīs negatīvās prakses kaut kādā veidā vienkārši mācīt. [...] Tā nevar būt vienkārši metode – šodien iemācīšu nesmēķēt. Tur var dažādas instrumentālās metodes izdomāt, bet precedents, kas uzrunās bērnu, ir neparedzams. Lai iegūtu šo precedentu, izpratni, tas jārada daudz lielākā diapazonā. Atsauces uz veselības pratību skolēnam būtu jāierauga katrā savā mācību elementā,” uzskata M. Kokare.

Arī I. Kelle uzskata, ka izglītī-

Statistika

Tas, ka veselības izglītību nepieciešams stiprināt, ir skaidrs. Piemēram, 2012. gada maijā tika publicēti Eiropas skolu aptaujas projekta par alkoholu un citām narkotiskām vielām (ESPAD) rezultāti. Latvijas dati par 2011. gadu: 78% jauniešu vecumā no 15 līdz 16 gadiem ir mēģinājuši smēķēt. Kopumā salīdzinājumā ar 2007. gada rezultātiem šobrīd smēķē par 2% mazāk jauniešu. Taču, ja smēķēt mēģinājušo zēnu skaits ir sarucis par 6%, meiteņu skaits palielinājies par 2%. Turklāt smēķēt pamēģinājušo un regulāro smēķētāju skaits samazinājies pārsvarā Rīgā un lielākajās pilsētās, taču ne mazpilsētās un laukos.

Pētījums arī rāda, ka piektā daļa jauniešu vecumā no 15 līdz 16 gadiem ir piedzērušies pēdējā mēneša laikā, turklāt meitenes alkoholu dzīves laikā un pēdējā mēneša laikā lietojušas biežāk nekā zēni. Zēni to gan lieto regulāri, tātad – vairāk reižu.

Narkotiku lietošanas ziņā Latvijai salīdzinājumā ar pārējām valstīm ir vidēji rādītāji, taču no narkoloģiskā profila stacionāriem psihoaktīvo vielu lietošanas dēļ no 2007. līdz 2010. gadam ir izrakstīts 1591 bērns.

Savukārt biežākie nāves cēloņi Latvijas populācijā 2009. gadā vecuma grupā 15–64 gadi, pēc Nacionālā veselības dienesta datiem, ir no asinsrites sistēmas slimībām, ko izraisa neveselīgs uzturs un dzīvesveids.

bas metodēm būtu jāliek bērnam pašam aizdomāties par problēmām, kas saistītas ar veselību. Tas nozīmē, ka nepieciešams ieguldījums arī skolotāju tālākizglītībā.

Bet I. Vasmanis uzskata, ka ar skolotāju izglītību un metožu maiņu vien nebūs līdzēts: „Cerēt, ka tikai skola kā viena institūcija var paveikt brīnumus šajā nozarē, es domāju, ir diezgan naivi. Tas ir visas sabiedrības jautājums – tās attieksme pret alkoholu, smēķēšanu, vispār par veselību kā vērtību.” Viņš piebilst, ka, pēc viņa domām, skolēni jau zina, ka smēķēšana nav nekas labs, tāpēc tas nav zināšanu, bet attieksmes jautājums.

Lai nav vairāk stundu

Aptaujājot uz ielas nejauši sastaptus skolēnus, kļūst skaidra viņu kopējā interese – pēc iespējas mazāk stundu. Visbiežāk tas nozīmē atbildi, ka veselības mācība gan būtu jāmāca, bet integrēti citos priekšmetos. Tā uzskata,

Izglītības metodēm būtu jāliek bērnam pašam aizdomāties par problēmām, kas saistītas ar veselību. Tas nozīmē, ka nepieciešams ieguldījums arī skolotāju tālākizglītībā

piemēram, Katrīna no Rīgas 3. ģimnāzijas. Savukārt Antons no Rīgas Amatniecības vidusskolas īsi un kodolīgi, bez īpašiem paskaidrojumiem atbild, ka šāds priekšmets vispār nebūtu jāmāca. Matīss no Rīgas 45. vidusskolas arī ir pret veselības mācību kā vēl vienu priekšmetu. Viņš skaidro, ka skolā jau tāpat ir pietiekami daudz priekšmetu un mājasdarbu. Veselības mācības jautājumus nedaudz mācot arī sociālajās zinībās un ar to pietiek, stāsta Matīss.

Autors: LETA

Valsts izglītības satura centra (VISC) Vispārējās izglītības satura nodrošinājuma nodaļas vadītājs Imants Vasmanis stāsta, ka jau nākamā gada sākumā piektajā un devītajā klasē skolas varēs noteikt, cik daudz par veselību bērni zina pašreiz. VISC piedāvās diagnosticējošu darbu veselības mācībā, kam nebūs nekāda iespaids uz skolēnu sekmēm.

Liāna no Rīgas 3. speciālās pamatskolas savās atbildēs skaidro, ka šāds priekšmets skolās būtu

ta, kāpēc un kā pareizi nomazgāt.” Viņa uzskata, ka priekšmets nav viennozīmīgs risinājums: „Dažreiz bērni klausā un tas palīdz, bet, ja bērni domā, ka „tas jau man nekaitēs”, tad viņi darīs to, ko viņi grib,” skaidro Katrīna.

Savukārt Artis, kurš mācījās Rīgas Amatniecības vidusskolā, uzskata, ka priekšmetu nevajadzētu uzspiest: „Tas varētu būt izvēles variants, bet vecāki puiši – nezinu, vai gribētu iet.” Artis domā, ka mācību priekšmets neatrisinās jauniešu smēķēšanas problēmu, bet varētu uzlabot zināšanas par seksu. Līdzīgi domā arī Nadīna, kas Rīgas Amatniecības vidusskolā mācās pašlaik. „Es pati arī pīpēju, lai gan man veselības mācība iepriekšējā skolā bija.” Taču viņa atzīst, ka priekšmets palīdz apzināties iespējamās sekas un pats par sevi ir nepieciešams. ■

jāmāca, jo daži zēni tomēr nezina, kas ir veselība. Priekšmetam jābūt iekļautam citos, jo citādi zēni uz atsevišķu veselības mācības stundu neatnāks.

Arī Pļavnieku pamatskolas skolnieces Katrīnas mamma Alla ir par integrētu pieeju. Viņa skaidro, ka meita jau šobrīd pārāk daudz laika pavada skolā, bet zināšanas kā tādas patiesi ir vajadzīgas. Viņai piekrist arī meita Katrīna: „Mums skolotāja tikai saka, ka vajag nomazgāt rokas, bet nekad nestās-

Mēs kalpojam viens otram. Un kā mēs kalpojam?

Inese Matisāne

Latvijas Humānās pedagoģijas asociācijas valdes priekšsēdētāja un Rīgas Anniņmuižas vidusskolas Humānās pedagoģijas centra vadītāja Irmīne Pogrebnaka izglītības nākotni saista ar humāno pedagoģiju. „Mēs neesam reliģiska organizācija, bet mēs nenoliedzam Dieva esamību,” uzsver viņa un atsaucas uz 1993.–1995. gada zinātnieku pētījumiem, kas sākti Krievijā, pēc tam turpināti Amerikā un kas norāda uz Visuma matricu, ko tagad sauc par Dievišķo matricu. Ar to caur jūtu pasauli iespējams iedarboties uz matēriju.

Ja katrs skolotājs ir humāns un tādas ir arī viņa stundas, kāpēc vajadzīga humānā pedagoģija?

Piekrītu, ka pedagoģija pēc savas būtības ir humāna. Taču ierastajā izglītības procesā diemžēl vērojams autoritārisms un garīguma noliegšana. Vecāki uztraucas par bērnu kā fizisku personu – lai viņš ir paēdis, apģērbts, siltumā... Skolas cenšas strādāt uz bērna intelektu – jo augstāks intelekts, jo skolas reitings ir augstāks. Apmācības process skolā un tā formālie rezultāti tiek nostādīti augstāk par audzināšanu. Turpretī humānās pedagoģijas

skolotāju vienmēr vairāk uztrauc bērna panākumi sevis pilnveidošanā, nevis sasniegumi mācību satura apguvē.

Kas īsti ir humānā pedagoģija? Vai tad mēs neesam humāni?

Humānās pedagoģijas pamatā ir izpratne par to, ka gars un matērija ir vienoti. Cilvēks ir radīts ne tikai kā fiziska persona, bet arī kā garīga būtne. Autoritārās pedagoģijas pamatā ir materiālistiskā filozofija, kas balstās uz trim dimensijām – matēriju, laiku un telpu. Paplašinātā apziņa pieņem vēl vienu dimensiju, proti, garī-

gumu, un izvirza to kā galveno. Garīgums un humānisms veido humānās pedagoģijas būtību un ir galvenie balsti grūtajā cilvēka personības tapšanas un pilnveides ceļā. Humānā pedagoģija nenozīmē noglāstīt bērnam galvu, pažēlot, pamīlēt un sacīt: „Cik tu esi labs!” Tā ir dziļa sevis audzināšana un bērna prāta un sirds attīstība.

Kas ir garīgums?

Garīgums ir dziļi personisks katra cilvēka iekšējās pasaules stāvoklis. Garīgums ir tas, kas vieno cilvēka apziņu un zemapziņu. Daļu no tā, kas dzimst un nobriest cilvēka iekšējā pasaulē, atkarībā no ārējiem apstākļiem, mērķniecīguma un rīcības brīvības cilvēks attīsta un īsteno ārējā pasaulē, dzīvojot starp citiem cilvēkiem. Cilvēkam ir vajadzīgs gaiss, ēdiens, ūdens un gaisma. Ja tas ir gaiss, tad tā ir mīlestība, ģimene, ticīgajiem – arī Dievs; barība – tie ir cilvēka labie darbi; gaisma – zināšanas, reliģija, literatūra, filozofija, mūzika, daba; savukārt ūdens tiek saistīts ar tikumisko (dvēseles) klimatu.

Garīgas dimensijas kodols ir ticība dievišķajam pirmsākumam. Ticība apvelta cilvēku ar brīvu gribu un padara viņu garīgi stipru; tāds cilvēks kļūst ne tikai par savas dzīves radītāju, bet arī mate-

„Cilvēkā ir jāuztur ticība. Ja esi ticīgs, tu saproti, ka tas ir Dievs, ja neesi ticīgs, tad tici bērnam un saviem spēkiem,” ir pārliecināta I. Pogrebnaka.

riālās pasaules pārveidotāju. Pēc humānisma principiem sakārtota garīgā dzīve kļūst par mērķtiecīgu radošuma un radīšanas plūsmu.

Satversmes 99. pants nosaka: „Baznīca ir atdalīta no valsts.” Kas kopīgs un kas atšķirīgs humānajai pedagoģijai un reliģijai?

Humāno pedagoģiju bieži saista ar reliģiju, un tas daudzus atgrūž, taču mēs cienām visus cilvēkus – neatkarīgi no viņu reliģiskās pārliecības, tautības, mantiskā stāvokļa. Galvenais ir cilvēka darbs un tas, vai viņš vēlas iet humāno ceļu. Mēs neesam sludinātāji, mēs neuzspiežam kristīgu, dogmatisku mācību, mēs audzinām cēlsirdīgu cilvēku.

Ir iespējamās šādas izglītības paradigmas un modeļi: humānais, klasiskais, kulturoloģiskais un postindustriālais. Klasiskās pedagoģijas garīgā dimensija ietver reliģisko mācību pamatus, kultūru un tikumību, kas nepadara klasiskās pedagoģijas mācības par reliģiskām, bet saglabā izteikti laicīgu ievirzi.

Pasaule mainās, un neapšaubāmi, ka daudzi zinātnes un tehnikas *sasniegumi* mūs patiešām bagātina, taču līdzās ir arī citi sasniegumi, kā masu iznīcināšanas ieroči, *čipizācijas* visaptverošā kontrole un manipulēšana ar cilvēka un sabiedrības apziņu un zemapziņu. Šobrīd tiek spēcīgi grautas tautas ētiskās normas, un tā nav tikai mūsu iekšējā problēma. Starptautiskajiem investoriem esam interesanti kā tranzīta zeme, viņiem nevajag gudru tautu, bet vajag pārdevējus pie letes, kas apkalpo tos, kuri šeit tirgojas. Dažādos veidos tiek stiprināta jauniešu tieksme pēc mantas, baudas, grauti ģimenes, garīguma, reliģiskie un tautu nacionālie pamati. Izmaiņas, kas notiek pasaulē, vieš satraukumu un bažas par bērnu un izglītības nākotni,

par cilvēces likteni un dzīvības saglabāšanu uz Zemes. Tāpēc aizvien vairāk rodas nepieciešamība pēc klasiskās pedagoģijas pamatvērtībām – garīguma un humānisma, mīlestības un labestības, miera un visa labā.

Kādas prasības humānā pedagoģija izvirza skolotājam?

Nevar audzināt citu, neauzdzinot sevi. Tāpēc ar Amonašvili autorsemināriem, pedagoģiskajiem lasījumiem mēs izglītojam

Kas jāzina vecākiem, un kas – skolēniem?

Mums ir Vecāku mīlestības skola. Pirmo septembri katru gadu sākam ar Labestības stundu. Šajā dienā skolā ir daudz svešu cilvēku: nāk krustvecāki, vecmāmiņas un vectētiņi... Pati vadu šo stundu 1. klašu vecākiem. Stundā es stāstu par vecāku mīlestību, sirds audzināšanu. Kā vecākiem runāt ar bērnu, kā viņu attīstīt... Neviens mīlēts bērns nevar izaugt slikts. Mūsu izpratnē pirmā stunda ir svēta, intīma – kā tā iesāksies, tā

Šodien mācību stundās vērojama virspusība, mēs īstenojam standartu, programmas, bet mums nav dziļuma apmācības un dziļuma mācīšanās. Mēs peldam pa virsu. Palūkojiet, kā bērni raksta! Burts turpu, burts šurpu. Desmit reizes viņš raksta vārdu *ķimene*... Prasu bērnam, kas ir *ķimene*, – viņš nezina. Skolotājs nav iedomājies, ka pilsētas bērns varētu arī to nezināt

skolotājus Skolotāja lomai: kā runāt, uzvesties un kā mīlēt bērnus. Politiķi cīnās par vienu vai otru valodu, bet mums zūd pati valoda. To jūt skolā, jo bērni vairs neprot runāt. Kā vārds, tā žargons. Saka – bērni šodien nelasa, bet – cik lasa skolotājs? (*Rāda jaunākās grāmatas no savas bagātīgās bibliotēkas.*) Es aicinu kolēģus lasīt, bet... izrādās – nav nepieciešamības. Mums ir simt gadu iestaigāta taciņa, un mēs pa to ejam. Ar mūsdienas bērniem tā nedrīkst strādāt, viņi ir citādi, tāpēc skolotājam ir jāmeklē citi ceļi. Humānās pedagoģijas mācību process rit saskaņā ar sadarbības principiem, garīgu kopību, savstarpēju sapratni, uzticību, radošu pacietību, brīvu izvēli, izziņas prieku un mīlestību.

veidosies visa bērna dzīve. Sveši cilvēki šajā stundā nepiedalās, ir tikai bērni un skolotājs.

Bērna attīstība galvenokārt notiek līdz 3 gadiem. Protams, daļēji bērns var mainīties, tāpēc ir svarīgi, pie kāda skolotāja viņš nonāk. Padomāsim: kāpēc agrāk bērnu zābaciņi bija ar šņorēm, krekli – ar podziņām? Tagad tas ir noņemts. It kā lai atvieglotu bērnam dzīvi... Bet Amonašvili saka – attīstības nav bez grūtībām. No 3 līdz 7 gadiem norisinās bērnu tikumiskā audzināšana, taču ģimenes kā tikumiskās vērtības šodien nav – bērnus audzina dators un televizors.

Vecākiem bieži jautāju: cik reižu jūs ar bērniem esat bijuši pie dabas, lūkojušies zvaigžņotās debesīs, cik – pie jūras? Šodien

visi esam kļuvuši par datora un mobilā telefona vergiem. Manā klasē ir 33 bērni, tātad 33 mobilie telefoni un trīsdesmit ceturtais skolotājam. Lai mani kāds mēģina pārliecināt, ka telefoni ir nekaitīgi! Nesen lasīju zinātnisku rakstu – ārsti ceļ trauksmi par bērnu auss iekaisumiem, kam cēlonis varētu būt mobilais telefons.

Skolēnam humānā pedagoģija prasa būt Cilvēkam. Tāpēc ir

atšķirīgu no parastas stundas?

Skolas mācību stundas – tās ir dažādas variācijas atbildei uz galveno dzīves jautājumu: kas ir pasaule ap mani? Kas es esmu šai pasaulē? Mācību stunda vienmēr nes līdzīgu skolotāja domas, jūtas un viņa pasaules uzskatu. Skolotāja garīgā pasaule var piepildīt mācību stundu ar daudzveidīgu un krāsainu dzīvi vai arī pārvērst

nav vienīgais... Ko darīt, lai mēs aizvien vairāk nenonāktu uz virsmas?

Vairāk pievērsties garīgām lietām. Humāna stunda ir saistīta ar skolotāja pasaules uzskatu, ar viņa garīgumu. Tā nav vienreizēja akcija, divi vienā, bet gan nopietns un dziļš skolotāja darba pilnveides rezultāts. Tas ir darbs sevis audzināšanā, savu jūtu, domu, rīcības audzināšanā.

Gatavošanās stundai sākas ilgi pirms tās norises un vispirms parādās tā sauktajā parastajā stundā, skolotājam sadarbojoties ar skolēniem. Humānā stunda ir kolektīva darbība, kas ir virzīta uz skolotāja un skolēna pašpilnveidošanos. Skolotājs neuzstājas kā ideāls tēls, kurš visu zina un visu prot. Viņš kopā ar skolēniem spriež, domā, pārdzīvo, meklē atbildes uz grūtiem jautājumiem, radot interesi arī skolēnos.

Galvenais humānās stundas nosacījums ir veidot garīgu atmosfēru starp skolēnu un skolotāju ikvienā mācību priekšmetā. Šādās stundās tiek audzinātas cilvēciskās īpašības: līdzjūtība, labvēlība, taisnīgums, līdzpārdzīvojums, atsaucība, līdzcietība, fiziskā/morālā tīrība. Šīs cilvēciskās īpašības nepakļaujas statiskai datu apstrādei, testēšanai, tās nevar padarīt par analīzes objektu, reitingiem vai sacensību. Galvenais stundā ir paškontrolē, pašvērtējums, pašpārbaude – pretēji vienpersoniskam skolotāja vērtējumam.

Īpašu vērību skolotājs velta tam, lai katrā stundā tiktu ievērota bērna vēlme attīstīties, kļūt pieaugušam un brīvam. Tas ļauj skolēnam izdzīvot šo stundu, domāt, spriest, izteikt savu viedokli, kļūt par līdzautoru, domātāju utt. Skolotāja meistarība izpaužas tā, ka viņš prot kopā ar skolēniem emocionāli pārdzīvot stundā notiekošo. Ja šī iekšējā/dvēseles pārdzīvojuma stundā nav, nav arī

Humānās pedagoģijas skolotāju vasaras nometnē Matīšos ar Liepūvas kolēģiem.

tāds humānās pedagoģijas *Cēlsirdīga cilvēka kredo*, kura autore ir profesore N. Ščurkova un kas ir arī savdabīga humānas pedagoģijas programma. Ieklausieties kredo sadaļās: Es – Dabas bērns un Dabas valdnieks, Es – *homo sapiens* / domājošs cilvēks, Es – mīlu dzīvi visās tās parādībās, Es – *homo moralis* / morāls cilvēks, Es – *homo faber* / mīlošs, radošs cilvēks, Es – personība, Es – dēls, meita savai Tēvzemei, Es – tās cilvēces daļas pārstāvis, kuru sauc vīrietis, Es – tās cilvēces daļas pārstāvis, kuru sauc sieviete, Es – individualitāte.

Vai mācību stundai, kas veidota pēc humānās pedagoģijas principiem, ir kādas īpatnības, kuras to padara

to par garlaicīgu laika nogriezni.

Šodien mācību stundās vērojama virspusība, mēs īstenojam standartu, programmas, bet mums nav dziļuma apmācības un dziļuma mācīšanās. Mēs *pelām pa virsu*. Palūkojiet, kā bērni raksta! Burts turpu, burts šurpu. Desmit reizes viņš raksta vārdu *ķimene*... Prasu bērnam, kas ir ķimene, – viņš nezina. Skolotājs nav iedomājies, ka pilsētas bērns varētu arī to nezināt...

Forma uz virsmas ir mūsdienu postklasiskās eiroduzīves atainojums, tāpat kā formas augšup un uz priekšu. Lai arī postklasiskais dzīvesveids turpina izplesties un pieaug stiprumā, tas tomēr

stundas galvenā posma – skolēna ielūkošanās savā garīgajā pasaulē. Savukārt, ja stundā izdodas panākt skolēnu līdzpārdzīvojumu, tas motivē un noskaņo skolēnus pašiem pielikt pūles zināšanu apguvē. Un skolēni cenšas ne tikai apgūt mācību saturu, bet ar tā palīdzību arī atbildēt uz sev svarīgiem jautājumiem.

Ar ko, jūsuprāt, saistītas mūsdienu izglītības neveiksmes?

Mana pārlicība ir, ka skolu reformē un arī deformē skolotājs. Mēs esam aizgājuši projām no cilvēka. Mēs redzam standartus, programmas, prasības, mēs esam *apkrāvušies* ar *papīriem*, jo pārbauda tikai *papīrus*. Pārbaudītāji neredz, kā bērni dzīvo. Bet vai zināt, kas mani priecē skolā? Šeit esmu trīs gadus, bet – cik ļoti bērni ir izmainījušies! Ar mani sveicinās un, kad nāku klasē ar labestības stundu, man jautā: „Kad jūs vēl pie mums atnāksiet?”

Ja 90. gadu sākumā it kā notika pavērsiens pret cilvēku, tad tagad mums atkal zūd cilvēks. Planšetdatori, elektroniskie žurnāli... Cilvēks no tā visa tiek izspiests. Pasaules ekonomisko krīzi arī lielā mērā varētu pārvarēt ar alternatīvajām enerģijām, kuras klasiskā konservatīvā zinātne neatzīst. Var uzlikt vismodernāko tāfeli, tas ir atbalsts skolotājam, bet pamatā ir un paliek skolotājs.

Kāpēc mēs dzīvojam uz Zemes? Lai kalpotu viens otram. Viens maizi cep, cits zābakus šuj, kāds mašīnu vada... Un kā mēs kalpojam? Vai ar labu domu, lai jums man blakus būtu labi, vai arī ar domu, lai es tevi varētu aprīt? Kā tā zivs, kas, tikko piedzemdējusi mazulius, tūlīt pat tos aprij. Tā arī ir mīlestība: aiz mīlestības apēt varu. (*Smaida*.)

Humānās pedagoģijas pamatā ir audzināšana. Pastāstiet, kā jūs audzināt savu

klasi?

Pagājušā gada 31. augustā es kļuvi par klases audzinātāju: 33 man pilnīgi sveši bērni, un ar satraucošu sirdi man viņus 1. septembrī vajadzēja sagaidīt. Saprotu – arī viņi jutās līdzīgi, jo manu vārdu uzzināja pēdējā brīdī. Sāku strādāt ar bērniem. Kāds ir rezultāts? Gadās, ka vēl joprojām skolotāji ieved kādu no *manējiem* te, pie manis. Kaut man šāda darba

man pretī un stāsta savas bēdas, *labrīt* tagad skan pavisam citādi.

Audzinu arī mācību stundās. Kāpēc man stundā diktēt bērnam nesaprotamu, bezpersonisku tekstu, ja varu to apvienot ar teksta lasīšanu un rakstīšanu par humānām vērtībām? Meklēju tādus tekstus, ko bērni labprāt klausītos. Krievu valodā tagad ir tik daudz literatūras, brīnišķīgu tekstu, dažus no šiem krājumiem

Galvenais humānās stundas nosacījums ir veidot garīgu atmosfēru starp skolēnu un skolotāju ikvienā mācību priekšmetā. Šādās stundās tiek audzinātas cilvēciskās īpašības: līdzjūtība, labvēlība, taisnīgums, līdzpārdzīvojums, atsaucība, līdzcietība, fiziskā/morālā tīrība. Šīs cilvēciskās īpašības nepakļaujas statistikai datu apstrādei, testēšanai, tās nevar padarīt par analīzes objektu, reitingiem vai sacensību. Galvenais stundā ir paškontrole, pašvērtējums, pašpārbaude – pretēji vienpersoniskam skolotāja vērtējumam

forma nav pieņemama. Ar bērniem cenšos uzturēt cilvēciskas attiecības, ar savu paraugu mācu pateikt *paldies*, mācu runāt. Klasē vairs nav tik daudz vardarbības, bērni mazāk apsūkājas. Maziem soļiem virzāmies uz priekšu cilvēcības virzienā. Ieklausieties: mums ir skaists vārds *izglītība*. Tā ir glītā radīšana. Orientējoties uz Skaistumu, Patiesību un Labestību, viss notiek. Jā, bērni ir ļoti skaļi, un var tikai minēt iemeslus, kāpēc tā ir. Taču līdz šim brīdim neesmu nevienam bērnam ierakstījis piezīmi dienasgrāmatā, nevienam vecākam nevienu bērnu nosūdzējusi. Kad no rīta viņi nāk

esam tulkojuši arī latviešu valodā. Ļoti gribu iztulkot *Bērna panākumu ābeci*. Domāju – ja es varu ko labu no citiem paņemt, tad tas ir mans spēks.

Kas jāņem vērā, ieviešot humānās pedagoģijas idejas Latvijā?

Būtiski ir nekopēt citu pieredzi, bet veidot tādu izglītības pieeju, kas der tieši Latvijas sabiedrībai. Galvenais ir vērtību apzināšanās, sirds siltums un mīlestība. Ir jādomā, kā palīdzēt vērties Latvijas bērniem. ■

Kultūras aģenti skolās

Nika Aleksejeva

Nevar teikt, ka bērnam neinteresē mūzika, aktiermāksla, deja vai lietišķā māksla. Interesē. Jautājums, kāda, un atbilde uz šo jautājumu bieži vien liek secināt, ka tā ne vienmēr ir klasiskā mūzika, balets, koktēlniecība vai aušana, ko māca skolā. Kādi ir risinājumi?

Šis ir pirmais mācību gads, kad dažās Vācijas vietās tiek realizēta programma *Kultūras aģenti radošām skolām*. Programmas idejas radītāji tic, ka, stimulējot bērnu dabisko ziņkārību par mākslu, kā arī mācot tiem vairāk par kultūru, tiks stiprinātas bērnu personības un daži no viņiem kļūs aktieri kultūru cenošā sabiedrībā. Taču ar skolas mācību ekskursijām un bezmaksas biļetēm uz muzejiem vien nepietiek. Šī vīzija var kļūt par īstenību, ja bērniem tiks ļauts līdzdarboties, pieredzēt un patiesi iekļauties mākslas un kultūras procesos.

Kultūras aģenta izaicinājumi

Viens no lielākajiem *kultūras aģenta* izaicinājumiem ir savienot skolas un mākslas iestādes laika sistēmas, kas ir ļoti atšķirīgas. „To nevar veikt 45 minūtēs,” stāsta programmas *Kultūras aģenti radošām skolām* vadītāja Konstance Ekerte. „Darbs ir ilgstošs un pilnīgi neatbilst skolas laika sistēmai.” Viens no risinājumiem šai

problēmai rasts kādā Brēmenes skolā. Tur muzikanti strādā, dara savu darbu stundām ilgi. Bērni to redz un izjūt kultūras produktu tapšanas procesu.

Kultūras aģentu uzdevums ir saprast, kas skolai nepieciešams, jo, kā stāsta K. Ekerte, starp skolu un kultūru pastāv arī sociālā telpa un apkaime, kas ietekmē *kultūras aģenta* izvēli, kurš aktieris vai cits mākslinieks konkrētajā situācijā ir piemērotākais ieceres īstenošanai. Tikpat svarīgi *kultūras aģentam* ir apzināties skolotāja lomu – vai tas tikai atvērs durvis, vai arī darbosies kopā ar viesi. Bieži vien, kā stāsta K. Ekerte, visu izšķir *kultūras aģenta* iekšējā sajūta un intuīcija, kas *nostrādās* un kas nē. Taču tikpat svarīgi ir pārzināt vietējās kopienas kultūras īpatnības, kultūras un politisko diskursu – to, kādas diskusijas norisinās kultūras un izglītības politikā. *Kultūras aģentam* ļoti labi jāpārzina skolas sistēma un jāprot saskatīt instrumenti, ar kuru palīdzību īstenojot ieceri un ienest kultūru skolēnu dzīvē caur viņu

Pirmais solis Latvijā:

Novembra beigās pirmais solis līdzīgas iniciatīvas veicināšanai Latvijā tika sperts arī Gētes institūta rīkotajā seminārā *Kultūras aģenti radošām skolām*. Seminārā ar lekcijām uzstājās jau minētās programmas vadītāja Konstance Ekerte, Berlīnes Brīvās universitātes Izglītības programmas *ÜBER LEBENSKUNST. Schule* galvenā koordinatore Saskija Helbiga, Hamburgas Elbas filharmonijas mūzikas izglītības programmas mākslinieciskā biroja pārstāve Sandra Hofmane un projekta *schule@museum* biroja pārstāve Monika Dreikorna. Par Latvijas pieredzi un situāciju seminārā stāstīja Baiba Sprance, LNMM Komunikāciju nodaļas izglītības programmu kuratore, un *Latvijas Koncerti* izglītības programmas vadītāja Karīna Bērziņa. Semināra noslēgumā notika diskusija. Tās laikā klātesošie apmaiņās ar domām un iespaidiem par konkrētām iniciatīvām, ko varētu attīstīt arī Latvijā.

Cilvēks no malas

Programmas galvenais mērķis ir *savienot* skolas ar muzejiem, teātriem un citām mākslas iestādēm. Bieži vien noslodzes dēļ abas potenciālā kultūras dialoga puses nespēj savā starpā vienoties kopējā projektā, tāpēc talkā nāk trešais cilvēks *no malas* jeb šajā gadījumā – *kultūras aģents*. Tas ir cilvēks, kas pamana dažādas iespējas, kā tieši skolas un mākslas iestādes varētu sadarboties, saprot, kādā veidā īstenota sadarbība dos iespēju bērnam vislabāk saprast mākslu, un palīdz iecerei notikt. Galvenais, lai bērns attīstītu savu radošo domāšanu un krātu ar mākslu un kultūru saistītu pieredzi pats, visbiežāk – iesaistoties mākslas radīšanā jau no paša sākuma.

Pirmais solis – izveidot elektronisku platformu, kur Latvijas un Vācijas pārstāvji varēs regulāri ziņot par iniciatīvām savā valstī, kas, iespējams, mudinās otrā valstī aizsākt ko līdzīgu.

Galvenais secinājums – viss sākas ar ideju, ne naudu.

pašu pieredzi.

Lietas jau notiek

Taču, ja Vācijā ir *kultūras aģenti*, Latvijā ir ārpusklasses darba organizatori, kas rūpējas par kultūras dzīvi skolā. Ainārs Liniņš, Limbažu sākumskolas direktors, stāsta, ka viņa skolā šis cilvēks ir ļoti nozīmīgs. Piemēram, no pirmās klases tiek aizsākts kopīgs

Latvijas Nacionālā mākslas muzeja Komunikāciju nodaļas izglītības programmu kuratore Baiba Sprance uzskata, ka galvenais šādas programmas veiksmes stūrakmens varētu izrādīties tas, ka procesu iniciē sabiedrība, kas ir ārpus muzeja un ārpus skolām.

pasaku lasīšanas cikls, kas ir iepaticies arī Limbažu sākumskolas audzēkņu vecākiem. Skolā skolotāja kopā ar bērniem lasa grāmatu un izspēlē pasaku. Tālāk pasaku no šīs konkrētās grāmatas var izspēlēt tikai tad, ja to turpina kāds no vecākiem ar bērnu. Tādējādi bērns ir izlasījis grāmatu un iesaistījies savā darbībā arī kādu no vecākiem.

Par citu pieredzi stāsta Kultūrizglītības un nemateriālā mantojuma centra vizuālās mākslas izglītības eksperte Ilze Kupča. Ir jau notikusi pirmā un drīz būs skatāma otrā izrāde, kurā ar drāmas situāciju palīdzību bērniem tiek mācīta bioloģija, ķīmija un citi priekšmeti. Tam visam cauri vijas arī ētisks skatījums uz lietām, jo izrāde veidota,

izmantojot interdisciplināru pieeju. Pēdējā laikā I. Kupča novērojusi, ka skolas izrāda neviltotu interesi un vēlas, lai izrādes notiek arī pie tām, taču viss savulaik sākās ar nelielu Lielbritānijas pārstāvju iniciatīvu. „Ir cilvēki, ir iniciatīva. Cilvēki atbrauca uz Latviju, izstāstīja, apmācīja mūsu cilvēkus, un mūsu institūcija – Kultūras izglītības un nemateriālā mantojuma centrs – piešķīra nelielu finansējumu, lai pamēģinātu šo iniciatīvu arī Latvijā,” par idejas pirmsākumiem stāsta I. Kupča. „Dažkārt šīm lietām nav vajadzīgas nereālas summas. Pietiek ar ideju.”

Ideja, ne nauda

Līdzīgi, balstoties savā pieredzē, secina arī projekta *schule@museum* biroja pārstāve Monika Dreikorna. Kopš 2009. gada 15 skolas kopā ar muzejiem, konsultējoties ar konkrētas mākslas jomas ekspertiem, izstrādāja ilglaicīgus projektus. „Ja tika realizēts projekts arhitektūrā, kā partneri pieaicināja arhitektu biroju, ja izdevējdarbības jomā – izdevniecību,” stāsta M. Dreikorna. Viņa uzsver, ka sākumā projekts bija izmēģinājuma stadijā un tikai tad, kad sasniegta pirmos rezultātus, kas tika atzinīgi novērtēti,

ka galvenais šādas programmas veiksmes stūrakmens varētu izrādīties tas, ka procesu iniciē sabiedrība, kas ir ārpus muzeja un ārpus skolām. Līdzīgi domā arī A. Liniņš. Viņš uzsver apstākli, ka Vācijā kultūras pieredzes un zināšanu veicināšana bērnu vidū notiek valstiskā līmenī, bet Latvijā katrs ir par sevi un pietrūkst šī procesa vienotas koordinācijas. „Es kā direktors uzskatu: ir svarīgi panākt, ka manā novadā visi muzeji bērniem ir bez maksas. Es to uzskatu par savu pirmo soli. Bet jau atkal – tā ir tikai mana un mana novada darbība,” savus nolūkus klāsta A. Liniņš.

Savukārt Maija Meijere, Liepājas muzeja pedagoģe, stāsta, ka muzejam ir labs sadarbības tīkls un ik dienu komunikācija notiek teju ar visām novada skolām. Viņa uzsver, ka bieži vien, domājot, ko lai uzaicina uz mācību stundām, pietiek ar vietējiem māksliniekiem: „Bērnam var parādīt – redz, viņš ir tavs kaimiņš. Skat, ko viņš dara!” Tas veicinātu arī piederības sajūtas rašanos un atturētu bērnus un ģimenes no reģioniem pārcelties uz Rīgu vai ārzemēm, piemēram, Angliju vai Īriju. „Tāpat nevar aizmirst, ka ne visi vēlāk būs aktieri, dziedātāji,

Bieži vien, domājot, ko lai uzaicina uz mācību stundām, pietiek ar vietējiem māksliniekiem: „Bērnam var parādīt – redz, viņš ir tavs kaimiņš. Skat, ko viņš dara!” Tas veicinātu arī piederības sajūtas rašanos

saņēma valsts līmeņa finansējumi. Tas vēlreiz pierāda – vispirms ir ideja, tad atrodas arī nauda.

Latvijā – katrs par sevi

Latvijas Nacionālā mākslas muzeja (LNMM) Komunikāciju nodaļas izglītības programmu kuratore Baiba Sprance uzskata,

mākslinieki. Daži būs uzņēmēji, ekonomisti, bankieri, politiķi. Ja mēs viņos jau tagad ieaudzināsim, ka kultūra ir vērtība, tad šis cilvēks nekad, kad būs krīze, nešaubīsies, kāpēc muzejs vajadzīgs. Viņš zinās, ka tas ir vajadzīgs,” kultūras izpratnes nozīmi uzsver M. Meijere. ■

Trīs atziņas par skolas darbību ceļā uz vēl labāku skolu.

Pirms vairāk nekā gada sāku strādāt Zaķumuižas pamatskolā kā **jaunākais skolas direktors Latvijā toreiz un arī tagad**. Biju izpildījis savu solījumu programmai *Iespējamā misija* un Ozolnieku vidusskolas skolēniem par diviem skolotāja darba gadiem dinamiskajos Ozolniekos un biju gatavs nākamajam izaicinājumam. Šādu izaicinājumu piedāvāja Ropažu novada dome, aicinot mani vadīt Zaķumuižas pamatskolu, kurai nupat bija pievienota pirmsskolas izglītības iestāde *Auseklītis*. Es nonācu piecdesmit darbinieku un vairāk nekā 250 bērnu saimē, organizācijā, kurai tagad gan bija kopīgs nosaukums – Zaķumuižas pamatskola –, bet kurā joprojām bija divas būtiski atšķirīgas organizāciju kultūras.

Igors Grigorjevs, Zaķumuižas pamatskolas direktors

Šis vēl nav veiksmes stāsts: mans ceļš skolas vadībā ir tikai sākumposmā, bet es neslēpšu savas atziņas un secinājumus. Esmu pārliecināts par pašreizējo redzējumu tikpat, cik esmu gatavs šo redzējumu pārvērtēt un mainīt, ja to liks jauniegūtas pieredzes un novērojumi. Dališos ar trim atziņām par skolas darbību ceļā uz vēl labāku skolu.

Pirmā atziņa: mūs virza jēgpilni solījumi

Skolu vadītājiem vadīt savas organizācijas ir krietni vieglāk nekā, piemēram, desu pārstrādes uzņēmumu vadītājiem, jo mums nav jāizdomā un jāiestāda darbiniekiem, kāpēc viņi atrodas šajā darbā un kāpēc darbs skolā ir svarīgs. Spēcīga darbinieku motivācija profesijas un darba vietas izvēlei nenoliedzami atvieglo mūsu darbu. Vienlaikus ik brīdi sev pārjautāju: „Kas liek cilvēkiem

strādāt un kas liek strādāt citādāk un labāk?” Starp vairākām nozīmīgām atbildēm zīmīgākā šķiet „jēgpilni solījumi”. Es domāju, ka jēgpilni solījumi kolēģiem, vecākiem un skolēniem ir ļoti spēcīgs virzītājspēks, tādēļ Zaķumuižas pamatskolas pārvaldības darbu organizēju ar regulāru un pēc iespējas saturīgu sanāksmju palīdzību. Sanāksmes ir vieta, kur mēs varam dot un atsvaidzināt savus solījumus par to, kāds būs mūsu katra devums skolas virzībā uz labāku skolu. Jau pirmajā mācību gadā pirmsskolas posmā ieviesām skolotāju individuālās sarunas ar bērnu vecākiem divas

liek vien solījumus pildīt!

Otrā atziņa: mums nepieciešams redzējums un mērķtiecība

Jau ilgāku laiku skolvadībā un organizāciju vadībā dominē jēdziens *vīzija*. Man latviskāks, bet vienlīdz spēcīgs šķiet vārds *redzējums*. Lai organizācijā notiktu pārmaiņas, gan vadītājiem, gan skolotājiem jāveidojas skaidri artikulētam redzējumam par to, kādai jābūt izcilai klasei un skolai un kā līdz šādai izcilībai nonākt. Pirmajos soļos skolā esmu turējies pie cilvēkiem, kuriem ir savs redzējums par labu un labāku skolas

Jau pirmajā mācību gadā pirmsskolas posmā ieviesām skolotāju individuālās sarunas ar bērnu vecākiem divas reizes gadā; šogad pēc skolotāju iniciatīvas atdzīvinājām mācību priekšmetu skolotāju atvērto durvju dienu pamatskolā. Katra šāda tikšanās ir iespēja dot solījumus par mūsu un vecāku ieguldījumu labākas skolas tapšanā

reizes gadā; šogad pēc skolotāju iniciatīvas atdzīvinājām mācību priekšmetu skolotāju atvērto durvju dienu pamatskolā. Katra šāda tikšanās ir iespēja dot solījumus par mūsu un vecāku ieguldījumu labākas skolas tapšanā. At-

darbību. Jā, bieži vien šie cilvēki nepiekritīs manam viedoklim, bet tieši tas ir nepieciešams, lai sapnis par labāku medu pārvērstos īstenībā. Skolas vadībā esmu aicinājis un aicināšu tādus cilvēkus, kas var skaidri artikulēt savu re-

dzējumu virzienā, kurā tie strādā. Man ir svarīgi, lai skolas saimnieks stāsta man, kā vislabāk organizēt saimniecisko darbu, nevis otrādi. Man ir svarīgi, lai mans vietnieks

un skolas prioritāšu īstenošanas mērķi. Decembra vidū ar katru no skolotājiem sēdīšos pie viena galda, lai pārrunātu progresu mērķa izpildē. Šī sistēma formalizē manu

Šajā mācību pusgadā katrs skolotājs bija izvirzījis četrus mērķus savam darbam – mācību priekšmeta mērķi, audzināšanas darba mērķi, pašpilnveides mērķi un skolas prioritāšu īstenošanas mērķi. Decembra vidū ar katru no skolotājiem sēdīšos pie viena galda, lai pārrunātu progresu mērķa izpildē. Šī sistēma formalizē manu vīziju par mērķtiecīgāku organizāciju, un es ticu, ka mērķtiecīgāki skolotāji panāks labākus rezultātus saviem skolēniem

mācību darbā pārliecina mani par noteiktu izmaiņu nepieciešamību, nevis otrādi. Mēs esam gājuši vēl tālāk – šajā mācību pusgadā katrs skolotājs bija izvirzījis četrus mērķus savam darbam – mācību priekšmeta mērķi, audzināšanas darba mērķi, pašpilnveides mērķi

vīziju par mērķtiecīgāku organizāciju, un es ticu, ka mērķtiecīgāki skolotāji panāks labākus rezultātus saviem skolēniem.

Trešā atziņa: izmaiņām nepieciešams laiks

Trešajā atziņā nevēlos runāt

par to, ka jēgpilnas izmaiņas neattiecas strauji, lai gan tā ir taisnība. Vēlos runāt par to, ka izmaiņu plānošanai, realizācijai un izvērtēšanai nepieciešamas daudzas darba stundas. Neieplānojot šīs papildu darba stundas, izmaiņas notiek uz brīvā laika un darbinieku *izdegšanas* riska rēķina. Diemžēl pārāk bieži esmu uzņēmies šādu risku sapņā par labāku skolu vārdā, bet tas nav ilgtspējīgs risinājums. Lai skolā iegūtu vairāk laika izmaiņām, strādāju ar Ropažu novada pašvaldību, lai organizācijā piesaistītu vairāk darbinieku vai pārceltu esošo darbinieku atalgojumu, kas ļautu maniem kolēģiem atteikties no papilddarbiem. Augšminēto iemeslu dēļ esmu par 40 stundu darba nedēļu, kurā būtu ieplānots laiks pārmaiņām – laiks sadarbībai ar kolēģiem un metodiskais darbs.

Šobrīd Zaķumuižā veidojam mērķtiecīgu, jēgpilnos solījumus balstītu skolu. Esam ceļa sākumposmā – aizraujošākie kalni un gravas vēl priekšā! ■

Saprast. Augt. Būt. Ko manai skolai nozīmē alternatīvā pedagoģija?

Latvijā šo izglītības modeli jau vairāk nekā 10 gadus realizē Ojārs Rode savā tautas skolu sistēmā *99 Baltie zirgi*. Un, tā kā modelis ir diezgan elastīgs, tad tajā var ielikt diezgan daudz mūsu laikam un vietai atbilstoša. To arī darījām, veidojot savu alternatīvo skolu *Zīle*.

Marita Rozefelde, alternatīvās skolas *Zīle* direktore un viena no dibinātājām

To, ka valsts piedāvātā un apmaksātā izglītības sistēma nespēj piemēroties ne tai situācijai, ne tiem bērniem, kuri šobrīd ir dzīves realitāte, neviens progresīvi

savai garīgajai būtībai, tās vajadzībām šobrīd vairs nav tikai kādas izredzēto saujiņas ekskluzīva aizraušanās, kā tas bija vēl pirms pavisam neilga laika.

Un – jo cilvēki ir jaunāki, jo viņi dabiskāk un nepiespiestāk runā un, protams, arī domā par lietām, kas pirms gadiem 10 vai 20 apkārtējos raisītu pārgudru smīniņu – „viņam visi nav mājās”. Ar saviem bērniem mēs droši varam runāt par dvēseli, Dievu, mīlestību, labo un ļauno, piedzimšanu un nāvi. Tās ir viņiem tuvas un interesi raisošas tēmas. Viņi dabiski un pašsaprotami dzīvo pasaulē, kuru mēs nejutām un neredzam, par kuras esamību tikai nojaušam. Praktisko pasauli šie bērni vēlas izzināt paši, viņiem šķiet ne-

ir. Un esmu pilnīgi pārliecināta: ar katru jauno paaudzi viņu skaits tikai pieaugs.

Diemžēl vecāki un pedagogi ļoti bieži nav gatavi šiem bērniem, bet dažkārt, ja arī vecāks saprot, ka ar viņa bērnu viss ir kārtībā, bet diendienā saņem apkārtējo informāciju par pretējo, arī viņš pats pārstāj uzticēties savai iekšējai balsij un notic, ka tikai stingri iezīmēti rāmji (vai vēl sliktāk – zāļu terapija) noliiks viņa bērnu tajā pašā plauktiņā, kur tik veiksmīgi atrodas pārējie – mierīgie, paklausīgie un normālie.

Sapratu, ka ir jāveido citāda skola

Strādājot vispārizglītojošā skolā un diendienā sastopoties ar bērniem, kuri nespēj un negrib ierakstīties rāmīšos, ar vecākiem, kuri ir noguruši *n-to* reizi nākt uz skolu, lai noklausītos, cik viņa bērns ir sistēmā neiederīgs, bet nesaņemot nekādu reālu palīdzību vai pat padomu, ko darīt tālāk, ar pedagogiem, kuri mēģina ar jauniem tehnikas brīnumiem, bet veco izpratni par pedagoga misiju radīt audzēkņos motivāciju apgūt viņa sludinātās patiesības, sapratu, ka ir jāveido citāda skola. Skola ne tikai bērniem, bet arī vecākiem un skolotājiem.

Esmu pārliecināta, ka sabiedrības spirālveida attīstība vienmēr piedāvā jau gatavu informāciju, kuru ir tikai nepieciešams adaptēt esošajai situācijai, tāpēc, izziņot dažādus alternatīvās izglītības modeļus, ar domubiedriem apstājamies pie Jēnas plāna. Tas ir vācu pedagogu un psihologu izstrādāts izglītības modelis, kas

Skolēnu mācību darba organizācijas forma ir saimes, nevis klases: vienā saimē ir apvienoti bērni, kuri ne vienmēr ir arī vienā vecumā. Un, tāpat kā ģimenē bērni, apgūstot dzīves patiesības, bieži dara to vienlaicīgi – neatkarīgi no vecuma, arī skolā bērni mācās reizē, bet katrs tajā ritmā un tempā, kas ir viņa būtībai un pašreizējai situācijai visatbilstošākais. Tas izslēdz vajadzību pēc konkurences, salīdzināšanas

domājošs cilvēks, manuprāt, vairs neapstrīd. Visā pasaulē sevi pie-saka pārmaiņu laiks, un tas skar pilnīgi visas dzīves jomas – gan materiālajā, gan garīgajā sfērā. Cilvēku pastiprinātā pievēršanās

interesanti kārtējo reizi *pārgremot* jau esošas patiesības. Daļa sauc šo jauno bērnu paaudzi par indigo bērniem, daļa – par hiperaktīviem neaudzinātiem mežoniem, bet mēs nevaram noliegt, ka viņi

Visus svētkus mēs svinam kopā. Mazās saimītes skolotāja Olga kopā ar savu skolnieci Amēliju atver vārda dienas apsveikumu no pārējiem skolēniem un skolotājiem.

radies Vācijas pilsētā Jēnā pagājušā gadsimta divdesmitajos gados. Modelis ir diezgan populārs Vācijā. Un skolas, kas strādā pēc šī modeļa, ir vienas no labākajām skolām ne tikai mācību sasniegumu, bet arī skolas mikroklimate ziņā valstī. Jēnas pedagoģijas plāna skolas ir arī Nīderlandē un Amerikā.

Latvijā šo izglītības modeli jau vairāk nekā 10 gadus realizē Ojārs Rode savā tautas skolu sistēmā *99 Baltie zirgi*. Un, tā kā modelis ir diezgan elastīgs, tad tajā var ielikt diezgan daudz mūsu laikam un vietai atbilstoša. To arī darījām, veidojot savu alternatīvo skolu *Zīle*.

Skolēnu mācību darba organizācijas forma ir saimes

Pirmkārt, skolēnu mācību darba organizācijas forma ir saimes, nevis klases: vienā saimē ir apvienoti bērni, kuri ne vienmēr ir arī vienā vecumā. Un, tāpat kā ģimenē bērni, apgūstot dzīves patiesības, bieži dara to vienlaicīgi – neatkarīgi no vecuma, arī skolā bērni mācās reizē, bet katrs tajā ritmā un tempā, kas ir viņa būtībai un pašreizējai situācijai visatbilstošākais. Tas *izslēdz* vajadzību pēc konkurences, salīdzināšanas. Nerada bērnam nevajadzīgu stresu par to, ka „visi aizies man priekšā” vai arī „es esmu tā iekavējies, ka diez vai tikšu citiem līdzī”. Jo bieži vien bērns šādā stresa un uztraukuma gaisotnē vispār iekšēji atsakās turpināt mācīties, un pieaugušie neizpratnē plāta rokas – viņam nav motivācijas. Būtiska ir arī bērnu savstarpējā palīdzība zināšanu apguves laikā, jo bieži, tieši skaidrojot otram kaut ko, pats sāk to saprast labāk.

Otrkārt, cenšamies nedot skolēniem gatavas patiesības, bet mācām viņiem mācīties (lai cik dīvaini tas nešķistu, liela daļa skolēnu neprot patstāvīgi mācīties). Plānot savu zināšanu apguves procesu, veidot mācīšanās plānu, mērķtiecīgi meklēt informāciju, radoši strādāt ar to, izvērtēt savus sasniegumus, izdarīt secinājumus par rezultātiem – tās visas ir it kā pašsaprotamas lietas, kuras diemžēl ļoti bieži skolēni pat vidējā un vecākā skolas vecumā pilnīgi neprot.

Trešā būtiskā mūsu skolas iezīme ir teorētisko zināšanu sasaitē ar praktisko dzīvi. Sausa informācija bērniem lielākoties neko neizsaka, un tik ilgi, kamēr skolo-

tājam izdodas bērnu iebiedēt ar kontroldarbiem un eksāmeni, viņš ir gatavs *iekalt* šīs zināšanas, bet tajā brīdī, kad skolotāja priekšā stāv personība, kas zina, ka viņam šie tukšie skaitļi, definīcijas un fakti nav vajadzīgi, skolotājs ir bezspēcīgs pierādīt pretējo, ja vien nespēj izdomāt pārliecinošākus pierādījumus par bezcerīgi tukšo frāzi „tev tas dzīvē noderēs”.

Ceturtais (bet varbūt pirmais) ir mūsu skolas vide. Mūsu logo *Saprast. Augt. Būt* to izsaka īsi un lakoniski – mēs cenšamies pieņemt sevi un apkārtējos tādus, kādi mēs šobrīd esam, necenšoties lauzt otru, par katru cenu panākot, lai viņš vai viņa ir tāds, kādu mēs gribam ieraudzīt ideālo cilvēku (bērnu, vecāku, peda-

Mācību stundas mums nenotiek tikai skolā. Dabaszinību stunda vidējai saimei LU Botāniskajā dārzā kopā ar skolotāju Agnesi.

gogu). Mēs visi esam procesā un, izvirzot par mērķi kļūt labākiem, gaišākiem, tīrākiem (vispirms jau pašiem pret sevi), cenšamies iet šo – tikai cilvēkiem iespējamo – garīgās izaugsmes ceļu. ■

Iekļaujošā izglītība: mīts vai realitāte?

Pēc Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) aplēsēm, Latvijā būs nepieciešami vismaz trīs gadi, lai īstenotu izglītības politikas veidotāju apņemšanos iekļaut vispārizglītojošo skolu klasēs skolēnus ar speciālām vajadzībām. Pasaulē par šo bērnu iekļaušanu tiek domāts krietni agrāk, jau kopš 90. gadu sākuma.

Inese Matisāne

Šī mērķa sasniegšanā Latvijā ir vairāki būtiski šķēršļi: sabiedrības aizspriedumi, zināšanu trūkums par konkrēto jautājumu, paaudzēs nostiprinājusies vērtību skala, kurā nebija un nav iekļauti citādi cilvēki – ar atšķirīgu ādas krāsu, fiziskām vai garīgām nepilnībām. Vairums izglītības iestāžu nav gatavas iekļaut bērnus ar invaliditāti, uzvedības vai mācīšanās traucējumiem. Pedagogiem trūkst zināšanu darbam klasē, kurā mācās bērni ar speciālām vajadzībām.

Vaivaru pamatskola ir viena no pirmajām vispār izglītojošajām

skolām, kur ieviestas integratīvās/iekļaujošās speciālās izglītības programmas. Šīsdienas grūtības skatot, *Mg. paed.* Inese Kārcliņa, Vaivaru pamatskolas direktore, jautā: „Vai atkal jāpaiet 50 gadiem, lai mainītos sabiedrības domāšana?” Viņasprāt, galvenais šķērslis reālām pārmaiņām ir sabiedrības domāšana: šiem bērniem ir vieta speciālajās skolās, viņi traucē pārējos, *normālos*, skolotāji nav gatavi strādāt ar šiem skolēniem parastajās skolās. „Es gan esmu par to, ka katra skola ir gatava strādāt ar jebkuru bērnu. Tikai tad tā būs parasta, vienkārša, draudzīga un

pavisam īsta skola!” emocionāli savus uzskatus pauž I. Kārcliņa.

Diemžēl šā brīža izglītības sarunās vēl joprojām maz tiek minēti bērni ar speciālajām vajadzībām. „Šie bērni nevar iet demonstrācijās kā studenti, *pīarot* un prasīt bezmaksas izglītību. Viņi ir ratiņkrēslos, ar garīgu atpalcību, akli, kurli. Man būtu ļoti svarīgi izglītību uzlikt uz tādām sliedēm, lai notiktu lielāka iekļaušana mācību procesā, lai ar viņiem strādātu ar 21. gadsimta metodēm,” intervijā TVNET 16. aprīlī norāda nozares ministrs Roberts Ķīlis.

Būt/nebūt speciālajām skolām

Domājot par iekļaujošo izglītību Latvijā, bieži tiek aizmirsts, ka izglītības prioritāte ir bērns. Speciālās skolas daudziem vecākiem saistās ar *zīmoga* uzlikšanu bērnam, jo pie mums joprojām aktuāls ir medicīniskais modelis, kur primāri skolēnu *apzīmogo* ar diagnozi, lai viņš saņemtu nepieciešamo pakalpojumu, kas izpaužas kā speciālā izglītības sistēma, kura balstās uz izglītojamo pedagogiski psiholoģisko un medicīnisko korekciju.

Situāciju skaidro Valsts izglītības satura centra (VISC) Speciālās izglītības nodaļas vadītāja Iluta Vilnīte: „Pēdējo gadu laikā situācija mūsu valstī iekļaujošās izglītības jomā ir uzlabojusies. Laikā no 2009. līdz 2012. gadam vairāk nekā 300 vispārizglītojošo

www.apa.lv

Vaivaru pamatskolas direktore Inese Kārcliņa jautā: „Vai atkal jāpaiet 50 gadiem, lai mainītos sabiedrības domāšana?” Viņasprāt, galvenais šķērslis reālām pārmaiņām ir sabiedrības domāšana: šiem bērniem ir vieta speciālajās skolās, viņi traucē pārējos, *normālos*, skolotāji nav gatavi strādāt ar šiem skolēniem parastajās skolās. „Es gan esmu par to, ka katra skola ir gatava strādāt ar jebkuru bērnu. Tikai tad tā būs parasta, vienkārša, draudzīga un pavisam īsta skola!”

izglītības iestāžu ir licencējušas speciālās izglītības programmas, līdz ar to izglītojamie ar speciālām vajadzībām ir iekļauti vispārizglītojošās izglītības iestādēs, kur tiem tiek sniegta individuāla palīdzība mācību satura apguvē, tiek nodrošināti atbalsta pasākumi un īstenoti individuālie izglītības plāni (atbilstoši Vispārējās izglītības likuma 53. pantam). Nepieciešamības gadījumā izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām tiek pie-

dāvāta logopēda, speciālā pedagoga un/vai psihologa palīdzība, kā arī citu speciālistu palīdzība un atbalsts.

Medicīniskais modelis Latvijā jau vairākus gadus ir zaudējis aktualitāti, un izglītojamie ar diagnozēm netiek *apzīmogoti*. Priekšroka tiek dota izglītojamā spēju un attīstības līmeņa pedagogiski psiholoģiskajam izvērtējumam. Iesakot izglītojamajam kādu no speciālās izglītības prog-

rammām vai atbalsta pasākumus, tiek ņemts vērā bērna spēju un attīstības līmeņa pedagoģiski psiholoģiskais izvērtējums un tikai sekundāri – veselības problēmas, kas ietekmē izglītības procesa apguvi, bet tas nav primārais faktors. Atbalsta pasākumus izglītības procesā izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām var ieteikt psihologi, logopēdi vai pedagoģiski medicīniskās komisijas.”

Lai padarītu vispārīzglītojošās skolas iekļaujošas, būs jāveic nopietni priekšdarbi. Pirms atteikšanās no speciālajām skolām Pelču Speciālās internātpamatskolas

direktore Ināra Oļena aicina padomāt: kas mums ir svarīgāk – vai lai integrētais bērns *nosēž* savu mācību laiku vispārīzglītojošā skolā kopā ar citiem bērniem, vai arī savu spēju robežās gūst kvalitatīvu izglītību speciālajā skolā (piemērota programma, atbalsta personāls, korekcijas un individuālās nodarbības, interešu izglītība)? Daudz piemērotākas, pēc direktores domām, C apmācības līmeņa skolēniem ir speciālās skolas, kur ir gan atbilstoša un atbalstoša vide, gan iespējas saņemt attiecīgus pakalpojumus, kuri slimiem bērniem ir nepieciešami,

lai pilnvērtīgi iesaistītos mācību procesā un ārpusstundu aktivitātēs. „Ļoti nopietni ir jāizvērtē, kurā skolā un kādā sistēmā bērns iegūs vairāk. Vai sabiedrība tam ir gatava?” jautā I. Oļena.

Uz duālo situāciju norāda VISC speciāliste I. Vilnīte: „Vienmēr būs izglītojamie ar speciālām vajadzībām, kurus var integrēt vispārīzglītojošās iestādēs, tajā pašā laikā būs arī tādi izglītojamie ar speciālām vajadzībām, kurus būs sarežģīti vai pat nevarēs integrēt. Šobrīd tas ir dziļi retorisks jautājums: vai vajag speciālās izglītības iestādes Latvijā?”

Runājam par aptuveni 10 tūkstošiem bērnu

Savukārt Eva Birzniece, Latvijas Disleksijas biedrības valdes priekšsēdētāja, norāda, ka patlaban iekļaujošā izglītība valstī ir absolūta fikcija vismaz triju iemeslu dēļ:

„Pirmais: Latvijā pastāv ļoti daudz speciālo skolu un klašu, kas pie tam ārkārtīgi dārgi izmaksā, tātad Latvijā objektīvi ir segregēta, ne integrēta izglītības sistēma. Latvijā pastāv institucionalizēta, ne uz bērna vajadzībām balstīta izglītības sistēma – papildus valsts apmaksāti izglītības pakalpojumi tiek piesaistīti tikai licencētām programmām, ne atsevišķiem skolēniem. Līdz ar to mūsu sistēma *atzīst* tikai tos skolēnus, kas ir institucionalizēti, bet pilnībā ignorē skolēnus, kam ir atzinumi par speciālām vajadzībām, bet kas nemācās speciālajās skolās vai klasēs. Iekļaujošā un uz vienlīdzīgām tiesībām balstītā sistēmā papildu izglītības pakalpojums mobili *seko* skolēnam jebkurā skolā jebkurā izglītības līmenī, vidējo un augstāko ieskaitot un ieskaitot arī citas mācību un dzīves situācijas – olimpiādes, konkursus, mācības mūzikas un mākslas skolās, sporta nodarbī-

LETA

Valsts izglītības satura centra (VISC) Speciālās izglītības nodaļas vadītāja Iluta Vilnīte: „Pēdējo gadu laikā situācija mūsu valstī iekļaujošās izglītības jomā ir uzlabojusies. Laikā no 2009. līdz 2012. gadam vairāk nekā 300 vispārīzglītojošo izglītības iestāžu ir licencējušas speciālās izglītības programmas, līdz ar to izglītojamie ar speciālām vajadzībām ir iekļauti vispārīzglītojošās izglītības iestādēs.”

bās un visās citās aktivitātēs un dzīves situācijās. Skolēni ar speciālajām vajadzībām tiek *izspiesti* no vidējās izglītības – Latvijas valsts vidusskolās ir tikai 0,4% skolēnu ar speciālām vajadzībām (augstākajā izglītībā šis *procents* droši vien ir vēl mazāks), lai gan attīstītajās valstīs speciālo vajadzību apjoms pieaug, skolēnam virzoties tālākizglītībā, jo pieaug mācību satura apjoms un sarežģītība. Daudzas Eiropas valstu augstskolas piedāvā gan speciālo vajadzību identifikāciju, gan īpašu atbalstu studentiem, kuriem tās ir konstatētas jau iepriekš.

Otrkārt, Latvijas pašreizējā izglītības sistēma pilnībā *izslēdz* spējīgus un talantīgus skolēnus, kuriem ir mācīšanās traucējumi. Latvijā izmanto padomju laika mācīšanās traucējumu definīciju, kas šo speciālo vajadzību piesais-

ta tikai „pazeminātam intelektam”, lai arī tāds dalījums nepastāv nekur citur attīstītajās valstīs. Līdz ar to visi spējīgie skolēni, kuriem tāpat ir disleksija, disgrāfija un diskalkulija, Latvijas valstī paliek pilnīgi bez papildu valsts apmaksāta atbalsta. Mūsu organizācijas astoņu gadu darbības laikā vairums mūsu apzināto skolēnu ar disleksiju nav saņēmuši nekādu papildu pedagoģisku palīdzību savās skolās. Tādējādi mūsu izglītības sistēma iznieko ļoti daudz spējīgu jauniešu, jo viņi nekad neņem sev vajadzīgo palīdzību, lai pilnībā realizētu savu potenciālu. Turklāt katrs skolēns, kas ir *institūcijā*, saņem apmēram 9–10 reizes lielāku valsts finansējumu nekā skolēns ar tieši tādu pašu vajadzību, bet kas nav institucionalizēts. Tas pierāda, ka pašreizējā sistēma primāri apkalpo pati sevi (ar ad-

ministratīvām procedūrām, programmu licencēšanu, nevajadzīgu speciālistu algošanu, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju izmantošanas aizliegumu), nevis nodrošina skolēnu ar pedagoģisku un tehnoloģisku atbalstu, kas veicina jaunieša neatkarību un autonomiju un ļauj jauniešiem ar speciālām vajadzībām pārvarēt savu speciālo vajadzību uzlikto ierobežojumus.

Treškārt, daudzi skolēni ar speciālām vajadzībām Latvijā pat nemeklē oficiālu atzinumu, jo zina, ka tas tāpat negarantēs

papildu palīdzību, bet – visdrīzāk – apdraudēs, jo ar to skolai tiek dotas tiesības teikt „ar tādiem bērniņiem mēs nestrādājam, meklējiet kādu citu skolu”. To skolēnu skaits ar speciālām vajadzībām, ko uzrāda oficiālā Latvijas valsts statistika, salīdzinot ar citām valstīm, skaidri parāda, ka ļoti liela daļa speciālo vajadzību Latvijā netiek identificēta (vairumā Eiropas valstu speciālās vajadzības variē no 10 līdz 20% no kopējā skolēnu skaita), jo vecāki zina, ka identifikācija neko pozitīvu viņu bērniem nedos. Tā ļoti liela daļa

skolēnu, kuriem mūsu valstī ir speciālās vajadzības, paliek *pelēkajā zonā* – gan bez identifikācijas vai ar to, bet bez vajadzīgā pakalpojuma. Te parādās mūsu pašreizējās sistēmas ārkārtīgā liekulība, jo ar lielu daļu speciālo izglītības vajadzību cīnās tikai skolēna ģimene un viņš pats, valstij milzum daudz līdzekļu (vairāk nekā 50 miljoni katru gadu no valsts budžeta) tērējot apšaubāmas pedagoģiskas kvalitātes pilnībā segregētu skolu un klašu uzturēšanai.”

Direktori analizē likumdošanu

Izglītības likumdošanu par iekļaujošu nevarētu atzīt, bet par demokrātisku un humānu noteikti, spriež Pelču Speciālās internātpamatskolas direktore I. Oļena. Likums paredz, ka vecākiem ir tiesības izvēlēties izglītības iestādi saviem bērniem, arī to, kas atrodas vistuvāk dzīves vietai.

Arī I. Kārklīņa, kura Vaivaru integratīvajā/iekļaujošajā skolā strādā jau 17 gadus, uzskata, ka „likumdošana ir sakārtota un tiek kārtota solī ar Eiropas likumdošanu”. Pēc viņas domām, pieejama vide ir atkarīga no cilvēkiem, kas tajā dzīvo. Šobrīd ir aktualizēts jēdziens *universālais dizains*, kas ir solī ar iekļaujošu izglītību un ir viens no pieejamas vides atslēgvārdiem. Viņa secina, ka ar katru gadu strādāt kļūst arvien vieglāk: „Pirmkārt, pilsētas sabiedrība ir apradusi, ka mēs esam tāda skola, kur mācās kopā visi bērni. Otrkārt, likumdošana tiek sakārtota, treškārt, mēs paši skolā esam kļuvuši daudz profesionālāki.”

Vispārējās izglītības likums nosaka, ka izglītojamie ar speciālām vajadzībām var iegūt izglītību jebkurā izglītības iestādē, māco-

<http://pelci-skola.webnode.com>

Pelču Speciālās internātpamatskolas direktore Ināra Oļena aicina padomāt: kas mums ir svarīgāk – vai lai integrētais bērns nosēž savu mācību laiku vispārizglītojošā skolā kopā ar citiem bērniem, vai arī savu spēju robežās gūst kvalitatīvu izglītību speciālajā skolā (piemērota programma, atbalsta personāls, korekcijas un individuālās nodarbības, interešu izglītība)?

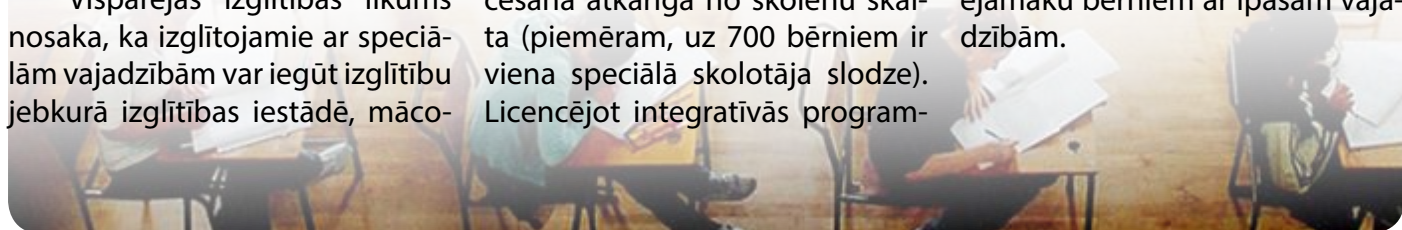
ties vai nu pēc vispārizglītojošām, vai speciālām programmām, vai pedagoģiskās korekcijas programmām, ilgstoši slimojošie bērni iegūst izglītību mājās. Bērniem var piedāvāt arī alternatīvu izglītības iegūšanu (e-mācības). Izglītību reglamentējošie dokumenti nepieļauj skolām pamatskolas pirmajā posmā rīkot bērnu atlasī un skolēnu voluntāri izslēgt no skolas līdz 18 gadiem.

Skolās var tikt pieņemts atbalsta personāls, kas strādā gan ar bērniem ar speciālajām, gan īpašajām vajadzībām (logopēds, psihologs, sociālais pedagogs, speciālais pedagogs, medmāsa, fizioterapeits, sociālais darbinieks), skola var dibināt atbalsta centrus. Atbalsta personāla tarificēšana atkarīga no skolēnu skaita (piemēram, uz 700 bērniem ir viena speciālā skolotāja slodze). Licencējot integratīvās program-

mas, skola var tarificēt pedagoga palīgu. Veidojot speciālās klases vispārizglītojošās skolās, skolotājs, strādājot šajās klasēs, saņem līdzvērtīgu piemaksu tai, kādu saņem skolotājs, kas strādā speciālajā skolā.

Ir izstrādāti noteikumi, kas nosaka, kādai jābūt skolai, kura uzņem bērnus ar speciālajām vajadzībām. Skolu akreditējot, skolām pašvērtējumā jāizvērtē, kā skolā tiek nodrošināta kvalitatīva izglītība, lai nodrošinātu katra bērna izglītošanās vajadzības.

Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem *Asistenta pakalpojuma izglītības iestādē piešķiršanas un finansēšanas kārtība* Latvijas skolās tiek algots bērns – invalīda asistents, padarot skolas vidi pieejamāku bērniem ar īpašām vajadzībām.

Pirmie iekļaujošās izglītības soļi

Lai realizētu ideju par iekļaujošu izglītību, Latvijā ir izveidoti astoņi iekļaujošās izglītības atbalsta centri – Balvos, Daugavpilī, Jēkabpilī, Jūrmalā, Liepājā, Rīgā un Valmierā. Centru izveidē ir izmantots Eiropas finansējums (sk. projektu *Izglītojamo ar funkcionāliem traucējumiem atbalsta sistēmas izveide*), un patlaban aktualizējies jautājums: kas nodrošinās projekta ilgspēju, vai atradīsies finansējums aktivitāšu turpināšanai pēc projekta noslēguma?

Latvijā sešām speciālajām izglītības iestādēm vairāk nekā 10 gadus ir attīstības centra statuss, to funkcijas ir līdzīgas kā projektā izveidotajiem iekļaujošās izglītības atbalsta centriem. Pelču Speciālās internātpamatskolas direktore I. Oļena jautā: „Vai nebija lietderīgāk veidot iekļaujošās izglītības atbalsta centrus uz eso-

Latvijas Disleksijas biedrības valdes priekšsēdētāja Eva Birzniece norāda, ka Latvijas pašreizējā izglītības sistēma pilnībā *izslēdz* spējīgus un talantīgus skolēnus, kuriem ir mācīšanās traucējumi. Latvijā izmanto padomju laika mācīšanās traucējumu definīciju, kas šo speciālo vajadzību piesaista tikai „pazeminātam intelektam”, lai arī tāds dalījums nepastāv nekur citur attīstītajās valstīs. Tādēļ visi spējīgie skolēni, kuriem tāpat ir disleksija, disgrāfija un diskalkulija, Latvijā paliek pilnīgi bez papildu valsts apmaksāta atbalsta.

šo attīstības centru bāzes, kur jau vairākus gadus veido mācību un metodiskos materiālus, ir iestrādes, kur ir gan materiālie, gan cilvēkresursi?”

Projektā ir plānota profesionālās pilnveides programmu izstrāde, kas Pelču pamatskolā jau tiek īstenota, jo ir IZM apstiprināta pedagogu profesionālās pilnveides programma. Skolas direktore stāsta: „28. novembrī pirmie deviņi kursu dalībnieki saņēma

apliecības programmā *Speciālās izglītības skolotāju profesionālās kompetences pilnveide darbam ar skolēniem, kuriem ir viegli garīgās attīstības traucējumi* (36 stundas) un programmā *Speciālās izglītības skolotāju profesionālās kompetences pilnveide darbam ar skolēniem, kuriem ir vidēji smagi un smagi garīgās attīstības traucējumi* (36 stundas).”

Vērtē iespēju iesaistīties ministrijas darbā

Oktobra beigās pēc vairāku gadu pārtraukuma IZM aicināja kopā speciālo izglītības iestāžu direktorus uz semināru, kurā iepazīstināja ar iekļaujošās izglītības darba grupas veikumu. Direktori pamatoti izteica savu neapmierinātību par padarīto, kā arī to, ka neviens no direktoriem nav uzaicināts strādāt darba grupā. Šobrīd aktīvās izglītības ministra R. Ķīļa darbības ietekmē beidzot ir jūtams, ka izglītības sistēma ir pārmaiņu priekšā, atzīst I. Oļena.

Pēdējā darba grupas sanāksmē, kurā galvenais jautājums bija speciālo skolu tikla izvērtēšanas metodoloģija, piedalījās vairāki speciālo skolu direktori. „Ļoti labi, ka tagad ir iespēja izteikt savu viedokli, kurš ir balstīts uz ilggadīgu pieredzi,” priecājas direktore un piebilst: „Iekļaujošā izglītība ir jāievieš ļoti pārdomāti, lai pēc dažiem gadiem nebū-

tu jāmacās no savām kļūdām un atkal jāmeklē citi risinājumi. Bieži vēlamies pārņemt ārvalstu pieredzi, taču negribam redzēt, kāds dzīves līmenis ir ārvalstīs un kāds tas joprojām ir pie mums. Ja ņemam vērā, ka ārzemēs visi bērni ir integrēti, tad mums ir jāņem vērā arī tas, kādi atbalsta pasākumi un nodrošinājums katrā konkrētajā skolā ir, tāpat jāņem vērā, kāds labklājības līmenis ir ģimenēs, kā arī tas, cik daudz ārzemēs un cik pie mums bērnu izglītošanā piedalās vecāki. Diemžēl pie mums vēl nav finansiāli iespējams visām skolām nodrošināt nepieciešamo atbalsta personālu, tāpat ļoti daudz ģimeņu dzīvo zem iztikas minimuma un par bērna izglītošanu nedomā vispār. Nereti vecākiem, kuriem bērns ir ar īpašām vajadzībām, internātskola ir kā glābiņš, un bērns skolā saņem visu nepieciešamo, lai pilnvērtīgi

Vaivaru pamatskola. Slēpošanu apgūst arī neredzīgi bērni.

attīstītos. Protams, arī tas nav iemesls, lai Latvijā netiktu ieviesta iekļaujošā izglītība, bet tas ir nopietns faktors, kurš ir jāņem vērā. Tāpēc no iekļaujošās izglītības šajā brīdī, iespējams, varam sagaidīt lielus skolēnu kavējumus un ļoti zemu izglītības līmeni valstī.”

Pieredze no skolas sola ietekmē visu mūžu

Lai iekļaujošā izglītība kļūtu par realitāti, pamatīgs darbs jāveic sabiedrības informēšanā par iekļaujošās izglītības jautājumiem, uzskata gan izglītības politikas veidotāji, gan skolu direktori.

Iekļaujošās izglītības mērķis ir pilnveidot bērnu ar speciālām vajadzībām izglītības iespējas un radīt vienādi pieejamas un kvalitatīvas izglītības iespējas visiem. Šobrīd šī mērķa sasniegšanā ir vairāki šķēršļi: sabiedrības aizspriedumi, zināšanu trūkums par konkrēto jautājumu, paaudzēs nostiprinājusies vērtību skala, kurā nebija un nav iekļauti citādi cilvēki – ar atšķirīgu ādas krāsu, fiziskām vai garīgām nepilnībām. Kā būtisku šķērslī var uzskatīt arī izglītības iestādes, kuras nav gatavas iekļaut bērnus ar invaliditāti, uzvedības vai mācīšanās traucējumiem. Iemesls tam: nav piemērotas infrastruktūras, pedagogiem nav priekšstata par konkrētās problēmas apjomu, kā arī nav zināšanu darbam klasē, kurā mācās bērni ar speciālām vajadzībām.

Soli pa solim sabiedrības attieksme tomēr mainās, uzskata Vaivaru pamatskolas direktore I. Kārkliņa un izstāsta kādu gadījumu no savas skolas dzīves: „Kāds mūsu skolas puisis no 8. klases šogad pateica *formulu*, ko laikam izdzīvo katrs parastais skolēns vispārīgizglītojošā skolā un klasē, kur mācās skolēni ar speciālām vajadzībām, proti, līdz 4. klasei viņš vispār nav manījis, ka skolā mācās dažādi bērni, tad kādu laiku tas,

ka skolā ir šādi bērni, viņu neapmierināja un traucēja, viņam par to bija jādomā, tagad viņš saprot, ka sabiedrība ir dažāda, katrs ir cilvēks un katram ir vieta mūsu skolā. Viņš ļoti adekvāti pieņem un izskaidro to. Šī puīša uzstāšanās projektu dienā ar prezentāciju *Vaivaru pamatskolas stiprās puses – mūsu skolas lepnums*, viņa argumentētais skaidrojums *atvēra acis* daudziem skolēniem, darbs tika novērtēts kā viens no labākajiem, arī pedagogi sajuta gandarījumu par veikto.”

Rīgas 8. vakara (maiņu) vidusskolas direktors Juris Šmits, kura vadītajā skolā jaunieši ar dzirdes traucējumiem mācās no 1961. gada, arī vērš uzmanību uz sabiedrības attieksmi: sabiedrība ir jāaudzina, un tai ir jāaug, lai tā spētu pieņemt pārējos. „Pamatā mūsu skolā skolēni ar speciālām vajadzībām mācās atsevišķās grupās, bet daži mēģina iekļauties arī dzirdīgo klasēs. Tā kā cenšamies viņiem nodrošināt zīmju valodas tulku, zināmi rezultāti tiek sasniegti,” teic J. Šmits. Viņaprāt, no speciālajām skolām pašlaik gan atteikties nedrīkst.

„Iekļaujošā izglītība pilnīgi būtu attiecināma uz skolēniem, kuriem ir funkcionāli traucējumi, jo līdz šim viņi vispārīgizglītojošās skolās nevarēja mācīties tikai vienes neatbilstības dēļ. Mēs nevaram sagaidīt, ka visi bērni jau šobrīd pieņems *citādos* bērnus, jo Latvijas sabiedrība vēl nav gatava kā līdzvērtīgus pieņemt cilvēkus ar īpašām vajadzībām. Tas ir ilgstošs un plānveidīgs darbs, un,

Vaivaru pamatskola. Iepazīstam neredzīga cilvēka ikdienā.

ja šobrīd visi bērni tiks integrēti, varam sagaidīt, ka bērni ar īpašām vajadzībām skolā tiks pazemoti. Kā zināms, bērns pilnvērtīgi var attīstīties tikai tad, ja viņš jūtas droši un pārliecināti,” norāda Pelču internātpamatskolas direktore I. Oļena.

Direktori ir vienprātis, ka pilnvērtīgam darbam ir nepieciešams papildu pedagoģiskais nodrošinājums. I. Oļena: „Šobrīd resursi ir nepietiekami – nav sagatavots pietiekams skaits speciālistu, nepietiek mācību, ne arī metodisko materiālu. Lai izglītība Latvijā būtu iekļaujoša, ir jāizvērtē, cik daudz līdzekļu valsts ir gatava ieguldīt izglītībā, kā arī ļoti nopietni jāizvērtē, kuri bērni un ar kādām diagnozēm ir jāiekļauj.”

Atbilstoši Latvijas likumdošanai iespējamie iekļaujošās izglītības modeļi ir šādi:

mājmācība; ilgstoši slimojošie bērni mājās (mājas apmācība); institucionālās iestādes / aprūpes centri; speciālā skola; korekcijas iestāde; vispārīgizglītojošā skola, speciālā klase; vispārīgizglītojošā skola, korekcijas klase; vispārīgizglītojošā skola, vispārīgizglītojošā klase.

Kāpēc skolām ir vērts iesaistīties programmā *Partners in Learning?*

Katru dienu izglītības vadītāji un skolotāji sastopas ar izaicinājumu iesaistīt un iedvesmot savus skolēnus. Tehnoloģiju attīstība un virtuāli savienotās pasaules ietekme nosaka nepieciešamību mainīt arī mācību, mācīšanās un novērtēšanas procesu. *Microsoft* programmas *Partners in Learning* (PiL) ietvaros ir izveidojis globālu skolu kopienu, kuras mērķis ir veicināt inovāciju un sistēmas maiņas kultūru ikvienā pasaules skolā, lai palīdzētu pedagogiem sagatavot skolēnus 21. gadsimta dzīves un darba realitātei. Tāpat programmā skolām ir iespēja dalīties pieredzē un mācīties citai no citas.

Zane Matesoviča, Microsoft Latvia Izglītības programmas vadītāja

Programma *Partners in Learning* skolām piedāvā trīs dalības līmeņus: PiL skolas – pieejams ikvienam bez dalības laika ierobežojuma; aizsācējskolas (*Pathfinder Schools*) – dalība vienu gadu, iesniedzot pieteikumu, un mentorskolas (*Mentor Schools*) – dalība ar ielūgumu uz diviem gadiem. Latvijā dažādajos programmas līmeņos aktīvi ir iesaistījušās jau vairāk nekā 70 skolas. Iespēja pievienoties PiL programmas aktivitātēm ir katrai Latvijas skolai, kas ir gatava izprast tehnoloģiju sniegtās iespējas, pilnveidot mācību procesu, kā arī dalīties savā pieredzē un mācīties citai no citas.

Pirmais līmenis

Lai kļūtu par PiL skolu, ir nepieciešams reģistrēties PiL lapā <http://www.pil-network.com> un aizpildīt informāciju par skolu. Jo aktīvāka ir skola šajā tīklā, gan piedaloties dažādajās diskusijās,

gan daloties ar tehnoloģiju izmantošanas pieredzi, jo lielāka iespēja tikt izvirzītai dalībai nākamajos līmeņos.

Dalība PiL programmas pirmajā līmenī skolai sniedz iespēju izmantot dažādus tiešsaistes resursus, kas palīdz apzināt un plānot skolas attīstības virzienus, skolotājiem tiek dota iespēja izmantot bezmaksas rīkus, mācību materiālus un citu valstu skolutāju pieredzi darbam ar tehnoloģijām klasē. Jau šobrīd ir saņemti atzinīgi vārdi no to skolu vadītājiem, kuri ir izmantojuši bezmaksas pētniecības rīku www.pilsr.com, lai novērtētu mācīšanās un mācīšanās jomu skolā. Kā jaunumu varam minēt iespēju papildināt prasmes pašmācības kursā *Mācīt ar tehnoloģiju palīdzību*, kuru sagatavojuši pasaules vadošie izglītības eksperti (*Teaching with Technology* pieejams angļu un krievu valodā). Kā papildinājumu globālajām aktivitātēm *Microsoft Latvia* skolotājiem jau trešo sezonu piedāvā piedalīties virtuālajos semināros, kā arī iesaistīties šogad izveidotajā skolu direktoru izglītības un attīstības projektā.

Otrais līmenis

Skolas, kuras vēlas vēl vairāk iesaistīties *Microsoft* programmā *Partners in Learning*, var spert

nākamo soli un iesniegt pieteikumu, lai kļūtu par aizsācējskolu (*Pathfinder School*). Šajā līmenī no Latvijas ir darbojusies privātā vidusskola *Patnis*.

Skolas, kas tiek izvēlētas par aizsācējskolām, gadu piedalās programmā un iegūst pieeju plašam resursu un atbalsta klāstam, kas radīts, lai palīdzētu šīm skolām sasniegt savus mērķus. **Resursi un atbalsts ietver:**

- konsultācijas ar starptautiska līmeņa izglītības ekspertiem, lai virzītu pārmaiņu procesu;
- mentoringa komandas, kas apmāca skolu vadītājus visa pārmaiņu procesa laikā (katrā komandā ir sešas *Pathfinder*, divas mentorskolas un pieaicinātais treneris, un šīs komandas tiks sagrupētas pēc valsts un reģiona);
- atbalstu pedagogu profesionālajai izaugsmei, izmantojot tehnoloģijas kā efektīvu mācīšanās instrumentu;
- piekļuvi globālajām *Virtuālās universitātes* sesijām, ko vada izglītības vadītāji par dažādām tēmām, sākot no mācību vides, beidzot ar līdera prasmju attīstību un labākajiem veidiem, kā iesaistīt pašus skolēnus mācīšanās procesā.

Trešais līmenis

Šajā līmenī tiek uzaicinātas skolas, kas ir bijušas īpaši aktīvas

PiL programmā un demonstrē-
jušas sekmīgu pārmaiņu virzību
savā skolā. PiL Inovatīvo skolu
programmā jau augstākajā –

mentoru – līmenī no mūsu valsts
vairākus gadus darbojās Ventspils
1. ģimnāzija (2010–2012).

Mēs ceram, ka jūs kopā ar

savu komandu piebiedrosieties
mums un kopīgi mēs spēsim pa-
darīt jūsu skolu par pasaules mē-
roga līderi!

Tā kā programmas dalībnieku saziņas valoda globālajā līmenī ir angļu, šeit un turpmāk gan programmas, gan tās daļu kontekstā tiek lietoti nosaukumi abās valodās – gan latviskais, piem., aizsācējskola, mentorskola, gan angļuvalodīgais – *Pathfinder School, Mentor School*.

Aicinājums

Jūs jau šodien varat pievienoties *Partners in Learning* tīklam, lai uzzinātu vairāk par to, kā *Microsoft* sadarbojas ar skolu vadītājiem! Ja vēlaties saņemt sīkāku informāciju par PiL programmu, lūdzu, rakstiet Zanei Matesovičai (a-zanem@microsoft.com).

PIEREDZE

Madara Kiršfelde, privātās vidusskolas Patnis direktora vietniece izglītības jomā:

„Lielākais ieguvums, iesaistoties šajā projektā, – ka darbojas skolas, kurām interesē ieviest kaut ko jaunu. Atrodamies starp cilvēkiem, kurus interesē jaunumi. Līdz ar to ir iespējas komunicēt ar līdzīgi domājošiem, uzzināt, ko jaunu ir izmēģinājušas citas skolas, un saprast – tas der vai neder arī mums. Viena no mūsdienu problēmām – ka ir bezgalīgi daudz ideju, kuras visas nav iespējams izmēģināt. Pat ja tās pamēģina, ne vienmēr tas ir zelta ceļš. Ja savā starpā komunicējam, kāds var pateikt jau iepriekš, ka tas neder, tiek ietaupīts laiks un resursi. Iepriekšējos gados skolas direktore brauca uz starptautiskajām konferencēm, kur tikās ar pasaules *Microsoft* programmās iesaistītajām skolām, tika apspriestas idejas pasaules mērogā, un esam iepazinušies ar daļu no idejām. Viena no idejām, ko ieviesām savā skolā, ir citādāks klases iekārtojums. Tā nav sakārtota tā, ka skolēns sēž katrs pie sava galda, bet gan visi kopā pie viena liela apaļā galda. Pie vienas sienas ekrāns, kur rāda jauno tematu, pie otras sienas – tāfele, vēl ir por-

tatīvais dators. Galvenā doma – skolēni pie viena galda un skolotājs pie skolēniem *cirkulē*. Pašlaik šāds modelis tiek īstenots divās klasēs. Skolēniem daudzi darbi ir jādara kopā, un idejas tiek apspriestas kopā, jo visi sēž ar sejām viens pret otru.

Vēl viena laba lieta, ko esam ieviesuši, ir skolas vadības sistēma – elektroniska vietne, kurā skolotāji uzglabā savus dokumentus, piemēram, tematiskos plānus, instrukcijas, aktuālos dokumentus. Piemēram, kontroldarbu grafiks parasti skolās ir piesprausts pie sienas, kur skolotāji pierakstās. Mums šis kontroldarbu grafiks ir izvietots vietnē. Skolotājs var būt skolā, citā darba vietā, mājās vai vēl kaut kur citur un elektroniski *ieiet* vietnē un atzīmēt, ka tajā datumā būs kontroldarbs. Tas ļoti atvieglo skolotāju darbu, un vietne ir ērti lietojama.

Šī programma nav vienīgā, lai apspriestu un realizētu inovatīvas idejas. Manuprāt, jebkura reize, kad tiekas skolu vadība un skolotāji, ir iespēja apspriest un dalīties ar inovatīvām idejām. Cita lieta, vai cilvēki ir ieinteresēti. Nozīme ir attieksmei, nevis skolas izmēram. Ir viegli pateikt, ka mūsu skolā ir modernas tehnoloģijas. Cita lieta – kaut ko mainīt pašā mācību procesā un sistēmā. Tas

nav tā – re, kā mēs citādāk sabīdījām krēslus – un uzreiz ir cita atmosfēra! Klases iekārtojums to negarantē. To garantē daudzas lietas kopā, un ļoti liela nozīme ir attieksmei.”

**Līgita
Priekule,
Ventspils
1. ģimnāzijas
direktora
vietniece
mācību
darbā:**

„Piedalīšanās šajā *Microsoft* inovatīvo skolu projektā ir devusi daudz gan man personīgi, gan skolai kopumā. Esmu bijusi daudzā skolās, tikusies ar ļoti daudziem kolēģiem izglītības jomā, esmu klausījies pasaules vadošo universitāšu izglītības zinātniekus. Tā ir starptautiska pieredze Londoņā, Vašingtonā, Salvadorā, pieredzes apmaiņā esmu viesojusies arī Dienvidāfrikā un citās valstīs, kur pedagogi ir tikušies no visas pasaules. Tas ir ārkārtīgi liels ieguvums – tā ir savstarpēja bagātināšanās, ideju apmaiņa, iespēja saprast, kur mēs esam. Visas šīs starptautiskās tikšanās esam apmeklējušas kopā ar skolas direktori, kas ir bagātinājis mūs abas, un caur

mūsu pieredzi mēs spējam dot arī skolai. Savu izpratni par inovācijām mēģinām pārnest saviem kolēģiem. Mūsu skolā skolotāji savu iespēju robežās izmanto jaunākās tehnoloģijas un mēs mēģinām to nodrošināt – ir baltie ekrāni, projektori, dažas interaktīvās tāfeles, skolotājiem ir portatīvie datori. Skolotājiem ir iespējas, bet cits jautājums – vai viņi uzreiz tam ir gatavi? Mēs skolotājus mudinām, palīdzam viņiem un atbalstām, un es domāju – tas dod rezultātu. Skolēniem arī ļoti patīk! Tikai ļoti grūti viņus ievirzīt pareizās sliedēs, lai dators nebūtu tikai izklaides objekts un spēļu manta, bet lai tas būtu arī mācību līdzeklis. Domāju, ka man piekritis daudzi – informāciju tehnoloģiju ziņā mēs neesam tik gudri kā mūsu bērni, tāpēc viņi jūtas labi, kad mums var palīdzēt. Jūtas nozī-

mīgi. Domāju, ka tas attīsta, virza uz augšu abas puses.

Citām skolām iesaku iesaistīties jebkurā projektā, kas vērsts uz attīstību, jo ir ļoti nozīmīgi dalīties ar idejām un redzēt, ko dara pārējie. Nav jau obligāti jākopē viena vai otra ideja, bet ir svarīgi iedvesmoties un saprast, vai šī ideja ir vai nav mums piemērota. Tas ļoti palīdz darbā.”

**Inita Juhņeviča,
Izglītības
kvalitātes
valsts dienesta
vadītāja:**

Uzskatu, ka Latvijas skolās ir liels potenciāls radošam darbam un inovācijām. Vispirmām

kārtām tas ir atkarīgs no skolas vadības izvirzītajiem mērķiem un atbalsta skolotājiem, kuri vēlas un ir gatavi strādāt radoši. Apmeklējot skolas un tiekoties ar skolotājiem, zinu, ka daudz inovatīvu lietu notiek skolās, kuras netiek pietiekami reklamētas, līdz ar to sabiedrība par tām neuzzina. Tādēļ gribētu aicināt mūsu skolas būt drosmīgas, objektīvi novērtēt savu darbu un nekautrēties palepoties ar savām inovācijām.

Domāju, ka skolu pasivitāte stāstot par saviem sasniegumiem inovāciju jomā, arī ir iemesls, kādēļ tikai divas Latvijas skolas oficiāli ir izpelnījušās inovatīvo skolu statusu. Kaut gan arī tas ir sasniegums starptautiskā mērogā un es tiešām gribētu vēlreiz teikt paldies šo skolu kolektīviem par inovatīvo darbu un mūsu izglītības popularizēšanu.

No nākamā gada brīvpusdienas saņems arī 2. klases skolēni

ĪSUMĀ

Valdība 11. decembrī pieņēma grozījumus Ministru kabineta noteikumos *Kārtība, kādā aprēķina, piešķir un izlieto valsts budžetā paredzētos līdzekļus pašvaldībām pamatizglītības iestādes skolēnu ēdināšanai*, kas paredz brīvpusdienas 0,80 latu apmērā dienā nodrošināt 2. klases skolēniem no 2013. gada 1. janvāra.

Brīvpusdienu 2. klases skolēniem nodrošināšana nākamajā gadā izmaksās 2 994 835 latus.

No nākamā gada sākuma

līdz 2014. gada janvāra beigām pirmās un otrās klases skolēnu nodrošināšanai ar brīvpusdienām kopumā nepieciešamais finansējums ir 5 710 965 lati, savukārt 2014. gadā kopā nepieciešami 5 865 419 lati, bet 2015. gadā – 6 134 262 lati. Ministrijas veiktajos aprēķinos janvāris iekļauts iepriekšējā gada izmaksās.

Izglītības un zinātnes ministrija norāda, ka, pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem, 2012./2013. mācību gadā 2. klasē pašvaldību vispārējās pamat-

izglītības un vispārējās vidējās izglītības iestādēs mācās 191 26 izglītojamie un 2013./2014. mācību gadā būs 20 292 izglītojamie.

Atbilstoši noteikumiem Izglītības un zinātnes ministrija, pamatojoties uz izglītības iestāžu sniegto informāciju par izglītojamo skaitu klasē attiecīgā mācību gada 1. septembrī, aprēķina valsts budžeta līdzekļu apmēru un pārskaita katrai pašvaldībai, kura pēc tam nodrošina izglītības iestādes izglītojamo ēdināšanu.

Skolas pārdefinēšana

Sākas SFL iniciatīvas *Pārmaiņu iespēja skolām* otrā kārtā. Ir noslēdzies projektu pieteikumu konkurss un noskaidrojies, ka iniciatīvas otrajā kārtā piedalīsies 41 projekts, tostarp 30 projekti, kuros skolas turpinās jau 2009. gadā uzsāktu attīstību, un 11 projekti, kas iniciatīvai pievienosies no jauna, lai izveidotu tieši savai pašvaldībai un saviem iedzīvotājiem piemērotu skolas funkcionēšanas modeli. Kopumā skolām tiek piešķirti 650 tūkstoši eiro, lai veicinātu to attīstību par daudzfunkcionāliem kopienas izglītības, kultūras un sociālā atbalsta centriem intelektuālu un fizisku resursu novada attīstības kontekstā.

Aija Tūna, Sorosa fonda – Latvija (SFL) iniciatīvas *Pārmaiņu iespēja skolām* vadītāja

Pārmaiņu skolas: kas un kāpēc?

Iniciatīva *Pārmaiņu iespēja skolām*, kas sākās 2009. gadā, ir labs piemērs tam, kā iepriekšējo gadu darbs un pieredze apvienojas, lai sniegtu ieguldījumu šā brīža aktuālo problēmu risināšanā. Tēlaini runājot, šo iniciatīvu var uzskatīt par vienu no tām melnajām svītrām, kas kļūst par skrejceļu, pa kuru pacelties jaunos augstumos. Sākusies krīzes pašā zemākajā punktā, tā ļāva Latvijas skolām kopā ar pašvaldībām un apkārtnējo kopienas ļaudīm atrast jaunus spēkus, jaunus resursus un, pats svarīgākais, jaunas sadarbības formas, lai veidotu 21. gadsimtam atbilstošu skolu mūžizglītības, uzņēmīguma, radošuma un savstarpējās solidaritātes ietvarā.

Iniciatīvas 1. kārtā 2009.–2010. gadā iesaistījās 53 Latvijas izglītības iestādes no 41 novada,

veidojot modeļus mazo skolu saglabāšanai un to darbības paplašināšanai vietējās sabiedrības interesēs. Piedzīvotie veiksmes stāsti apkopoti pieredzes krājumā, uz to pamata izstrādāti ieteikumi skolām un pašvaldībām, par tiem var uzzināt arī dokumentālajā filmā *Otrais zvans* un mājaslapā www.parmainuskolas.lv. Iegūtā pieredze mudinājusi IZM izmantot attīstībā esošos modeļus, īstenojot Vispārējās izglītības reformu plānu.

SFL atbalsts, tostarp finansējums 1. kārtas projektiem, beidzās 2010. gada nogalē, tomēr darbi nav apstājušies, un vislabākais ir tas, ka vairums skolu turpinājušas strādāt un attīstīties kā kopienu

tajā ielikto uzstādījumu. Atbalsts netiek sniegts tam, lai „saglabātu skolu” vai lai „varētu samaksāt pedagogiem”. Iespējams, ka tās ir pamatotas vēlmes un vajadzības, taču tikai tad, ja lielais mērķis ir plašāks un dziļāks – attīstīt skolu kā daudzfunkcionālu kopienas izglītības, kultūras un sociālā atbalsta centru, rosināt pašvaldības un vietējo sabiedrību apzināties un izmantot skolas, vispirms jau mazās lauku skolas, kā intelektuālu un fizisku resursu novada attīstības kontekstā, kas var nodrošināt iedzīvotāju vajadzībām atbilstošu pakalpojumu klāstu, veicināt uzņēmējdarbības attīstību un mazināt sociālo atstumtību un sabiedrības noslāņošanos. Galvenā

Mēs varam izdarīt tik, cik vēlamies, un to, ko vēlamies. Jautājums ir tikai par prioritātēm un to, cik laika un darba darāmais prasa, cik pūļu un degsmes esam gatavi ieguldīt. Ja kaut kas ir svarīgi, cilvēks dara, līdz sasniedz rezultātu

centri arī tālāk, gan iegūstot dažādas balvas par inovatīviem risinājumiem, gan vienkārši darot to, kas apkaimes cilvēkiem nepieciešams. Tas ir labākais ilgtspējas apliecinājums.

No sloga par iespēju

Iniciatīvas 2. kārtai dots nosaukums *Skola kā kopienas attīstības resurss*, kas precīzi izsaka

uzmanība iniciatīvas 2. kārtā tiks pievērsta tam, kā pašvaldības un skolas īsteno kopīgi izstrādātus projektus, kuros ietvertās darbības:

- veicina iedzīvotāju pilsonisko līdzdalību un iesaistīšanos kopienas attīstībā;
- veido stabilas partnerības starp pašvaldību, izglītības un kultūras iestādēm, uzņēmējiem,

nevalstiskajām organizācijām un vietējām iniciatīvas grupām projekta darbību ilgtspējas nodrošināšanai;

- atbalsta kvalitatīvas izglītības pieejamību pirmsskolas un skolas vecuma bērniem un jauniešiem Latvijas laukos;

- sekmē inovatīvus risinājumus mūžizglītības, nodarbinātības un sociālajā jomā saskaņā ar iedzīvotāju vajadzībām un izmanto vietējās kopienas resursus.

ar iespēju neuzvarēt, taču tas rūgtumu par neveiksmi nemazina. Projektu sagatavošanas periodā interese par iespēju iesaistīties iniciatīvā bija ļoti aktīva, apliecinot, ka vajadzība pēc atbalsta lauku teritoriju skolām joprojām ir ļoti liela. Vietējās kopienas – skolu vadītāji, pašvaldību pārstāvji, iedzīvotāji – atzīst mazo skolu nozīmību un novērtē nepieciešamību papildus izglītības iegūšanai piedāvāt skolās arī citus pakalpoju-

nātu darboties arī pēc projekta beigām. Eksperti vērtēja arī vietējo iedzīvotāju iesaisti projektā, jo īpaši to iedzīvotāju līdzdalību, kuri parasti neiesaistās vai paliek ārpus sabiedriskajām aktivitātēm.

Diemžēl jāsaņem, ka pieteikumu kvalitāte nebija tik augsta, kā bijām cerējuši, mudinot studēt pirmās kārtas projektu pieredzi un citus materiālus, kas pieejami par kopienai skolām. Ne daļrunība, bet doma bija tas, ko eksperti meklēja projektu pieteikumos. Protams, nepieciešams arī korekti *nostrādāts* teksts, kurā ir visas pieturzīmes un pārbaudīta pareizrakstība (to taču mācām, prasām un gaidām no saviem skolēniem, bet ne vienmēr atrodam pieaugušo rakstītājā), tomēr ar *gludām* frāzēm ir daudz par maz. Vietējās situācijas pārzināšana, savu mērķu un arī spēju apzināšanās bija tas, kas *uzrunāja* un pārliecināja visvairāk.

Jāatzīst arī, ka liela daļa pretendentu vēl joprojām domā *skolas līmenī* – nesaskatot vietējās kopienas cilvēkresursus, tos, kuri var un kurus vajag iesaistīt kopienas labklājības uzlabošanā. Plānots daudz *atratu pasākumu* un nodarbību vienu vai divas reizes mēnesī, tajā pašā laikā, piemēram, plānojot iegādāties nozīmīgus pamatlīdzekļus, par kuru efektīvu un racionālu izmantošanu nekas nav skaidrs. Joprojām liela vēriba pievērsta dziedāšanai, dejošanai un kultūras mantojuma saglabāšanai, kas ir ļoti labi un atbalstāmi, taču ar to vien diezgan vai varēs palielināt nodarbinātību un uzrunāt tos cilvēkus, kuri arī līdz šim nav dziedājuši un dejujuši. Ir arī daudzas labas idejas un iniciatīvas, kur skola kopā ar pašvaldību tiešām saredz sevi kā koordinatorus, procesu veicinātājus, kas rada apstākļus, iedrošina cilvēkus pašus nākt kopā un darboties un palīdz ar *durvju atslēgšanu un aizslēgšanu*.

Iniciatīvas *Pārmaiņu iespēja skolām* vadītāja Aija Tūna norāda, ka šis projekts ir kopīgs meklējumu process, kurā mēs meklējam jauno Latvijas kopienas skolas definīciju. Par saviem meklējumiem un atradumiem iniciatīvas īstenošanas komanda un projektu dalībnieki stāstīs arī ar žurnāla *Skolas Vārds* starpniecību. Meklējiet jaunumus, jautājiet un – pievienojieties!

Līdzšinējā darba gaitā uzkrāti pārliecinoši pierādījumi, ka tieši skola – izglītības iestāde – konkrētajā pašvaldībā no finanšu sloga un rūpju avota sekmīgi var kļūt par resursu un pakalpojumu sniegšanas vietu un koordinētāju izglītotas, ekonomiski un sociāli aktīvas, iekļaujošas sabiedrības attīstībai un atbalstam. Iniciatīvas 2. kārtā *noslīpēs* esošos un veidosim jaunus modeļus, kuru pieredzi varēs izmantot ikviena Latvijas skola.

Rezultātus nenoteica daļrunība, bet doma

Kaut arī zinām, ka, piesakoties jebkurā konkursā, jāreķinās

mus. SFL saņēma 110 projektu pieteikumu no 69 pašvaldībām. Īpaši liela konkurence bija grupā *Jauns sākums*, kurā uz 10 vietām pretendēja 67 pieteikumi.

Pieteikumi tika vērtēti pēc iepriekš apstiprinātiem kritērijiem, galveno uzmanību pievēršot pretendentu spējai pamatot plānoto darbību atbilstību vietējām vajadzībām, precīzi definējot vietējās kopienas iespējas un resursus, kas var tikt izmantoti izvirzīto mērķu sasniegšanai, kā arī projekta rezultātu ilgtspējas potenciālam. Būtiski, lai projekta īstenošanas laikā veiktie ieguldījumi spēcīnātu vietējās kopienas fiziskos un intelektuālos resursus un turpi-

Eksperturāt, vērtīgākie šķi-
ta tie projekti, kuros ir paredzē-
tas diskusijas un iedzīvotāju fo-
rumi kopienas kopīgo problēmu
risināšanai, bērnu, jauniešu un
senioru kopīgās aktivitātes, pie-
dāvājums pieskatīt bērnus laikā,
kamēr vecāki izglītojas centra kur-
sos, darbs ar bērniem brīvlaikos
un vasarā, centra telpu remonts,
vienlaikus apgūstot remontu
prasmes. Un pats galvenais – at-
balstīto projektu autoru un ko-
mandas patiesā ieinteresētība un
degsmē savas kopienas attīstībā.

Nākamais uzdevums: bū- šana un kļūšana

Atbalstītajās skolās / kopienu
centros veselu gadu notiks lielas
pārmaiņas, meklējot iespējas, kā
skolai veidoties par kopienas cen-
tru, kas:

- palīdz lauku iedzīvotājiem
apgūt jaunas prasmes un iema-
ņas;
- attīsta pakalpojumus ko-
pienā, kurus pakalpojumu kon-
centrēšanās dēļ, iespējams, nen-
drošinās valsts, bet pati kopiena
to varēs veikt ar saviem resursiem;
- veicina iedzīvotāju aktivi-
tāti dialoga veidošanai ar vietējo
pašvaldību par vietējā līmenī ne-
pieciešamiem uzlabojumiem un
kopīgām rīcībām šo uzlabojumu
īstenošanā;
- rada vietējās ekonomikas
sistēmas, izmantojot vietējos re-
sursus, darbaspēku un meklējot
atbilstošos tirgus, kā arī veicinot
iedzīvotāju uzņēmējspējas attī-
stību.

Gan projektu pieteikumi,
gan sarunas ar pretendentiem
palīdz veidot turpmāko darba
plānu kapacitātes palielināšanai.
Iniciatīvas konsultants Valdis Ku-
diņš atzīst: „Tās skolas, kas turpina
pirmajā kārtā iesākt, ir sajutušas
kopienas attīstības darba garšu,
noticējušas tam, ko dara, un dro-
ši dodas tālāk jaunos meklēju-
mos – piedāvā jaunas aktivitātes,

pārbauda jaunas idejas, ievieš
jaunus pakalpojumus. Tāpat sko-
las pamatīgi attīsta un *nogruntē*
iesāktās aktivitātes, būvējot tās
vēl jēgpilnākas, kompleksākas,
iesaistot plašākas cilvēku grupas

ņemts, cik tālu projektu ieviesēji
spēs aiziet no „mēs esam maza
skola”, „mēs esam no laukiem”,
„mēs nevaram”, „mums nav”, ko
jau esam sadzirdējuši par iespēja-
mu attaisnojumu kā darīšanai vai

Projekta dalībnieki – skolu pārstāvji – tiekas seminārā Siguldā.

un ar vēl lielāku pārliecību izman-
tojot kopienas kompetenci. Tajā
pašā laikā vēl jāmācās atskatīties
uz paveikto un izdarīt pareizos
secinājumus par ilgtspējīgām
aktivitātēm, par to, kā ilgtermiņā
turpināt iesāktās aktivitātes bez
arējā finansējuma. Runājot par
jaunajiem iniciatīvas dalībnie-
kiem, priecājos par to, ka daudz-
viet Latvijā skolas jau darbojas kā

nedarīšanai. Par spīti pārfrāzētam
teicienam, ka cilvēku var izvilkt
no laukiem, bet nevar izvilkt lau-
kus no cilvēka, projekta komanda
un pieaicinātie speciālisti centī-
sies reaģēt uz dalībnieku vajadzī-
bām un spēcīnāt viņu varēšanas
apziņu.

Mēs varam izdarīt tik, cik vē-
lamies, un to, ko vēlamies. Jautā-
jums ir tikai par prioritātēm un to,

Iniciatīvas 2. kārtā noslīpēsīm esošos un veido- sim jaunus modeļus, kuru pieredzi varēs izman- tot ikviena Latvijas skola

kopienas centri. Tomēr pietrūkst
stipra mugurkaula, lai pastāvētu
par sevi ierobežoto resursu laikā.
Bieži vien skolas projektu redz kā
īstermiņa finansiālo atbalstu, Zie-
massvētku dāvanu, nevis iespēju
skolu veidot kā kopienas kodolu.”

Ar ievadsemināru un konfe-
renci 11. decembrī projektu ie-
viesējiem sākās saspringta darba
un mācīšanās gads. No katra paša
būs atkarīgs, cik daudz tiks pa-

cik laika un darba darāmais prasa,
cik pūļu un degsmes esam gatavi
ieguldīt. Ja kaut kas ir svarīgi, cil-
vēks dara, līdz sasniedz rezultātu,
kas gan, iespējams, atšķiras no sā-
kotnēji iecerētā, jo darot mēs uz-
zinām to, ko nezinājām iepriekš,
iemācāmies to, ko vēl nepratām,
sastopam tos, kurus iepriekš ne-
pazinām, un saprotam to, kas
agrāk likās pilnīgi neskaidrs. Ne
velti Alvins Toflers saka, ka 21.

gadsimtā analfabēts ir nevis tas, kurš nemāk lasīt un rakstīt, bet tas, kurš nemāk *atmācīties* un *pārmācīties* – atnest to, kas vairs *nestrādā*, un pielāgot jaunai situācijai to, kas vēl pielāgojams. Iniciatīva *Pārmaiņu iespēja skolām* ir par *atmācīšanos* un *pārmācīšanos*, par to, lai visi kopā mēs izveidotu ko jaunu, sev un citiem noderīgu. Pārmaiņu skola nav „tā tur, augšā, ziloņkaula tornī, kur visi ar augstāko izglītību... un iedomīgi”, kā teica kāda projekta dalībiece, bet vieta, kurā katrs atrod sev vietu, atbalstu un iespēju piedalīties un dalīties. Iniciatīva *Pārmaiņu iespēju skolām* ir kopīgs meklējumu process, kurā mēs meklējam jauno Latvijas kopienas skolas definīciju. Par saviem meklējumiem un atradumiem iniciatīvas īstenošanas komanda un projektu dalībnieki stāstīs arī ar šī žurnāla starpniecību. Meklējiet jaunumus, jautāiet un – pievienojieties!

Iniciatīvas 1. kārtas dalībnieki par ieguvumiem un izjūtām

Būt kopā ar līdzīgi domājošiem un pasauli uztverošiem cilvēkiem ir tik iedvesmojoši!

Pārmaiņu skolu projekta laikā un arī pēc tam bijis tik daudz mācīšanās, iepazīšanās, tikšanās, draudzēšanās, pieredzes smelšanās, kā varbūt tikai manas jaunības laikā – studiju gados. Šīm visām lietām sekoja iedvesma un veiksmē kopienā un arī apkārtnē! Lielākā veiksmē – cilvēki, kuri dara, un arī cilvēki, kuri gūst prieku, enerģiju, piedaloties mūsu pasākumos un projektos.

Biruta Konrāde, Kazdangas projekta vadītāja

Mazais punktiņš Latvijas kartes ziemeļaustrumos ar nosaukumu Briežuciems slēpj sevī daudz spēka, radošuma un dzīvīguma. Briežuciema pagastā ir ne vairāk par 600 iedzīvotājiem, bet kopīgiem spēkiem mēs esam veicinājuši savas dzīves kvalitāti – ir labiekārtots rotaļu laukums bērniem, tiek organizētas talkas, notiek dažādi kultūras, sporta un mūžizglītības pasākumi. Pirmie Balvu novadā esam realizējuši tiešsaistes nodarbību. Kāpēc mēs to darām? Jo gribam labāku dzīvi sev un saviem bērniem. Mums ir vēl daudz sapņu un ieceru.

Silvija Ločmele, Briežuciema projekta vadītāja

Sorosa fonda – Latvija iniciatīvas *Pārmaiņu iespēja skolām* 2. kārtas konkursā *Skola kā kopienas attīstības resurss*** apstiprinātie projekti**

Aglonas novads

Turpini mainīties! (Daudzfunkcionālais centrs Rīgas un visas Latvijas metropolīta Aleksandra (Kudrjašova) Grāveru pamatskolā)

Aknīstes novads

Esam kopā (Asares pamatskola)

Kopā palīdzēsim viens otram (Gārsenes pamatskola)

Alūksnes novads

Vēl viens PAKĀPIENS Malienas Bērnu un ģimenes atbalsta centra darbībā (Malienas Bērnu un ģimenes atbalsta centrs (Malienas pamatskola))

Izglītības centrs Mūza Jaunannas Mūzikas un mākslas pamatskolā (Jaunannas Mūzikas un mākslas pamatskola)

Apes novads

Sikšņu pamatskola – izglītības visām paaudzēm – II (Sikšņu pamatskola)

Esi aktīvs! Esi radošs! Līdzdarbojies! (Dāvja Ozoliņa Apes vidusskola) *

Baltinavas novads

Paaudžu centra izveide Baltinavas novadā (Baltinavas vidusskola) *

Balvu novads

Briežuciema pamatskolas kā daudzfunkcionāla resursu centra tālākattīstība – vīzija, iespējas, risinā-

jumi (Briežuciema pamatskola)

Beverīnas novads

Skola iziet Ciemā (Biedrība iespēju durvis)

- Beverīnas novada Trikātas pamatskola
- Beverīnas novada Brenguļu sākumskola
- Beverīnas novada J. Endzelīna Kauguru pamatskola

Brocēnu novads

Mēs cits citam Brocēnos (Brocēnu vidusskola)

Dagdas novads

Jaunas iespējas brīvā laika pavadīšanas centrā Upmala (Brīvā laika pavadīšanas centrs Upmala)

Daugavpils novads

Nāc un dari – Tu to vari! (Nīcgales pamatskola)

Skrudalienas pamatskolas daudzfunkcionālā centra darbības attīstība (Skrudalienas pamatskola)

Gulbenes novads

Druvienas pamatskola – radošas un latviskajā kultūrā sakņotas sabiedrības attīstības centrs (Druvienas pamatskola)

Iespējas visiem (Tirzas pamatskola)

Jaunjelgavas novads

*Sunākstes pamatskola – daudzfunkcionāls centrs ikvienam (Sunākstes pagasta pamatskola) **

Jēkabpils novads

Dunavas skolas kā daudzfunkcionālā centra attīstība un darbības paplašināšana (Dunavas pamatskola)

Kārsavas novads

Vietējās kopienas saliedēšana Salnavas pamatskolā (Salnavas pamatskola)

Kocēnu novads

*Rubenes pamatskola – multifunkcionāls kopienas centrs (Rubenes pamatskola) **

Krāslavas novads

Soli tālāk! (Izvaltas pamatskola)

Krustpils novads

*Klāt pulkstens trīs un otrā elpa (Brāļu Skrindu Atašienes vidusskola) **

Kuldīgas novads

Dzīvotprieka skola 2 (Turlavas pamatskola)

Līvānu novads

Kaskurkadiš kāpj kalnā (Jaunsilavas pamatskola)

*Ar jaunām idejām uz pārmaiņām**

- Jersikas pamatskola
- Rožupes pamatskola

Madonas novads

*Tautskola un brīvā laika centrs Kusas pamatskolā (Kusas pamatskola) **

Preiļu novads

Salas pamatskola – izglītība mazam un lielam, kultūras, sociālais, garīgais centrs kopienā (Salas pamatskola – kultūras, sabiedriskais un izdzīvošanas centrs krīzes laikos)

Priekules novads

*Virgas pamatskola kā daudzfunkcionāls kopienas attīstības centrs (Virgas pamatskola) **

Raunas novads

Drustu pamatskola – pārmaiņu dzinējspēks (Drustu pamatskola)

Rēzeknes novads

Daudzfunkcionālā sabiedrisko resursu centra attīstība Nagļos (Nagļu Daudzfunkcionālais sabiedrisko resursu centrs)

*Lauku vides saglabāšanas centra Zemdars izveide un darbības nodrošināšana Nautrēnu vidusskolas struktūrvienībā – Bērzgales pamatskolā (Nautrēnu vidusskolas struktūrvienība Bērzgales pamatskola) **

Riebiņu novads

Esam vienoti domās un darbos! (Dravnieku pamatskola)

*Daudzfunkcionālais kopienas centrs Saulrozītes (Siļukalna pamatskola) **

Rugāju novads

Mūsdienīga skola Rugāju novadā izaugsmei un konkurētspējai (Rugāju novada vidusskola)

Saldus novads

Sabiedrisko centru attīstības turpinājums Saldus novadā

• Jaunauce – Saldus novada pašvaldības Rubas pamatskolas struktūrvienība – Jaunaucē pirmsskolas grupa

• Šķēde – Saldus novada pašvaldības Jaunlutriņu pamatskolas struktūrvienība *Sākumskola*

• Zaņa – Saldus novada pašvaldības Nīgrandes pirmsskolas izglītības iestādes *Straumīte* struktūrvienība – Zaņas pirmsskolas grupa

• Sātiņi – Saldus 1. vidusskolas struktūrvienība *Sātiņi*

Siguldas novada dome

Nāc līdzī, darīsim kopā! (Allažu pamatskola)

Valkas novads

*Mācāmies, strādājam un dzīvojam kopā **

• Ērgemes pamatskola

• Kārķu pamatskola

• Ozolu pamatskola

• Vijciema pamatskola

Varakļānu novads

Murmastienei ir jābūt! (Murmastienes pamatskola)

Vārkavas novads

Skola mazam un lielam (Vārkavas pamatskola)

Vecumnieku novads

Kurmene ar skatu uz nākotni (Biedrība Kurmenes viļņi)

Ventspils novads

Pužiņš atklāj jaunus darbus (Puzes pamatskola)

Ar * atzīmēti projekti, kuri iniciatīvai pievienojušies 2. kārtā

Vai skolās būtu jāatsakās no mājasdarbiem?

Ineta Tamane, LIVA vadītāja, Ogres 1. vidusskolas direktore

„Domāju – cik Latvijā ir skolotāju, tik viedokļu par šo jautājumu. Mans viedoklis nav viennozīmīgs. Mājasdarbiem jābūt pārdomātiem, tie nevar būt tikai tamdēļ, ka skolēniem ir jāuzdod mājasdarbi. Tajā pašā laikā uzskatu,

ka pilnīgi atteikties no mājasdarbiem arī nav pareizi, ja tie ir pārdomāti, plānveidīgi un ar pievienoto vērtību. Pievienotā vērtībā ir tā, ko bērns vai jauniešs, mājasdarbu pildot, iegūst sev. Varbūt šobrīd reizēm uzdotie mājasdarbi ne tik kvalitatīvi kā kvantitatīvi. Esmu par kvalitatīviem, pārdomātiem un jēgpilniem mājasdarbiem.

Kā skolotājam izvērtēt – uzdots mājasdarbs ir vai nav kvalitatīvs? Mana pārliecība, ka skolotājam ir jābūt ar skolotāja sūtību! Tā ir intuīcija un pieredze. Šāds skolotājs, uzdodot mājasdarbu, arī ir pārliecināts, ko šis konkrētais mājasdarbs – kādas prasmes un iemaņas – attīsta. Jāmāca bērniem pašiem šīs iemaņas attīstīt,

jāmāca bērniem atrast informāciju, jo vēlāk viņiem tas būs jāprot.

Negribu lēkt pa priekšu izglītības reformām, par ko šobrīd runā, bet jāsaprot, ka mājasdarbi iegūs citu vērtību, ja tie būs par tēmu, nevis kādā konkrētā priekšmetā. To rāda ārzemju pieredze. Piemēram, kad skolēnam uzdod darbu no avīzēm vai žurnāliem atrast informāciju par kādu parādību. Būtībā šis mājasdarbs nav kādā konkrētā priekšmetā, jo daudzi mācību priekšmeti caurvijas, tiem ir starppriekšmetu saikne. Jau pašlaik daudz kas tā notiek, kad mājasdarbs iziet ārpus priekšmeta robežām. Bieži atgādinu – ir jāciena bērnu un jauniešu laiks un tas jāņem vērā, arī uzdodot mājasdarbus!”

Gertrūde Zabašta, Dobeles 1. vidusskolas direktore

„Par mājasdarbiem varu runāt gan kā mamma meitām, kuras ir jau izaugušas, gan kā pedagogs un skolas direktore ar ilgu gadu pieredzi. Savām meitām nekad nepalīdzēju pildīt mājasdarbus, nekad nepārbaudīju burtnīcas un nekad nepārmetu par saņemto vērtējumu. Bijām

vienojušies par atbildību un prasībām. Reizēm atzīmes par mājasdarbiem mani skumdināja, bet tā bija viņu saņemtā alga. Agrāk, kad bija noteiktas 8 stundas skolā un 4 stundas mājās un nebija tik attīstītas tehnoloģijas, tad daudz laika vajadzēja pavadīt bibliotēkā un meklēt uzzīņu literatūru. Izglītības sistēmai attīstoties, ir notikušas gan labas, gan ne tik labas pārmaiņas. Labās – viennozīmīgi tiek domāts par mācību stundas kvalitātes celšanu: mācīties prasmi attīstīšanu mācību stundas laikā un iemaņu iegūšanu stundas laikā. Informāciju tehnoloģijas ļauj kvalitatīvāk pavadīt katru stundas minūti, un tāpēc ir loģiski, ka mājasdarbu apjomam ir jāsarūk, un tā arī notiek. Negatīvais – reizē ar to sarūk vēlme un griba mājās mācīties no galvas dzejoļus,

formulas un gramatiskos likumus. Skolēni negrib mācīties un nereti nepieņem viedokli, ka skolotājs uzdod mājās mācīties. Manuprāt, no šīm lietām nedrīkstētu atteikties. Arī domraksti ir mājas uzdevums, arī mājturības un vizuālās mākslas priekšmetos nepietiek tikai ar veikumu klasē. Lai cik komunikabli būtu, strādājot grupās un pāros, radošo darbību iedvesma tomēr rodas tad, kad strādā vienpatībā un skolēns ir pilnībā atdevies darbam. Negatīvi vērtēju arī to, ka vecāki bieži sacenšas savā starpā – kuram bērnam būs labāk izpildīts viņu veiktais mājasdarbs. Īpaši sākumskolas klasēs. Man kā direktorei šķiet, ka skolā efektīvi jāizmanto katra stundas minūte, ka pamatzināšanas, prasmes un iemaņas ir jāiegūst, bet tajā pašā laikā uzskatu, ka bez

mājasdarbiem iztikt nevar. Tiem ir jāpalīdz labāk apgūt stundas vielu, *noslīpēt*, pilnveidot un attīstīt to, ko skolēns ieguva stundā. Svarīgi arī tas, lai mājasdarbs būtu labi saprotams un interesants. Tas ir jāuzdod ar iedvesmu, un tikai tad ar iedvesmu skolēns to varēs pildīt.

Nozīmīgi arī tas, kas notiek mājās, tāpēc vecākiem saviem

bērniem ir jānosaka rāmji – stundu laiks, atpūtas laiks, ārpusstundu laiks un mācīšanās laiks mājās. Nedrīkstētu prasīt, lai bērns mācās, kad acis krīt ciet. Jāvienojas – „tu atnāksi no skolas un tad iesi, piemēram, uz mūzikas vai sporta skolu, nevis atpūtīsies visu laiku, aizmirsīsi mūzikas skolas nodarbības un pēc tam negaidīsi mani”. Skolēniem pašiem patstāvīgi ir

jāpilda mājasdarbs. Un, ja tie ir kvalitatīvi izskaidroti stundā, tad ar tiem ļoti labi var tikt galā. Vecāki var konsultēt, nevis pildīt bērna vietā. Vēl svarīgi – mājasdarbi skolotājam ir jāpārbauda. Pārbaude aprobežojas ar komentāriem vai *ieskaitīts/neieskaitīts*. Ja tos nepārbaudīs vai par to netiks runāts klasē, tad skolēni nepildīs mājasdarbus.”

Biedrība Vecāki par izglītību

„Kāpēc mēs esam par atteikšanos no mājasdarbiem?

Apgalvot, ka bērnam skolas uzdevumā nekad nekas mājās nebūs jādara, ir pārspilēti. Literatūrā romāni būs jālasa, svešvalodā vārdiņi jāatkārto. Retu reizi kāds referāts jāuzraksta. Tomēr, tomēr – pamatdarbam ir jānotiek stundās.

Ir pilnīgi nepieļaujami, ja stundās disciplīnas trūkuma un skolēnu skaita dēļ nav iespējams izņemt vielu un mājasdarbi kļūst par būtisku mācīšanās sastāvdaļu. Ir jānovērš pamatproblēmas, nevis jādzēš ugunsgrēks!

Nereti viens no argumentiem par labu mājasdarbiem ir tas, ka bērnam ir jāmacās strādāt patstāvīgi. Kāpēc to nevar mācīties skolā? Vecāki nav pedagogi un dažkārt tieši traucē bērnam patstāvīgi strādāt, cenšoties izpildīt uzdevumus bērna vietā. Nereti vecāku forumos mammas pukojas, ka viņām zeķes jāada meitām mājturībai (kāda no tā jēga?).

Otrkārt, vecākiem nereti ir savas iedomas, kā ir pareizi, un bērns apjūk, redzot, ka vecāku un skolotāja prasības nesakrīt.

Piemēram, divi reizināmie (tā bija kādreiz) vai reizināmais un reizinātājs (tā esot tagad)? Vai mājasdarbu burtnīcā drīkst būt labojumi (skolotāja saka, ka drīkst), vai vispirms jāizpilda melnrakstu burtnīcā un tad tīrrakstu burtnīcā (tā domā mamma)? *Cieto riekstu* uzdevumi matemātikā ērcina vecākus, kas tos cenšas atrisināt atbilstoši savai pieredzei, un vecāki dusmojas: „Kā var prasīt bērnam izmantot formulas, ko viņš nav apguvis?” Lai gan nav paredzēts, ka bērns izmantos formulas, bet ir cits ceļš, kas prasa atjautību.

Diemžēl ne visiem bērniem ir piemēroti apstākļi mājasdarbu veikšanai mājās. Ja vēlamies egalitāru izglītības sistēmu, kas mazinātu sociālo nevienlīdzību, tad arī mācībām jābūt organizētām tā, lai lieki neizaicinātu „bērna mājas apstākļus” ietekmēt viņa gaitas skolā.

Pamatskolā un vidusskolā daudzi bērni piedalās interešu pulciņos, rezultātā – mājasdarbi top vēl vakarā, kad iedvesma sen aizlidojusi, vai arī skolā uz palodzes. Sākumskolā ne katrs bērns māk strādāt pats un pie mācībām ķeras vakarā, kad vecāki mājās, bet pats pārguris. Vai tas ir tas, ko vēlamies sasniegt? Strādājošam

darba nešana mājās tiek uzskatīta par sliktu praksi, bet bērnus mēs radinām pie tā jau no mazotnes.

Nereti arguments par labu mājasdarbiem ir tāds, ka vecāki vēlas kontrolēt, kā bērns apgūst vielu. Tas taču ir pārbaudes darbu un ieskaīšu sekundārais mērķis! Vai nav tā, ka šādā gadījumā pašos pamatos ir problēmas ar saziņu starp vecākiem un skolotāju un uzticēšanos? Normālos apstākļos es uzticos speciālistam – pedagogam – un sagaidu, ka viņš mani, vecāku, informēs par bērna problēmām skolā. Arī bezatzīmju sistēmā skolotājs ir pirmais, kas redz, ka bērns netiek līdz! Turklāt – piedodiet par aizsapņošanu – vēlētos pieredzēt latviešiem tos laikus kā somu skolās, kur skolotājam ir apmaksāts laiks, lai ar bērnu strādātu papildus.

Ievērojami samazinoties mājasdarbu apjomam, samazinātos arī skolas somas smagums un mācību grāmatu nolietošānās, jo, iespējams, daļu grāmatu varētu nemaz nenest mājās, bet atstāt skolā savā klasē.” ■

Avots: <http://vecakiparizglitiba.wordpress.com>

Par pedagogu stresu *bez stresa*

Inese Matisāne

Latvijas izglītības iestādēs pieaugot administrēšanas procesa sarežģītībai, izglītības kvalitātes prasībām un citiem faktoriem, izglītības darbinieki ir pakļauti dažādas intensitātes stresam. Stress ir nepatīkamas emocijas: spriedze, frustrācija, nemiers, dusmas un depresija, kas rodas skolotāja darbā un ko cilvēki izjūt tad, ja pastāv neatbilstība starp prasībām, kas viņiem tiek izvirzītas, un resursiem, kas ir viņu rīcībā, lai izpildītu šīs prasības (OSHA, 2009).

Stress darbā kā nozīmīga darba devēju un darbinieku problēma identificēta gan starptautiskā, gan Eiropas, gan arī atsevišķu valstu līmenī. Tomēr stress darba vietā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas skolās ir viens no vislielākajiem visā Eiropā. ETUCE pētījuma rezultāti 30 valstu izglītības iestādēs rāda, ka ilglaicīgs stress ietekmē apmierinātību ar darbu un dzīvi kopumā, veselības stāvokli, rada *izdegšanas* risku un vēlēšanos atstāt darbu profesijā (ETUCE Ziņojums, 2011).

Pētījuma rezultāti rāda, ka Latvijā ir visaugstākās emocionālās prasības darbam un nepieciešamība neizrādīt emocijas (64%), ir vislielākais apvainojumu (verbālās vardarbības) līmenis (56%), otrs augstākais darba nedrošības līmenis (50%), viens no augstākajiem mobinga līmeņiem Eiropā (34%), daudzi aptaujātie pedagogi ir uz *izdegšanas* robežas (49%). Latvijas pedagogi sliktāk vērtē savu fiziskās veselības stāvokli un ir retāk apmierināti ar darbu un dzīvi kopumā (59%) nekā pedagogi citās Eiropas valstīs, kur apmierināti ar dzīvi ir 67% peda-

Pedagogiem stresa mazināšanai var noderēt Latvijas Psihoterapeitu biedrības sertificētas psihoterapeites **Aigas Abožinas** ieteikumi.

Kā cīnīties ar stresu organizācijā?

- Paturēt prātā, ka darbinieki var piedzīvot stresu un tas ne vienmēr liecina kaut ko sliktu par organizāciju vai viņiem pašiem. Tā nav neviena vaina.
- Darbinieku vērošana, aptaujāšana, saņāksmes, kur cilvēki var paust savu viedokli.
- Pozitīva attieksme no vadības: darbinieku pozitīva novērtēšana.
- Turpmākā izglītošana, kvalifikācijas paaugstināšana.
- Darba vides maiņa.
- Kopīgi atpūtas pasākumi (pirtis, pikniki, sporta/izklaides spēles, ceļojumi, pieredzes apmaiņas braucieni u. tml.).

Kā cīnīties ar stresu individuāli?

- Sākt ar zināšanām par stresu.
- Iepazīt sevi.
- Veikt nepārtrauktu pašanalīzi.
- Meklēt un lasīt informāciju par cīņu ar stresu, *izdegšanu*.
- Atrast savu garīgu disciplīnu/filosofiju.
- Pieņemt to, ko nevar mainīt.
- Iemācīties mīlēt sevi.
- Mācīties pateikt nē.
- Atrast dzīvē vēl kaut ko tikpat svarīgu.
- Izmantot papildu profesionālu atbalstu (pašterapija)
- Ik pa laikam atkal atgriezties pie jautājumiem par stresu
- Nenest darbu mājās!

8 miera noslēpumi

1. Tieciet galā ar traucējumiem.
2. Dariet visu, lai atbrīvojas laiks rūpēm par sevi.
3. Jo ilgāk, jo labāk.
4. Nevienam nav kļuvis veiksmīgs vienā dienā. Jo vairāk praktizēsiet kādu tehniku, jo labāk tā darbosies.
5. Miera iegūšanai ir nepieciešams tehniku komplekts.
6. Neceriet, ka viens vingrinājums ienesīs mieru, tie ir jātur katram dzīves gadījumam.
7. Nekas tā neizgāžas kā panākumi.
8. Negaidiet ekselenci, diplomu vai uzslavējumu – mērķis ir pats *ceļojums* un, kamēr *ceļojat*, atpūšaties.

gogu.

Latvijas Izglītības darbinieku arodbiedrība (LIZDA) konstatējuši nepieciešamību uzsākt aktīvu darbu šajā jomā un ir sagatavojuši rekomendācijas pašvaldībām, arodbiedrībām, valsts, darba devēju un vecāku organizācijām par stresa un vardarbības mazināšanu pedagoga darbā, akcentējot, ka Latvijas izglītības iestādes ir darba vieta pedagogiem un tajās jābūt drošai, veselīgai videi, kurā mācīt un mācīties. „Izglītības iestādes dibinātāja un darba devēja pienākums ir nodrošināt veselīgu un labvēlīgu darba vidi, kas mazinātu ilgstoša stresa riskus un novērstu *izdegšanu*,” teikts arodbiedrības paziņojumā.

Fokusgrupu dalībnieki, dažādu izglītības iestāžu darbinieki kopā ar Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijas (RPIVA), augstskolas *Attīstība* lektori *Mg. paed.* Kristiānu Lapiņu ir iepazinusi pedagogu psihosoci-

bet, lai uzturētu ģimeni, strādā vairākās darba vietās. Dažādās pašvaldībās atalgojums arī ir dažāds, tāpēc pirmsskolas skolotāju vēlēšanās ir visā valstī vienoties par kopēju atalgojumu.

V. Kravale jautā: „Kāpēc skolotājam jāstrādā savā pašvaldībā par 200 latiem, ja 50 kilometrus attāļajā pašvaldībā pirmsskolas skolotāja atalgojums ir 480 lati?” Mazās algas neveicina vīriešu pedagogu *tuvošanos* pirmsskolas izglītības iestādēm. Aizvien vairāk vecāku nav laika saviem bērniem, bet audzinātājam, kuras katru bērnu uztver kā savu, jātiek galā ar visiem, arī hiperaktīviem un agresīviem bērniem. Pirmsskolas skolotājiem trūkst informācijas, kā rīkoties šādos gadījumos. Zems ir pirmsskolas skolotāja statuss profesionāļu vidū, un ir jālauž stereotips, ka pirmsskolas skolotājs ir citāds. „Mēs arī esam skolotāji,” uzsver V. Kravale. Viņai pievienojas K. Lapiņa: „Lielāko daļu

šobrīd Elejas vidusskolā mācās 15 bērni, kuriem nauda *neseko*, jo viņi ir atnākuši uz skolu pēc 15. septembra.

Skolotājiem vairāk nekā citu profesiju pārstāvjiem ir svarīgi veidot savu karjeru, norāda S. Balode. Algas pielikums ir iespējams tikai pēc 5 un 10 nostrādātajiem darba gadiem, bet regulāra pedagoga darba kvalitātes novērtēšana un algu atšķirības atbilstoši kvalitātes pakāpēm ne vienmēr rada veselīgu konkurenci. Tās tāpat pedagogiem netrūkst: kuram tiks vairāk kontaktstundu, kuram – klases audzināšana utt. Var jau kļūt par direktora vietnieku vai direktoru, bet tas nav pedagoģiskais darbs, spriež S. Balode. Kas tālāk? Katram pašam par to ir jādomā.

Pedagoga profesijas visai zēmais prestižs liedz skolām piesaistīt jaunus darbiniekus. Pedagogi tiek sagatavoti katru gadu, un nav skaidrs, kur tie paliek, – uz skolām atnāk ļoti maz jauno pedagogu. Visa valsts izglītības politika, mediji un sabiedrības attieksme ir viens liels stresa faktors, norāda S. Balode, ko pedagogi izjūt kā mazu atalgojumu, kas izraisījis to, ka 80% skolotāju strādā kopš pagājušā gadsimta. Visām skolām ir raksturīgs vīriešu trūkums, un to var atrisināt, veidojot tādu izglītības valsts politiku, kas paaugstinātu profesijas prestižu, nodrošinātu adekvātu atalgojumu, lai vīrieši varētu strādāt skolā un ar šo atalgojumu uzturēt ģimeni.

Sociālā statusa apzināšanās un spēja sajus- ties labi skolotāja profesijā ir ļoti būtiska, jo skolotāju uzvedība, attieksme pret dzīvi audzina skolēnus

ālo darba vidi un vērtē pašreizējo situāciju valstī. „Jārada paradigma, kas balstās uz līdzsvaru, stabilitāti un paredzamību,” secina K. Lapiņa.

Zemais pirmsskolas pedagoga statuss

Ar pirmsskolu sākas organizētā izglītība. Finansiālā nestabilitāte veicina pirmsskolas pedagoga pārslodzi, mazina iespēju aiziet uz teātri, nopirkt labu grāmatu vai skaisti apģērbties. Arī ar džipu skolotājs nebrauc, bilst Vita Kravale no Ogres pirmsskolas izglītības iestādes *Riekstiņš*. Tuvojoties 1. septembrim, skolotāji nezina, cik liels būs viņu atalgojums,

ģeniju potenciāla attīsta cilvēki, kas strādā ar viņiem pašā sākumā. Tāpēc visu cieņu pirmsskolas skolotājiem!”

Maz gados jaunu skolotāju

Elejas vidusskolas direktore Sarmīte Balode atgādina, ka pašlaik skolotājs kā personība strādā ierobežota finansējuma apstākļos. Vispārizglītojošo skolu skolotājiem varbūt ir nedaudz vieglāk tāpēc, ka viņi var strādāt 1–2 slo dzes vienā darba vietā, ja vien šis darbs konkrētajā skolā ir. Skola ir atkarīga no naudas, kas *seko* skolēnam, bet tā ne vienmēr var paredzēt, cik bērnu būs. Piemēram,

Neelastīgs izglītības standarts

Situācija profesionālās izglītības iestādēs ir ļoti līdzīga vispārizglītojošajām skolām. Pedagogiem ir diezgan daudz psiholoģisku un veselības problēmu, kas saistītas ar izglītības profesionāļu vispārējo vecumu. Stresa ietekmē ir raksturīgas ilglaicīgas saslimšanas. Ierobežotā finansējuma dēļ skolotāji nespēj pilnveidot sevi

kā profesionāli, paaugstināt kompetenci bieži vien nākas par pašu naudu, kas reizēm ir ļoti dārgi.

Sociālā statusa apzināšanās un spēja sajusties labi skolotāja profesijā ir ļoti būtiska, jo skolotāju uzvedība, attieksme pret dzīvi audzina skolēnus, norāda RPIVA un augstskolas *Attīstība* lektore *Mg. paed.* Kristiāna Lapiņa. Skolotājs ar savu uzvedību demonstrē to, kādi esam. Šobrīd ir grūtības saglabāt profesionālo prestižu un sociālo statusu. Finanšu nestabilitātes dēļ bieži nākas to zaudēt. Skolotājiem vienlaikus jāstrādā vairākās darba vietās vai jāizvēlas papildu darbs, kas neatbilst profesionālajai kompetencei un izglītības līmenim. Papildu spriedzi rada audzēkņu ģimeņu zemais materiālais nodrošinājums. Šeit mācās pusaudži, kas meklē piedzīvojumus, dažādos veidos stimulē un izaicina sevi, vienlaikus stimulējot un izaicinot savus skolotājus. Profesionālajā izglītībā jāveido elastīgāks izglītības standarts, jo dažāds ir audzēkņu zināšanu līmenis. Lai tas būtu vairāk vērsts uz individu, nevis kopējo masu x.

Neziņa par nākotni rada diskomfortu

Diāna Oļukalne no Liepājas Universitātes kā galvenos stresu izraisošos faktorus augstskolu pasniedzēju darbā minēja šādus: liela atbildība, darba apjoms, darba sarežģītība, informatīvā pārslodze, nepārtraukta vērtēšana, ko veic studenti, administrācija, akreditācijas komisija un arī valsts, tāpat arī konkurence. Pēc viņas teiktā, augstskolu pasniedzēji tiek vērtēti no visām pusēm, bet viņu darbs netiek atbilstoši novērtēts. Tiek pausta vispārēja informācija: augstskolas strādā slikti, nav darba kvalitātes. No augstskolas pasniedzēja tiek gaidīts ļoti daudz: augsta profesionālā kompetence, darba kvalitāte, pētījumu veikšana, piedalī-

šanās zinātniskajās konferencēs, publikācijas starptautiski atzītos žurnālos, jaunu studiju programmu un kursu izstrāde, valodu zināšanas utt. Pasniedzēju slodze ir nevienmērīga un nav pārredzama ilgākā laika posmā. Studentu skaitam samazinoties, notiek pasniedzēju cīņa par slodzēm. Problēmām samilstot, zūd piederības izjūta augstskolai, rodas lojalitātes problēmas. Augstskolu mācībspēki ir vēlētas amatpersonas. Viņi jūtas nedroši par savu darba vietu un savu nākotni.

„Pilnīga brīvība no stresa nav iespējama,” pedagogus mierina personāla attīstības un novērtēšanas eksperte Sandra Pallo-Enika. „Stresa nav tikai mirušiem.” Ir tā sauktais labais stress – eustress; nepatīkamu spriedzi rada distress. ■

Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijas (RPIVA), augstskolas *Attīstība* lektore *Mg. paed.* Kristiāna Lapiņa ikviena pedagoga profesionālās noturības vairošanai rekomendē tālākminētās darbības.

Pamostieties

Mēs ļoti daudz laika patērējam, sapņaini apcerot pagātnei vai nākotnei. Vienīgais veids, kā saprast, kas notiek, un plānot savu dzīvi ir *būt nomodā*.

Koncentrējiet uzmanību un kontrolējiet savu attieksmi

Esiet šeit un tagad, nevis sekojiet tam, kas jūs novērš no svarīgā. Radiet saturu savām domām un rīcībai.

Mēģiniet skatīties no malas

Nesaplūstiet ar situāciju un necentieties kļūt par tās daļu. Pārlietu empātiska attieksme neļauj novērtēt situācijas reāli un traucē atrast risinājumus.

Ļaujiet sev attīstīties un izmēģiniet ko jaunu

Nevairieties no jaunas pieredzes – stresu ļoti bieži rada izmisīga pieķeršanās lietām, norisēm vai cilvēkiem. Ja jūs zināt, kā garšo zemes, pagaršojiet arī citas ogas!

Pārvaldiet savu enerģiju un uzticieties savām spējām

Tas, cik daudz cilvēks spēj sasniegt, ir atkarīgs no tā, kā viņš sadala savu enerģiju.

Runājiet ar cilvēkiem un aprakstiet savas grūtības

Tas, ja dalīsieties ar kādu, palīdzēs saprast, kas jūs īsti satrauc. Aprakstot situāciju, tā iezīmējas skaidrāk un reizēm ir iespējams ātri atrast risinājumu.

Paraugieties no citas puses

Tas palīdz ieraudzīt šķietami bezcerīgās situācijās iespējas un ieguvumus.

Turpiniet tiekties, mācīties, attīstiet sevi

Cilvēki, kuri ir aizņemti un dzīvi interesējas par visu, ir mazāk pakļauti jebkura veida spriedzes sekām.

Tests *Vai tev draud izdegšanas sindroms?*

Uz emocijām/pašapzināšanos stresa pārvarēšanā ir vērsti testi, aptaujas, pašanalīze, bet visspēcīgākais ierocis ir humors. **Ilglaicīgs stress rada izdegšanu.** Izpildi testu *Vai tev draud izdegšanas sindroms?* un uzzini, kā ir.

Izvēlies atbildi, kas tavas sajūtas raksturo visprecīzāk!

Punkti:

1 – reti; 2 – dažreiz; 3 – vienmēr.

Atbildes

1. Es darbā jūtos dusmīgs vai naidīgs.
2. Es jūtu, ka man visu laiku jāgūst panākumi.
3. Es jūtos tā, it kā viss, kas man jādara, ir netaisnīgi uzspiests.
4. Es jūtu, ka sāku distancēties no kolēģiem.
5. Man liekas, ka kļūstu neiejūtīgs pret skolēniem, vecākiem, kolēģiem.
6. Darbs, šķiet, iestidzis rutīnā, garlaicīgs un nogurdinošs.
7. Es jūtu, ka mana karjera ir nonākusi strupceļā.
8. Man liekas, ka manas izjūtas pret darbu ir negatīvas, domas koncentrējas tikai uz slikto.
9. Man liekas, ka spēju sasniegt mazāk nekā jebkad iepriekš.
10. Man ir grūti organizēt savu darbu un laiku.
11. Mani viegli var aizkaitināt.
12. Es jūtos bezspēcīgs darbā veikt pārmaiņas.
13. Man liekas, ka, atgriežoties no darba mājās, nevaru atbrīvoties no frustrācijas.
14. Es vairāk nekā iepriekš apzināti izvairos no personīgiem kontaktiem.
15. Es ievēroju, ka vairākkārt esmu jautājis sev, vai šis darbs man ir piemērots.
16. Mani, pat gulēt ejot, neatstāj negatīvās domas par darbu.
17. Es katru darba dienu sāku ar attieksmi: „Es nezinu, vai gribu šurp nākt vēl arī rīt...”
18. Es jūtu, ka nevienu vairāk neuztrauc tas, ko es šeit daru.
19. Man šķiet, ka aizvien mazāk laika man atliek darbam, un es sāku izvairīties no tā.
20. Es jūtos noguris un izsīcis darbā, neesmu labi izgulējies.

Rezultāti

Saskaiti izvēlēto atbilžu punktu summu un uzzini rezultātu!
(Reti – 1 punkts; dažreiz – 2 punkti; vienmēr – 3 punkti.)

- 20–34 punkti – nav *izdegšanas* pazīmju
35–49 punkti – agrīnas *izdegšanas* pazīmes
50–60 punkti – izteikts *izdegšanas* sindroms

Kādas sekas var radīt mobings darbā?

Ne vienam vien savā darba vietā ir bijusi situācija, kad darba apstākļi pret paša gribu kļuvuši nepanesami, īpaši jau šajā laikā, kad darba tirgū ir milzīga konkurence. Darba vidē indivīdu var apdraudēt ne tikai fiziskie, bet arī psiholoģiskie apstākļi.

Inese Matisāne

Kā uzsver Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrība (LIZDA), lielākie psihosociālie riski, kas nomāc pedagogus, ir verbālā vardarbība, mobings/bosings, nespēja attīstīties, nedrošība darba vietā, veselības stāvoklis un *izdegšanas* draudi.

Līdz šim neatpazīts emocionālās vardarbības veids ir mobings/bosings, par kuru pedagogi secinājuši: „Ir laiks Latvijā noformulēt vadības atbildību par mobingu/bosingu. Ir gadījies būt līdzīgā situācijā, un tam risinājuma nav, jo Latvijā šai jomā no vadības puses ir visatļautība un mobingu/bosingu praktiski neviens nemēģina pazīt un izskaust. Mobings pašlaik ir diezgan izplatīta metode, kā tikt vaļā no darbiniekiem.”

Darba ņēmēji Latvijā ir ļoti pacietīgi. Ārvalstīs mobinga/bosinga upuri tiesas ceļā no darba

kuras ir ļoti nopietnas. Iemesls nespējai ietekmēt situāciju darba vietās ir vairuma pašcieņas, tiesiskās izglītības, gara stipruma, prasmes apvienoties u. tml. trūkums. Turklāt pārbaužu laikā mobingu/bosingu ir grūti pierādīt, jo tas reti notiek rakstveidā.

Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības izdotā grāmata *Psiho-*

iestādē, cietumā, militārajā dienestā utt. Skolā vardarbību bieži asociē ar skolēnu attiecībām, taču vardarbības dažādas izpausmes pastāv arī starp pedagogiem.

Kā vēsta *Vikipēdija*, tad 20. gadsimta 80. gados pasaulē parādījās pirmie pētījumi par mobingu darba organizācijās. Patiesībā mobings pastāvējis vienmēr, kopš

Latvijā visbiežāk tiesiskā palīdzība tiek meklēta Tiesībsarga birojā, kas aizstāv ikviena cilvēka cilvēktiesības. Birojā var vērsties ar iesniegumu par neciešamu gaisotni un vajāšanu darbavietā, taču Latvijas Darba likumā pagaidām nav panta par mobingu, kas apgrūtina juridiskiem līdzekļiem cīnīties pret psiholoģisko terorbu, arī arodbiedrības savos koplīgumos neiekļauj šādu punktu. Pareizāk teikt – likums ir, bet tas *nestrādā*. Saskaņā ar Darba likuma 28. panta otro daļu viens no darba devēja pienākumiem, ko tas uzņemas, slēdzot darba līgumu, ir nodrošināt darbiniekam taisnīgus, drošus un veselībai nekaitīgus darba apstākļus. Vēl mobinga gadījumā pēc palīdzības pedagogi var vērsties Valsts darba inspekcijā un Izglītības kvalitātes novērtēšanas valsts dienestā.

vietas saņemt milzīgas kompensācijas par nodarījumu. Tur darbojas mobinga/bosinga atbalsta grupas, notiek protesta gājieni pret emocionālo terorbu darbavietās. Vai tiešām nav pienācis brīdis sākt cīņu pret mobingu arī Latvijā? Ir svarīgi aizstāvēt un iedrošināt mobinga upuri. Cilvēkiem ir jāstāsta par mobingu un tā sekām,

sociālā darba vide apstiprina, ka mobings ir kā sērga, kas izplatās apbrīnojami ātri. Darba attiecībās netiek analizēta darbinieka rīcība, bet gan pats darbinieks. Notiek vispārināšana: „Tu vienmēr kavē, tu nekad visu neizpildi, kā pienākas, tu...” Un, jo vairāk upuris aizstāv sevi, jo sakaitinātāki, izdomas bagātāki un ļaunāki kļūst vajātāji. Apvainojums seko apvainojumam, līdz cilvēks *salūst*.

Mobinga definīcija un veidi

Mobings nav tikai darba organizāciju fenomens, tas var pastāvēt jebkurā kolektīvā: mācību

eksistē darba vietas un darba attiecības, bet nereti emocionāli asprīgtā gaisotne darbavietā ir tik ierasta lieta, ka tā jau tiek pieņemta kā normāla parādība un problēmas netiek risinātas gadiem.

Grūti izdzēšamas *pēdas* cilvēku apziņā ir atstājis padomju laika mantojums. Ilgajos padomju gados bijām pieradināti, ka gaidām no citiem, mums bija izveidojusies atkarība no valsts, no priekšniecības, un savā ziņā tas turpinās. Ja nebūtu daudzu, pārāk daudzu, kuri gatavi *pielīst*, pielāgoties, piešķaņoties, lai nodrošinātu savu labumu, mēs būtu daudz tuvāk labklājīgai un tiesiskai valstij.

Mobings (angļu – *mobbing*, *to mob* – ‘nomākt’, ‘uzbrukt’) ir psiholoģiskā terora veids, kad viens vai vairāki darbabiedri sistemātiski un ilgstoši naidīgā un neētiskā veidā vērsas pret kādu savu ko-

Atkarībā no izvēlētās taktikas mobingu jeb psiholoģisko teroru iedala:

■ fiziskais mobings – saistīts ar spēka pielietošanu pret otru cilvēku;

citi apstākļi neizbēgami provocē konfliktu, un, ja šis konflikts netiek savlaicīgi un efektīvi atrisināts, tad tas, kam ir statuss, vara, spēks un citu kolēģu atbalsts, savu oponentu pārvērš mobinga upurī.

Parasti mobinga mērķis ir padarīt upuri *mazu un melnu*, kļūšošu, tādu, kas neuzdrošinās runāt pretī, vai arī panākt to, ka viņš pats aiziet no darba, nesaņemot paaugstinājumu amatā, kā tas bija solīts, vai arī aiziet kādu citu, no viņa neatkarīgu iemeslu dēļ.

Laika gaitā mobinga upurim darba devējs liek noprast, ka ar viņu varētu pārtraukt darba attiecības. Pastāv pat vesels mobinga darbību komplekss – ar vārdiem, žestiem vai rakstveidā aizskart cilvēka personību, cieņu, fizisko vai psihisko labsajūtu un graut viņa reputāciju, ļauni izjokojot, apmelojot, seksuāli uzmācoties, ignorējot personas viedokli un atsaucoties to uzklaustīt, vērsties pret personas profesionālajām spējām, fiziskajām vai rakstura īpašībām, privāto dzīvi u. tml. Bosings no darba devēja puses izpaužas kā darbinieka goda, uzticamības, profesionālās kompetences apšaubīšana un nenovīdīga, kontrolējoša komunikācija, tieša vai netieša nodevība, solījumu nepildīšana, nepieaicināšana lēmumu pieņemšanā, neinformēšana par pieņemtajiem lēmumiem.

Mobinga upuri vadība mēdz padarīt par vainīgo iestādes vai organizācijas neveiksmēs, kļūdās, par kurām patiesībā viņš nav vainojams. Mobinga upuris tiek diskreditēts, iebaidīts tik ilgi un tik daudz, līdz kādā brīdī viņš sāk justies pazemots, vainīgs, dzīvo paaugstinātā stresā. Galu galā darbinieks tiek novests tik tālu, ka viņš maina savu amatu uzņēmumā vai vispār ir spiests aiziet no darba. Bieži vien cilvēks pat nesaņem, kas īsti notiek, viņš aiziet no darba, juzdamies par to vainīgs un joprojām atbildīgs.

Kā rīkoties vadītājam?

LIZDA speciāliste vispārējās izglītības jautājumos Baiba Baškere uzsver, ka šādos gadījumos ļoti svarīga ir iestādes vadītāja nostāja, prasme par situāciju atklāti un drosmīgi runāt, nevis tikai izdot rakstveida rīkojumus vai ļaut notikumiem ritēt pašplūsmā.

Atcerēsimies, ka bez vadības atbalsta darba vietā mobings nav iespējams. Tas var būt tikai tad, ja vadība situāciju nekontrolē vai pati ir mobin-

ga ierosinātāja un izmanto savus darbiniekus, lai *izēstu* no darba sev nevēlamus kolēģus. Taču *bumerangs* lido atpakaļ un mēdz trāpīt metējam, proti, turpinot *mogwai* – ēst vienam otru – vai strausa izlikšanās politiku, darbinieku nesaskaņas jebkurā brīdī var pāriet mobingā, kas ietekmē pašu iestādes vai organizācijas vadītāju. Lieki ir teikt, ka paši pāridarītāji parasti ir neirotiskas, pārlietu paštaisnas personas ar zemu iekšējo inteliģences līmeni. Bērnībā, iespējams, viņi paši ir cietuši no saviem vienauzdzīem.

Visbiežāk mobingam ir viens iniciators, kas tādā veidā dezorganizē visu kolektīvu. Lai nepieļautu mobingu, iestādes vadītājam vairāk jāstrādā ar kolektīvu, ar it kā vienaldzīgajiem, kas mobingu izliekas neredzam, jo paši baidās nokļūt nelaimīgo lomā, un jāliek katram pazīt mobingu un atšķirt to no parasta strīda.

■ verbālais mobings ir vārdiska pazemošana, apsmiešana, izjokošana, aprunāšana, iebiedēšana;

■ izstumšana jeb slēptais mobings – cilvēks tiek izstumts no grupas, ignorēts, izolēts, un pret viņu izturas tā, it kā viņa nemaz nebūtu.

Parasti sākas ar konfliktu

Emocionālā pazemošana visbiežāk sākas nevainīgi un izplatās nemanāmi. Sākums var būt sponstāns, bet ar laiku mobings kļūst apzināts. Domstarpības, strīdi vai

lēģi. Bosings (angļu – *bashing*, *to bash* ‘uzbrukt’, ‘nolamāt’) ir varas ļaunprātīga izmantošana, darba devēja vadības īstenots psiholoģiskais terors pret darbinieku. Ar ilgstošu rīcību jāsaprot tāda, kuras biežums ir vismaz reize nedēļā sešu mēnešu garumā.

Psiholoģiskajai vardarbībai darba vidē ir vairākas iezīmes: atklāta vardarbība – un to nodarbinātie nereti ātri atklāj un nepieņem – un slēpta, t. i., emocionāla manipulēšana, kas ir daudz nemanāmāka un jau pašā sākumā daudz postošāka.

Situācijas, kurās vērojama nekorekta izturēšanās pret kolēģiem, ir ļoti dažādas:

- personības brīvības apdraudējumi: vadītājs vai kolēģi ierobežo darbinieka iespējas izpausties, darbinieks tiek regulāri pārtraukts, publiski nolamāts vai darbiniekam tiek uzkliegts, viņš tiek kritizēts, darbā viņu pavada pastāvīga kritika par privāto dzīvi, telefonisks terors, mutiski un rakstiski draudi, kontaktēšanās aizliegums ar skatienu, žestiem un pieņēmumiem, tieši tos neizsakot;
- sociālo attiecību apdraudējumi: nesarunāšanās ar darbinieku, aizliegums uzrunāt darbinieku, darbinieka telpas novietošana tālu no kolēģiem, uztverot viņu kā *tukšu vietu*;
- sociālā stāvokļa apdraudējumi: aprunāšana, baumošana, padarot darbinieku citu acīs smieklīgu, psihiski slimu, uzjautrināšanās par kādu fizisku trūkumu, privāto dzīvi, tautību, darbinieka gaitas, balss vai žestu atdarināšana, lai uzjautrinātos, reliģiskās vai politiskās pārliecības ierobežošana, piespiešana veikt darbu, pārkāpjot darbinieka pašapziņu, visu darbinieka lēmumu apstrīdēšana, seksuāla uzmākšanās vai vārdiski izteikti seksuāli piedāvājumi;
- darba un dzīves kvalitātes apdraudējumi: darba uzdevumu nedošana vai gluži pretēji – bezjēdzīgu vai neadekvātu darba uzdevumu uzdošana, kas neatbilst darbinieka amata aprakstam, tā diskreditējot viņu citu acīs;
- veselības apdraudējumi visbiežāk ir saistīti ar pienākumu veikt veselībai kaitīgu darbu, fiziska spēka pielietošanu un *roku palaišanu*. Psiholoģiskais terors nopietni grauj upura psihisko un fizisko veselību. Darbinieks nepārtraukti ir stresā, tādēļ rodas slimības un citas negatīvas izpausmes: augsts asinsspiediens, sirdsklauves, kuņģa un zarnu trakta saslimšanas, čūlas, muskuļu sasprindzinājumi, stresa izraisītas hroniskas un psihiskas saslimšanas, nespēja uzticēties, gurdenums, dzīvesprieka zudums, depresija, neapmierinātība, skumjas, nervozitāte, nespēja strādāt virsstundas, baļu lēkmes, kļūdas darbā, koncentrēšanās spēju mazināšanās. Zūdot koncentrēšanās spējai, upurim pastiprinās risks ciest nelaimes gadījumos, zūd motivācija strādāt, cilvēks noslēdzas sevī, zaudē draugus un var pat beigt dzīvi pašnāvībā. Kā atzīmējis mobinga pētnieks H. Leimans, 15% pašnāvību iemesls ir mobings.

Obligātie centralizētie eksāmeni vidusskolēniem sāksies jau martā

ĪSUMĀ

Valdība 11. decembrī atbalstīja noteikumu projektu *Par valsts pārbaudes darbu norises laiku 2012./2013. mācību gadā*, kas paredz, ka šajā mācību gadā obligātie centralizētie eksāmeni vidusskolēniem sāksies ar angļu valodas eksāmena rakstu daļu nākamā gada 26. martā.

Ministru kabinetā tika apstiprināti vairāki Ministru kabineta noteikumi un to projekti, kas nosaka to, kā un kad noritēs valsts pārbaudes darbu sesija 2012./2013. mācību gadā:

- noteikumu projekts *Grozījumi Ministru kabineta 2010. gada 6. aprīļa noteikumos Nr. 334 Noteikumi par valsts pārbaudījumu norises kārtību*;

- noteikumu projekts *Grozījums Ministru kabineta 2012. gada 10. aprīļa noteikumos Nr. 259 Noteikumi par 2012./2013. mācību gada un mācību semestru sākuma un beigu laiku*;

- noteikumu projekts *Grozījumi Ministru kabineta 2010. gada 6. aprīļa noteikumos Nr. 335 Noteikumi par centralizēto eksāmenu saturu un norises kārtību*;

- noteikumu projekts *Noteikumi par valsts pārbaudes darbu norises laiku 2012./2013. mācību gadā*.

Normatīvie akti paredz, ka centralizētais eksāmens angļu valodā notiks no 2013. gada 26. marta līdz 28. martam. Šādas izmaiņas valsts pārbaudes darbu grafikā ļaus samazināt skolēnu slodzi un spriedzi valsts pārbaudījumu laikā maijā

beigās un jūnijā, starp valsts pārbaudījumiem būs iespēja paredzēt vairāk brīvu dienu, lai skolēni varētu sekmīgāk sagatavoties nākamajiem pārbaudījumiem un atpūsties pēc jau nokārtotajiem eksāmeņiem, turklāt vispārējās vidējās izglītības sertifikāti tiks izsniegti četras dienas ātrāk nekā iepriekšējā mācību gadā (2013. gada 5. jūlijā), kas atvieglos skolēnu iestāšanos citu valstu augstākajās mācību iestādēs, kā arī skolēni uzzinās rezultātus ātrāk, tādējādi tiks mazināts skolēnu stress par saviem rezultātiem.

Lai izglītības iestādes varētu sagatavoties gaidāmajām izmaiņām, VISC ir sniedzis visu aktuālo informāciju novadu un pilsētu izglītības pārvalžu vadītājiem, metodisko apvienību vadītājiem, skolu administrācijas pārstāvjiem un pedagogiem dažādos semināros, kā arī publikojis to mājaslapā www.visc.gov.lv.

Saskaņā ar noteikumu projektu angļu valodas eksāmena mutiskā daļa notiks 26., 27. un 28. martā. Krievu valodā eksāmena rakstiskā daļa notiks 10. jūnijā, bet mutiskā daļa – 10. un 11. jūnijā. Vācu valodā pārbaudījuma rakstiskā daļa būs 17. jūnijā, bet mutvārdu daļa – 17. un 18. jūnijā. Savukārt franču valodā eksāmenu gan rakstiski, gan mutiski varēs kārtot 18. jūnijā.

Latviešu valodas eksāmens notiks 21. maijā, bet matemātikā – 30. maijā. Izvēles priekšmetos eksāmenu kārtošana sāksies 24. maijā tiem vidus-

skolēniem, kuri izvēlējušies eksāmenu Latvijas un pasaules vēsturē. Ķīmijas eksāmens notiks 5. jūnijā, bioloģijas eksāmenu varēs kārtot 14. jūnijā, bet fizikā – 20. jūnijā.

Noteikumu projektā arī minēti datumi, kad eksāmenus varēs kārtot tie vidusskolēni, kuri attaisnojošu iemeslu dēļ to nevarēs izdarīt noteiktajos datumos. Piemēram, pirmajā svešvalodā atkārtotais eksāmens paredzēts 21. jūnijā, latviešu valodā – 25. jūnijā, matemātikā – 27. jūnijā. Vairākus eksāmenus kārtot varēs vēl jūlija sākumā.

Tikmēr pārbaudes darbi pamatizglītības ieguvei devītās klases skolēniem sāksies nākamā gada 22. maijā, kad notiks latviešu valodas eksāmena rakstiskā daļa. Šajā dienā un 23. maijā notiks arī latviešu valodas eksāmena mutvārdu daļa. Svešvalodā pēc izglītojamā izvēles eksāmens notiks 28. un 29. maijā, bet matemātikā – 4. jūnijā. Eksāmens Latvijas un pasaules vēsturē būs jākārt 11. jūnijā.

Skolēniem, kuri nākamā gada pavasarī pabeigs 6. klasi, pārbaudes darbs matemātikā būs jākārt 9. maijā, bet latviešu valodā rakstiskā daļa paredzēta 14. maijā, savukārt mutvārdu daļu 6. klases skolēni varēs sākt kārtot jau no 7. janvāra. Dabaszinībās pārbaudes darbs notiks 23. maijā.

Ekselences balva izciliem dabaszinātņu un matemātikas skolotājiem

Kritērijiem, kas tiek izvirzīti labākajiem, būtu jāklūst par normu ikdienas darbā ikvienam skolotājam

Santa Margeviča, Latvijas Universitātes Dabaszinātņu un matemātikas izglītības centra projekta koordinatore

Jau otro gadu, sadarbojoties Latvijas Universitātes Dabaszinātņu un matemātikas izglītības centram, Valsts izglītības satura centram, Latvijas Universitātes Fondam, uzņēmumu asociācijām un uzņēmējiem, izcilākie fizikas, ķīmijas, bioloģijas un matemātikas skolotāji saņems *Ekselences balvu*. Šā gada balvas pretendenti – 19 izcili skolotāji – 29. novembrī Āgenskalna Valsts ģimnāzijā tikās klātienē, lai apliecinātu savu profesionalitāti un radošumu praktiskā darbībā.

Jau kopš 2005. gada Latvijas skolās dabaszinātņu un matemātikas mācību priekšmetos notiek būtiskas pārmaiņas: mācību mērķu un mācību satura maiņa, kā arī izmaiņas pieejai, kā tiek plānots un veidots mācību process. Pārmaiņas tiek veiktas, lai ikvienā skolā dabaszinātnes būtu iespē-

jams apgūt ar interesi, lai skolēns, pats pētot, eksperimentējot, analizējot un secinot, mācītos mācīties, spētu iegūtās zināšanas izmantot reālās dzīves situācijās un prastu patstāvīgi strādāt, izmantojot mūsdienīgas informāciju un komunikāciju tehnoloģijas. Modernizētā satura apguves aprobācijas pētījums rāda, ka reformu ieviešanas *atslēga* ir nevis jaunais aprīkojums, bet gan skolotāja veiktais darbs klasē, no kā ir atkarīgi skolēnu sasniegumi. Reālas pārmaiņas ir tur, kur skolotājs ir spējis mainīties, taču pārmaiņām ir nepieciešams laiks, tās notiek pakāpeniski, skolotājam un visai skolas komandai ieguldot lielu darbu profesionālajā pilnveidē.

Latvijas Universitātes Dabaszinātņu un matemātikas izglītības centra (DZM IC) vadītāja un viena no *Ekselences balvas* iniciatorēm

Dace Namsone stāsta: „Ieviešot inovatīva darba pieredzi Latvijas skolās un konsekventi sekojot tās ieviešanas gaitai, esam pārliecinājušies, ka ir jau ļoti daudz lielisku skolotāju, kas strādā atbilstoši laikam. Ar *Ekselences balvu* vēlamies izcelt un atbalstīt inovatīvākos un profesionālākos matemātikas, fizikas, ķīmijas un bioloģijas skolotājus, novērtēt milzīgo darbu, ko viņi ieguldījuši, lai darba tirgū nākotnē nonāktu zinoši, prasmīgi un uzņēmīgi jaunieši. Atbalstot izcilākos dabaszinātņu un matemātikas skolotājus, kopējā profesionalitātes *latīņa* 21. gadsimta dabaszinātņu un matemātikas skolotājam tiek celta augstāk. Kritērijiem, kas tiek izvirzīti labākajiem, būtu jāklūst par normu ikdienas darbā ikvienam skolotājam. Tāpēc vēlam, lai balvas pretendentu paveiktais

Daiga Brante, Edgara Kauliņa Lielvārdes vidusskolas bioloģijas skolotāja, vada mācību stundu.

motivē aizvien vairāk skolotāju uz radošu un efektīvu darbību mācību stundās!”

Šogad *Ekselences balvas* pretendents balvai izvirzīja skolas un pašvaldības, taču turpmākais bija skolotāju pašu rokās. Tiekoties klātienē kārtā, skolotāji dienu sāka, pastāstot par sevi un savu skolotāja moto. Uzsverot mūsdienīga pedagoga darbības prioritātes, priekšplānā tika izvirzītas tādas mācību stundas kvalitātes kā radošums, aizraujošs un skolēniem interesants mācību process, uzņēmība, mācību saturs sasaiste ar ikdienas dzīvi un reālām dzīves situācijām, pētniecība un informācijas tehnoloģijas klasē un ārpus tās. Turpmākajā pasākuma daļā skolotāji apliecināja savu profesionalitāti, vadot mācību stundas un parādot, kā skolēni var sasniegt vienu un to pašu mācību rezultātu, ejot pa atšķirīgiem ceļiem. Darba gaitā tika demonstrētas daudzveidīgas iespējas, kā strādāt klasē, lai skolēni apgūtu konkrētas zināšanas un prasmes, mācītos atraktīvā, skolēnus saistošā un motivējošā veidā. Skolēni iepazīna sēņu daudzveidību, ar palielināmo stiklu pētīja

***Ekselences balvas* klātienē kārtā piedalījās 19 skolotāji no dažādām Latvijas skolām:**

Inguna Kondratjeva, Smiltenes ģimnāzijas matemātikas skolotāja, Līga Abricka, Rēzeknes Valsts poļu ģimnāzijas matemātikas skolotāja, Gunta Lāce, Valmieras Valsts ģimnāzijas matemātikas skolotāja, Maldra Strupka, Tilžas vidusskolas matemātikas skolotāja, Inese Bundere, Maltas 1. vidusskolas matemātikas skolotāja, Diāna Svīklāne, Rīgas Valsts 3. ģimnāzijas matemātikas skolotāja, Sanita Baumanē, Tukuma 2. pamatskolas bioloģijas skolotāja, Daiga Brante, Edgara Kauliņa Lielvārdes vidusskolas bioloģijas skolotāja, Līga Sausiņa, Siguldas Valsts ģimnāzijas bioloģijas skolotāja, Anda Kuzma, Vecumnieku vidusskolas bioloģijas skolotāja, Dace Samete, Ventspils 2. pamatskolas ķīmijas skolotāja, Aija Vanaga, Bauskas Valsts ģimnāzijas ķīmijas skolotāja, Ilze Cīrule, Vecumnieku vidusskolas ķīmijas skolotāja, Imants Tučs, Maltas 1. vidusskolas ķīmijas skolotājs, Olga Ķēniņa, Rīgas Zolitūdes ģimnāzijas fizikas skolotāja, Ilze Grinfogele, Ventspils 2. pamatskolas fizikas skolotāja, Marija Kozlovskā, Daugavpils Centra vidusskolas fizikas skolotāja, Ivars Ansons, Naukšēnu novada vidusskolas fizikas skolotājs, Ingrida Brizga, Cēsu 2. pamatskolas fizikas skolotāja.

pelējumu maizē, eksperimentējot rada skaidrojumu fizikas likumsakarībām, modelēja situācijas, kā rīkoties, ja aizdedzies adventa vainags, mācījās aprēķināt notikuma varbūtību. Pēdējā uzdevumā visi dalībnieki iejutās *Nākotnes skolā*, kur skolotājam ir pilnīga radoša brīvība, lai izveidotu ideālās mā-

cību nodarbības ideju. Šajā uzdevumā stundas bija ielānotas ne tikai moderni aprīkotās klases telpās, bet arī zinātnes un informācijas komunikācijas tehnoloģiju centros, ekoloģiskajā zemnieku saimniecībā, biomedicīnas centrā un uzņēmumos.

„Tikšanās klātienē skolotājiem nodrošina iespēju ne tikai parādīt savu profesionalitāti praktiskā darbībā, bet, pirmkārt, analizēt un salīdzināt kolēģu veikumu ar savējo, kas var kalpot par pamatu un iedvesmu, lai skolotājs ietu vēl tālāk savā meistarībā un apzinātu daudzveidīgās metodes, kā mācīt, motivēt un ieinteresēt skolēnus mācīties eksaktos priekšmetus,” izvērtējot aizvadīto dienu, uzsvēra D. Namsone.

Klātienē kārtas dalībniece Tukuma 2. pamatskolas bioloģijas skolotāja Sanita Baumanē, stāstot iespaidus par pasākumu, saka: „Piedalīšanās šajā pasākumā vien jau ir balva – redzēt labākos kolēģus, redzēt labākos stundu piemērus, labākās idejas nākotnei! Skolotāji ir radoši, iet līdzī laimam, ienes pārmaiņas izglītībā

Siguldas Valsts ģimnāzijas bioloģijas skolotāja Līga Sausiņa kopā ar citiem bioloģijas skolotājiem, kas vēro stundu.

ar reālu darbu – kā strādāt ar skolēniem, lai motivētu, ieinteresētu, lai stunda būtu interesanta. Emocijas pēc pavadītās dienas ir pacīlājošas! Sajūta, ka tu arī esi viens no labākajiem skolotājiem, ka tevi novērtē un uzaicina dalīties pieredzē, ir pagodinoša un ļoti iepriecinoša. Tas, ka tavš darbs ir novērtēts, mudina darīt vēl vairāk un vēl labāk!”

Pasākuma noslēgumā dalībniekus uzrunāja Valsts izglītības satura centra (VISC) vadītājs Gun-
tis Vasiļevskis, SIA *Metrum* valdes priekšsēdētāja un balvas atbalstītāja Larisa Reine un DZM IC vadītāja D. Namsone. G. Vasiļevskis

apsveikumā skolotājiem uzsvēra: „Šodien klātienē kārtā ir tikušies labākie no vislabākajiem matemātikas un dabaszinātņu skolotājiem, kuri nebaidās savu pieredzi parādīt arī citiem. Talantīgajiem skolotājiem ir jāatver savas klases durvis kolēģiem no citām skolām un jāaicina visus strādāt radoši un mūsdienīgi. Šo balvu var salīdzināt ar sporta sacensībām, kur reizēm tikai viens centimetrs var šķirt sportistu no medaļas saņemšanas. Tiem skolotājiem, kuri šogad balvu nesaņēms, noteikti ir jāpiedalās pasākumā arī nākamajā gadā, jo visi ir pelnījuši saņemt šo augsto atzinību!”

Ekselences balvas saņēmējus apbalvos 2013. gada 4. janvārī Latvijas Universitātē DZM IC pasākumā *Nāc un dari kopā ar mums!*. Katra priekšmeta izcilākais skolotājs saņems DZM IC, VISC, Latvijas Universitātes Fonda un uzņēmēju kopīgi veidoto *Ekselences balvu* – Izglītības un zinātnes ministrijas atzinības rakstu, Ls 1000 lielu naudas balvu un mākslinieciski izstrādātu priekšmetu. Balvas nodrošina uzņēmumi AS *SAF Tehnika*, SIA *Metrum*, apvienotais AS *Rīgas piena kombināts* un AS *Valmieras piens* uzņēmums *Food Union* un uzņēmēju asociācijas LetERA un LAKIFA.

Skolotāja pieredze

Tukuma 2. pamatskolas bioloģijas skolotāja fināla dalībiece Sanita Baumanē, stāstot par savām metodēm darbā ar skolēniem, uzsver radošumu un savstarpēju skolēnu sadarbību klasē: „Man patīk strādāt grupās, kad skolēns skaidro skolēnam, viens otru māca, kamēr katrs ir visu dzirdējis un visu izstāstījis. Būtiski, ka, atstāstot no klasesbiedriem dzirdēto, skolēns pats ir nonācis pie rezultāta, pats ieguvis informāciju, pats to apkopojis, pastāstījis citam, saklausījis no citiem, nevis skolotājs viņam to pasaka priekšā. Esmu nonākusi pie atziņas, ka skolotāja izteiktais vārds nav galvenais, tāpat kā bilde uz ekrāna nav galvenā. Tā vietā svarīgākais, ka bērni grib strādāt un strādā paši – vai tā ir meklēšana, lasīšana, atrašana, darbošanās, pētīšana, secināšana. Protams, arī tehnoloģijām ir nozīme, jo daudzas lietas nemaz savādāk nevarētu izdarīt, piemēram, filmiņā var parādīt to, ko es nevaru atnest līdzī no pļavas, no meža, no lauka.”

Uz jautājumu, kādas problēmas Sanitai kā bioloģijas skolotājai šobrīd ir skolā, viņa atbild, ka pietrūkst tehnoloģiju un aprīkojuma, kas noderētu, lai pilnveidotu mācību procesu: „Skaisti būtu, piemēram, binoklis. Šobrīd man ir tēma par putniem, bet nav ar ko iet putnus novērot. Mēs varam izmantot tikai to, ko redzam ar acīm. Vēl varētu būt īpaši mikroskopi, ko varētu ar datoru saslēgt kopā, lai mikroorganismus redzētu jau sagatavotos attēlos.” Sanita optimistiski piebilst: „Pārējais ir pašas un bērnu rokās! Daudz var atrast mežā, laukā, jūrā un dīķī – var aiziet un apskatīt, izpētīt! Es to vērtēju kā būtiskāko – uzdrošināties un iet!”

Skolas pašas varēs pieņemt lēmumu par 12. klases skolēnu pavasara brīvdienu laiku

Izglītības iestādes pašas patstāvīgi varēs pieņemt lēmumu par vienu nedēļu ilgām pavasara brīvdienām 12. klases skolēniem. Šāda iespēja paredzēta grozījumos Ministru kabineta (MK) noteikumos par 2012./2013. mācību gada un mācību semestru sākuma un beigu laiku, kurus 11. decembrī apstiprināja valdība.

Skolām tiks piedāvāts izvēlēties starp diviem periodiem – rīkot pavasara brīvdienas laika posmā no 2013. gada 19. marta līdz 25. martam vai no 2. aprīļa līdz 8. aprīlim.

Izmaiņas saistītas ar Izglītības un zinātnes ministrijas izstrādāto MK noteikumu projektu par valsts pārbaudes darbu norises laiku 2012./2013.

mācību gadā, kur noteikts, ka angļu valodas centralizētais eksāmens tiek kārtots no 2013. gada 26. marta līdz 28. martam, lai samazinātu vispārējās vidējās izglītības izglītojamo slodzi un spriedzi pārbaudījumu laikā maija beigās un jūnijā, kā arī palielinātu dienu skaitu starp valsts pārbaudījumiem.

ĪSUMĀ

Mazās skolas misija

Savā darba mūžā reizes trīs esmu piedzīvojusi situāciju, kad valdība mēģina slēgt skolas ar mazu skolēnu skaitu. Padomju varas gados šīs aktivitātes noplaka t. s. nacionālā jautājuma dēļ. Brīvajai Latvijai ir izdevies procedūru iedarbināt. Kā parasti – it kā labu mērķu vārdā.

Māra Bērente, skolotāja

Bērnudārzs, skola ir kā pel-
došas salas – mazāk vai vairāk
vientuļas, mazāk vai vairāk drošas
savā peldējumā pa ne visai rāmo
sabiedrisko upi. Salām vajadzētu
būt stabilām un sargājošām, bet...

Izglītības likums nosaka tiesī-
bas „iegūt izglītību neatkarīgi no
mantiskā un sociālā stāvokļa, ra-
ses, tautības, etniskās piederības,
dzimuma, reliģiskās un politiskās
pārliecības, veselības stāvokļa,
nodarbošanās un dzīvesvietas”.
Absolūti skaidrs un vienojošs
formulējums. Tāpēc skolas tiek
optimizētas un *reorganizētas* (bez
kursīva nekādi neizteiktu, ļoti at-
vainojos. Neprotu izmantotos ter-
minus lietot vienojoši, arvien
atklājas kāds zemteksts) kvalitatē-
tes vārdā. Bet pamatcēlonis bija
un ir nemainīgs – nauda. Reorga-
nizācijas sākumposmā valsts vēl
nodrošināja skolotājam algu pēc
izglītības un darba stāža, ne pēc
izglītojamo skaita, tāpēc vēlme
samazināt šos *liekos* tēriņus bija
pat saprotama. Tomēr cilvēki daž-
viet bija pietiekami saprātīgi vai
nepietiekami labi situēti, lai neat-
balstītu optimizācijas projektus.
Tā, skoliņas joprojām ir! Un pavi-
sam *dzīvelīgas*.

Kad tika sāka *gudrās idejas*
par naudas *sekošanu* skolēnam
īstenošana un skolotājs pats par
sevi savu vērtību zaudēja, savu
aktualitāti zaudēja arī mazo skolu
jautājums valdības un naudas sa-
dales līmenī. Diemžēl process nav
apturams, īpaši negatīvās demo-
grāfijas dēļ. Ja pirms *novadu lai-*
kiem katra vietējā vara bija spiesta
gādāt par tuvējo mācību iestādi

– kaut vai politiskās karjeras dēļ,
tad šobrīd jāatzīst, ka attālums no
naudas maka turētāja līdz kon-
krētai apdzīvotai vietai ir *apgriezti*
proporcionāls reālajām rūpēm un
interesei par šo vietu. Un vietējā
skola nonāk *brīvajā peldējumā* –
varbūt noturēsies, bet varbūt *aiz-*
ies jūriņā.

Lai pamatotu skolu slēgša-
nas lietderīgumu, vecāki tika un
tiek pārliecināti, ka lielajā skolā
viņu bērniem tiks nodrošināta
kvalitatīvāka izglītība, tā īsti gan
nepaskaidrojot, kas ar šo jēdzienu

ir ražotāju bizness. Arī situācija
šeit nemaz nav tik vienojoša.
Atliek ieskatīties publiskajos pie-
dāvājumos, piemēram, *uzdevumi*.
Iv. Aizkraukle, Kārsava, Ropaži...
Jo mazās skolas cīnās par savu
pastāvēšanu un skolotāja loma,
piedāvājot iepazīt kaut ko *interak-*
tīvu, ir daudz lielāka nekā, teiksim,
Rīgā. Mazāko iespēju dēļ!

**Mazo skolu lielākā vērtība
ir citās prioritātēs**

Manā izpratnē mazo skolu
lielākā vērtība ir citās prioritātēs.

Jaunam skolotājam nav nekā labāka par darbu
mazā skolā. Skolotājs iemācās strādāt atse-
višķi ar katru grupu, bet pēc tam arī ar klasi, kurā
jānodarbina kā izteikti spējīgais, tā atpalikušais

domāts. Vai tas, ka bērnam stun-
du agrāk jāceļas, palielinās viņa
vēlmi mācīties? Vai tas, ka vecā-
kiem būs papildu rūpes par bērna
nodarbinātību laikā starp pēdējo
mācību stundu un transportu,
kādam piešķirs papildu *bonusus*
izdzīvošanas zinātnē?

Galvenais izglītības kvali-
tātes arguments visbiežāk ir *in-*
teraktīva tāfele un labs internets.
Tikai tas, vai tehnoloģijas kom-
pensē katram skolēnam atvēlēta
laika samazināšanos un paaugsti-
na iegūto zināšanu *kvalitāti*, ma-
nuprāt, ir ļoti strīdīgs jautājums.
Protams, tehnoloģijas ļoti strauji
ienāk mūsu ikdienā. Tomēr ne-
driķst aizmirst, ka lielā mērā dažā-
dās IT novitātes mācību procesā

Ja pilsētas vidusskolā ienāk
bērni no laukiem, viņi atšķiras.
Līdzsvarotāki, labestīgāki, mazāk
ambīciju, labprātāk komunicē ar
skolotājiem. Arī mācību darba un
sadarbības prasmes ir labākas.

Jo mazā skolā – un ne tikai
lauku skolā – prioritāte ir skolēns,
turklāt ne vārdos, bet darbos. Ja
klasē ir 10–15 audzēkņi, tad sko-
lotājs ir spiests strādāt. Ar katru!
Nevar taču pateikt: „Šo... (klasi,
skolēnu) es nemācīšu.” (Es zinu si-
tuācijas no pilsētas vidusskolām,
kur tā notiek. Skolotājs ar t. s. aug-
stajiem mācību rezultātiem ne ti-
kai izvēlas klases, bet pat atsakās
mācīt noteiktus skolēnus.) Stun-
das te nekļūst par lekcijām – labā-
kajā gadījumā – vai *viena aktiera*

teātri – sliktākajā. Protams, arī te dažkārt meklē privātskolotāja palīdzību, bet tā nav tāda masveida prakse kā lielo klašu komplektu situācijās.

Skolotājs ne tikai sniedz zināšanas, viņš veic arī noteiktu sociālo darbu. Mazas skolas skolotājs labāk zina par katra sava audzēkņa spējām, talantiem un arī problēmām. Mazajā skolā bērnam nav jāizcīna lielā cīņā par savu vietu zem saules. Ikvienā projektā tiek iesaistīti visi. Katram tiek piemeklēts uzdevums atbilstoši viņa varēšanai. Lielajā klasē atsevišķu audzēkņu pamana tikai galējās situācijās, ja viņš ir ļoti talantīgs, ļoti aktīvs, vai – gluži pretēji – nonācis konfliktā ar likumu. Klusākos un mazāk aktīvos vispār nepamana.

Pietiekami bieži kādās aktivitātēs iesaista arī vecākus. Jo skolotājs vienkārši zina, ka tā māmiņa labi gatavo, šī zīmē, ka šis tētis varēs nodrošināt svētku egli, bet tas – koku darbības stundām. Tā veidojas lauku skolas sociālais nozīmīgums, par ko šobrīd runā daudz un labi.

Skolotājs laukos joprojām saņem augstāku sabiedrisko novērtējumu. Turklāt viņš pats ir *atvērta grāmata*, tāpēc daudz tuvāks tam prasību sarakstam, kāds tiek izvirzīts profesijai. Ja ne labprātīgi, tad apstākļu spiests. Lauku skolās vecāki nebaidās iegriezties pie klases audzinātāja, administrācijas, lai ne tikai uzdotu jautājumus, prasītu padomu, bet arī ar pretenzijām. Protams, šādi abpusējai caurskatāmībai ir arī savas ēnas puses. Tomēr pozitīvā, manuprāt, ir vairāk.

Jauns skolotājs un maza skola

Ir vēl kāds mazo skolu *pluss*.

Pašas pieredze ļauj man apgalvot – jaunam skolotājam nav

Autors: LETA

nekā labāka par darbu mazā skolā. Tiesa, ja klasē ir mazāk par 12 skolēniem, tad tās sastāvs bieži ir vienveidīgs mācīšanās iemaņu ziņā, proti, ir tikai spējīgi vai tikai vāji skolēni. Tomēr šis defekts kļūst par efektu, jo skolotājs iemācās strādāt atsevišķi ar katru grupu, bet pēc tam arī ar klasi, kurā jānodarbina kā izteikti spējīgais, tā atpalikušais. Tikai situācijā, kad nav īpaši jānopūlas ar disciplīnas un/vai uzmanības noturēšanu, skolotājs apgūst mācīšanas metodiku. Pēc tam, ja ir tāda vēlēšanās, var doties vadīt lielo klasi.

Ja man nebūtu iespēju strādāt dažādos nelielos kolektīvos, no kuriem daži bija ļoti labi, jo tos vadīja gandrīz ideāli direktori, es pat nezinātu, kādai jābūt attieksmei pret jaunu skolotāju. Nezinātu, cik pozitīva bērna attīstībai ir tūrisma pieredze, jo mācu matemātiku. Nezinātu, kā saliedē dziesmu un deju svētki. Nezinātu... Protams, es nezinātu arī to, ka ir skolas, kuras tiešām atliek vien optimizēt.

Ar valsti viss ir kārtībā, ja tajā labi jūtas bērni un pensionāri. Bērni jūtas droši ģimenē, kur mamma arvien ir mājās, nevis skrien no viena darbu uz otru, lai nodrošinātu dienišķo iztiku. Bērni jūtas droši skolā pāri ielai vai nākamajā

kvarālā, kur skolotājam drīkst pajautāt nesaprasto un arī izstāstīt, ka mīļotais suņuks saslīmis. Kur klases *kauslīgais Jānītis* pats var dabūt trūkties no *kaimiņa Pēterīša*, ja aiztiek *mazos*. Latvijas situācijā maza skola vienkārši iederas un tai ir jāizcīna sava vieta. Tāpat kā zemnieka saimniecībai, kura aizņem tikai dažus desmitus hektāru.

Man šķiet, ka mēs nenovērtējam skolas *pēdas* sevī, tāpēc ļoti vieglprātīgi pieejam jautājumam par skolas un skolotāja izvēli saviem bērniem. Ja mazliet no malas paskatītos uz savu pieredzi, tad varbūt nekad neteiktu atzinīgus vārdus skolotājam, kurš *iedzinis* Pitagora teorēmu. Arī nekad neteiktu sava bērna klases audzinātājam „jūs viņu tā stingrāk”. Varbūt labāk saprastu, cik smaga ir bērna ikdiena, ja viņš nokļuvis lielajā *kombinātā*, kur patiesībā *viņa nemaz nav*.

Gribas, lai ekonomijas stabules vadītais reorganizācijas dancis reiz rimtos. Gribas, lai katru jaunu ieceri izvērtētu no nākotnes lietderīguma. Gribas, lai mazās skolas tiktu pozitīvi novērtētas pēc būtības. Gribas...

Cerība, ka dzird arī skolotāja teikto, mani vēl nav pametusi. Jo reizēm esmu sadzirdēta. ■

Vēstures skolotājs: locis, vidutājs vai cits?

ĀTSKATĀMIEM UZ JAUTĀJUMIEM, KAS
APSPRIESTI DECEMBRĪ NOTIKUŠAJĀ VĒSTURES
SKOLOTĀJU BIEDRĪBAS GADA KONFERENCĒ.

Ir pagājis pusotrs gads, kopš Ministru kabinets (MK) 2010. gada 12. oktobrī pieņēma grozījumus, kas paredzēja ar 2011./2012. mācību gadu pasaules vēsturi un Latvijas vēsturi 6. klasē mācīt atsevišķi. Toreiz vēstures izglītība bija viens no galvenajiem 10. Saeimas priekšvēlēšanu jautājumiem, un kā viens no argumentiem priekšmeta dalīšanai tika minēta patriotisma un Latvijas vēstures izpratnes veicināšana.

Stāstot savas pārdomas un vērojumus par jaunās pieejas priekšrocībām un trūkumiem, skolotāji kā viens atzīst: vēstures dalīšana jau no paša sākuma bija politiku, nevis izglītības darbinieku un zinātnieku iniciatīva. Nacionālās valsts vēstures kā atsevišķa priekšmeta mācīšanas tradīcija Eiropā ir balstīta nacionālisma politiskajā ideoloģijā, un to nav slēpis neviens starpkaru perioda autors ne Latvijā, ne citviet Eiropā.

Patriotismu radām visi kopā

Tā ir alošanās, ka vēstures mācību stunda ir galvenais patriotisma audzināšanās. Tas ir ģimenes, sabiedrības, kā arī visas izglītības sistēmas uzdevums, ir jāpārliecināti pedagogi. Šobrīd vidusskolas un pamatskolas klasēs sarunas par patriotismu, atbildību savas valsts priekšā apgrūtina tas, ka skolēni vēro apkārt notiekošo, ietekmējas no preses, interneta, TV u. tml.

„Patriotisma audzināšanā es neliktu vēstures skolotāju pirmajā vietā. Vispirms es liktu ģimeni, tad kopīgo sabiedrības attieksmi, masu medijus. Kāds dzīves modelis tiek veidots, kādas ir ģimeniskās vērtības... Ja šis pamats ir sakārtots, tad vēstures skolotājs, klases audzinātājs, skolas mikroklimats palīdzēs veidot patriotismu. Tai pašā laikā ir nenolie-

dzami, ka vēstures skolotājs kā jebkurš skolotājs veido skolēnu priekšstatus un uzskatu sistēmu, sevišķi pamatskolā, jo vidusskolēniem jau ir izveidojies savs viedoklis,” uzskata Valsts izglītības satura centra (VISC) speciāliste vēstures jautājumos **Vita Jaunozola**.

Vēstures skolotāju biedrības (VSB) valdes priekšsēdētājs, Rīgas Teikas vidusskolas vēstures skolotājs un mācību grāmatu autors **Valdis Klišāns** spriež, ka politiķi parasti vēlas ātrus risinājumus, jo viņu domāšanā valda četru gadu cikls, taču vēsturisko apziņu nav iespējams mainīt četru gadu laikā. Tas ir ļoti lēns process, paaudžu jautājums.

Vēstures mācīšanas mērķis nedrīkst būt ideoloģisks, jo tas noved pie nekritiskas domāšanas un vēstures materiāla selektīvas izvēles, kas bija raksturīga totalitāriem režīmiem. Vēstures uzdevums ir, izmantojot vēsturisko faktu materiālu, veidot kritiski un radoši domājošu skolēnu, kas savā dzīvē vadīsies pēc izsvērtiem argumentiem, nevis ideoloģiskām klišejām, savulaik *Latvijas Vēstneša* portālam norādīja **Guntars Ratenieks**, Aglonas internatvidusskolas direktora vietnieks un vēstures skolotājs. Vēsturei kā mācību priekšmetam ir jāilustrē vēstures process – konkrētais laikmets, dažādās civilizācijas,

kultūru maiņa – un jāmeklē cēloņsakarības, kas liek skolēnam domāt.

Inese Matisāne

Runājot par dalīto vēstures mācīšanu, Rīgas Herdera vidusskolas vēstures skolotāja **Jelena Smoļina** atzīst: „Mācību programma līdz galam nav izstrādāta. Esam atkarīgi no mācību grāmatām. Jaunās grāmatas nesakrīt ar programmu. Jā, es varu veidot savu programmu, bet man bērniem kaut kas ir jādod rokās. Par saturu ir atbildīgs skolotājs, un mums katra stunda ir kā ciņa. Piemēram, 7. klasē Latvijas vēsturē pēc programmas ir Krusta kari, bet pasaules vēsturē Krusta kari sākas tikai pēc kāda laika.”

Skolā integrāciju mācīt nevar

Lai notiktu sabiedrības integrācija, ir vajadzīgs kaut kas kopīgs, uzskata Rīgas Herdera vidusskolas vēstures skolotāja **Jelena Smoļina**. Par kopīgām vērtībām

šodien ir ļoti grūti runāt, jo reliģisko mums nav, bet demokrātiskās ir izkropļotas. Vienīgais, ko skolā iespējams darīt, ir parādīt, ka dažādos laikos ir dzīvojuši dažādi cilvēki un katrs no viņiem ir noteiktas sabiedrības loceklis, un katram ir sava vieta šajā sabiedrībā. Mākslīgi vērtības nodot šķiet neiespējami, kā vien caur konkrētu cilvēku dzīves piemēriem.

„Ejot patriotisma virzienā, garām esam palaiduši sabiedrības integrācijas jautājumus. Tiek jaukti divi jēdzieni – nacionālisms un patriotisms,” atzīst V. Jaunozola. „Ir svarīgi atrast to, par ko visi varētu vienoties. Jādomā arī par mācību grāmatu veidošanu, jārakstā tā, lai katram nelatvietim rastos

VISC speciāliste V. Jaunozola atzīst, ka skolotājiem vēstures dalīšana pamatskolā ir radījusi grūtības, bet tās vēl ir grūti analizēt – pagājis tikai gads, pārāk jauns un neierasts ir viss. Speciāliste arī nav dzirdējusi, ka vēstures skolotāji nostātos opozīcijā vai kurnētu par to, ka jāmaca atsevišķi, viņasprāt, viņi pieņem situāciju un risina to, jo jūtas atbildīgi par savu darbu.

identitātes sajūta ar Latviju.”

Formāli starp vēstures mācību priekšmetu abu valodas plūsmu skolās nav nekādu atšķirību. Skolotāji strādā ar vienu satura pamatdokumentu jeb valsts standartu, pēc viena mācību programmas parauga (ja nav izveidota autorprogramma). Tāpat arī

visiem ir viens nosacījums: ne mazāk kā trešdaļu no stundām veltīt Latvijas vēstures jautājumiem. Visi 9. un 12. klašu absolventi kārto viena satura eksāmenu vēsturē. Eksāmena materiāli krievu skolām tiek tulkoti krievu valodā. Pamatskolā visi strādā ar pilnīgi jaunām grāmatām, kas atbilst dalītajai vēstures mācīšanai. Bet, lai vēstures mācīšanā varētu izmantot digitālos mācību līdzekļus, ir jāizglitojas abām pusēm – skolotājiem un skolēniem.

Zināšanas vēsturē ietekmē ģimene, plašsaziņas līdzekļi, pedagogs, mācību grāmatas, bet ne jau grāmatās *ir tas sāls*, bet gan skolotāja personībā. Vēstures skolotāja J. Smoļina norāda: „Interese par Latvijas vēsturi var rasties, ja bērniem ir interesanti. Krievu skolu bērniem nav mūsdienīgu vēstures mācību grāmatu krievu valodā. Iemācīt Latvijas vēsturi 6. klases bērniem, kuriem vēl nav nekādas pieredzes, no grāmatas latviešu valodā – tas ir atkarīgs no skolotāja, vai viņš tam ir gatavs.” J. Smoļina savu priekšmetu māca bilingvāli un latviski.

Runājot par dalīto vēstures mācīšanu, vēstures skolotāja atzīst: „Priekšmets nav vainīgs. Tomēr mācību programma līdz galam nav izstrādāta. Esam atkarīgi no mācību grāmatām. Jaunās grāmatas nesakrīt ar programmu. Jā, es varu veidot savu programmu, bet man bērniem kaut kas ir jādod rokās. Par saturu ir atbildīgs skolotājs, un mums katra stunda ir kā cīņa. Piemēram, 7. klasē Latvijas vēsturē pēc programmas ir Krusta kari, bet pasaules vēsturē Krusta kari sākas tikai pēc kāda laika. Mums ir ļoti maz laika, lai sagatavotu skolēnus eksāmenam. Kad es sāku strādāt, vēsturi sāka mācīt 5. klasē, tagad – tikai ar 6. klasi.”

Kā skolotāja J. Smoļina gribētu būt pārliecināta, ka būs kāda stabilitāte, nevis pārmaiņas ik

pēc 3–5 gadiem. „Ja es zinātu, ka programma būs ilgāku laiku, varētu daudz mērķtiecīgāk strādāt ar bērniem un pilnveidot sevi.”

Vēstures priekšmetā ir visvairāk izmaiņu

Kāds ir vēstures izglītības mērķis, ko ar to vēlamies sasniegt? Tas ir konceptuāls jautājums, no kura atbildes ir atkarīgs, kā formulējam problēmas un uzdevumus attiecībā uz izglītības saturu un metodiku. Kādas vērtības un prasmes skolā tiek mācītas vēstures stundās? Vai vēsture kā mācību priekšmets māca domāt un lemt patstāvīgi?

Skaidro VISC speciāliste vēstures jautājumos V. Jaunozola: „Ja mēs godīgi skatāmies, tad viens no priekšmetiem, kurā līdz ar Latvijas neatkarības atjaunošanu ir noticis visvairāk pārmaiņu, ir vēsture. Pirmkārt, saturiskas pārmaiņas. Jaunais nenāca tikai Latvijas vēsturē, tas nāca gandrīz jebkurā vēstures tēmā. Priekšmetu vajadzēja veidot pilnīgi no jauna. Sākumā nebija gandrīz nekādu mācību līdzekļu, bet bija milzīgs gandarījums par savu valsti. Mediji katru dienu kaut ko rakstīja par vēsturi, cilvēku interese bija milzīga. Bija emigrācijas izdevumi, tad pamazām parādījās dažādi metodiskie palīg līdzekļi skolotājam. Tagad jau ir otrās paaudzes pašu rakstītās grāmatas, nevis tulkotās vai atkārtoti izdotās. Vēstures mācību priekšmeta kurss ir veidots tā, lai skolēns pats veidotu savu interpretāciju, mēģinātu izdomāt, kāpēc viens vai otrs viedoklis ir tieši tāds, lai skolēns sāktu vēsturiskos notikumus izvērtēt pats. Vēstures priekšmets nav tikai vēstures zināšanas, daudz svarīgākas ir prasmes: prasme izvērtēt informāciju, veidot un pamatot savu viedokli, strādāt ar kontroversāliem viedokļiem.”

Viens no mērinstrumentiem vēstures mācīšanas stāvokļa val-

stī vērtēšanai varētu būt vēstures eksāmena rezultāti. „Mums šobrīd trūkst nepieciešamo resursu, lai vispusīgi izvērtētu vēstures mācīšanas kvalitāti un rezultātus visos aspektos,” norāda VISC speciāliste. „Vērtējot 9. klases vēstures eksāmena rezultātus, var teikt, ka pagājušajā gadā vēstures mācīšanā viss ir bijis labi. Vidusskolēnu zināšanas vēsturē nevar vērtēt, balstoties uz eksāmena rezultātiem, jo vēstures eksāmens 12. klasē nav obligāts, iegūtie dati neaptver visus vidusskolu beidzējus. Turklāt divas trešdaļas no vēstures eksāmena kārtotājiem pagājušajā mācību gadā bija profesionālo skolu audzēkņi, kuriem vēstures standartā iekļautās prasības jāapgūst ar mazāku stundu skaitu.” Ar jauniešu rezultātiem vēstures eksāmenā var iepazīties www.visc.gov.lv.

Saturiskais haoss un milzīgais apjoms

Dalījums aprūrina vēstures mācību priekšmeta apguvi, nevis uzlabo. Fundamentāli jau nekas nemainās, bet Latvijas un pasaules vēsturi skolotājs nevar mācīt loģiskās kopsakarībās. Daudz kas ir atkarīgs no skolas vadības – vai ļauj skolotājam mācīt stundas pa blokiem. „Iedomājieties, kas tagad notiek: pirmdien atnāk sešklasnieks uz skolu un mācās par seno Grieķiju, bet otrdien viņš atnāk uz otru vēsturi un mācās par 1905. gada revolūciju Latvijā,” absurdo situāciju raksturo vēsturnieks.

Vēstures mācīšanas problēmu loks ir plašāks un dziļāks. Galvenā problēma – skolās neienāk jaunāka paaudze. Skolotājs V. Klišāns, kurš vada arī vēstures skolotāju kursus, ir novērojis, ka tieši Rīgā, nevis Daugavpilī skolotājuursos ir grūti sazināties latviešu valodā. Tomēr viņš teic:

„Problēma nav šīs paaudzes skolotājos, bet vai būs, kas nāks vietā, ja šo nebūs. Pedagogu prestižs jauniešu acīs ir tik neprātīgi zems, ka reti kurš LU Vēstures fakultātes absolvents aiziet uz skolu.”

Liela problēma vēstures stundās ir milzīgais mācību vielas apjoms, kas skolēniem jāapgūst. „Agrāk stundu vēsturē bija vairāk, bet piedzīvoto gadsimtu – mazāk. Pat diezgan talantīgi skolotāji netaiek galā ar šo apjomu, kur nu vēl skolēni, kam dzīves pieredze ir tikai iesākusies! Pēc skolotāju domām, būtu jāsamazina apgūstamās mācību vielas daudzums vai jāpalielina vēstures stundu skaits. Gan pamatskolā, gan vidusskolā vēsture tiek mācīta hronoloģiski

„Cilvēku kūtrums ir liels. Tūkstošiem vēstures skolotāju toreiz klusēja,” atceras VSB valdes priekšsēdētājs V. Klišāns. „Vēstures skolotāju biedrībā nav absolūti monolīta viedokļa, kā būtu jā māca vēsture; viedokļi ir dažādi, bet absolūtais vairums skolotāju (ap 85%) bija par vienotu vēstures priekšmeta saglabāšanu. Bet, ja tā ir politiski ieviests, tad mētāties turpu šurpu būtu muļķīgi.”

– no senatnes līdz mūsdienām. Vēstures skolotāji spriež, ka, iespējams, vidusskolā vēsturi vajadzētu mācīt nevis hronoloģiski, bet gan tematiski. Piemēram, mācīties, kā attīstījusies demokrātija.

Rīgas Valsts 1. ģimnāzijas vēstures skolotāja Ina Evardso-

ne, kas strādā pēc Starptautiskās Bakalaurāta programmas, uzsver: „Nacionālā vēstures mācību priekšmeta programma pilnīgi atšķiras no bakalaurāta programmas, kas ir rūpīgi izstrādāta un dod ļoti labus rezultātus, tāpēc pasaulē kļuvusi prestiža. Laika periods, ko skolēni apgūst, mācoties vēsturi pēc šīs programmas, ir šaurāks, toties daudz dziļāks. Nacionālo vēstures mācību programmu I. Evardsone salīdzina ar vienkāršu garu, garu šķūni, sākot no akmens laikmeta līdz pat mūsdienām, – tajā tiek integrēta gan Latvijas vēsture, gan pasaules vēsture. Savukārt Starptautiskā Bakalaurāta vēstures programma pielīdzināma desmitstāvu mājai, augstceltnei, kur laikmets tiek skatīts divu gadsimtu griezumā, turklāt skolai pastāv izvēles iespējas, kuru reģionu mācīt. Arī tēmas atļauts dažādot un variēt. Rīgas Valsts 1. ģimnāzijas Starptautiskā Bakalaurāta klases pedagogi ir nodrošināti ar visiem metodiskajiem materiāliem, mācību literatūru, eksāmenu darbu paraugiem un to analīzi, lai mērķtiecīgi virzītu jauniešus uz pasaules izglītības līmeni.

V. Jaunozola patlaban neredz iemeslu (arī no vēstures skolotājiem līdz šim nav bijis konstruktīvu ierosinājumu un priekšlikumu), kālab vajadzētu *pārbīdīt* vēstures mācību saturu tajā vai citā virzienā. Pēc speciālistes domām, vēstures mācību priekšmets veido ne tikai pilsonisko stāju, audzina patriotismu, māca domāt, bet veido arī noteiktu kultūrlāni. Tāpēc skolēnam sevis bagātināšanai ir jāorientējas arī senajos laikos, visā pasaules vēsturē. Pašlaik pasaule ir bez robežām, un nevar zināt, kurā brīdī un kurā pasaules malā savas dzīves laikā skolēns nonāks, un viņam būs svarīgi saprast, uz kāda kultūrlāņa viņš stāv. ■

Skolotājs un VARA

Māra Bērente, skolotāja

Tiesa, pats skolotājs diezgan bieži ir beztiesīgs skolas administrācijas vai inspekcijas, dažkārt pat vecāku uzstājības priekšā. Tomēr tas nemaina pamatnostādni. Saviem skolēniem viņš ir kungs un pavēlnieks.

Cilvēks dzīvē tiek pārbaudīts. Visvienkāršākās un sadzīviskākās ir pārbaudes ar naudu un varu.

Skolotājs ir tāds, kāds nu ir. Manuprāt, tieši šī iemesla dēļ profesijai vienmēr ir bijis viens no šiem elementiem. Ne jau nauda, protams.

Kā notiek varas pārbaude? Vienkārši: katru dienu skolotājs ir viennozīmīgs valdnieks klases priekšā. Viņa varā ir norādīt, ieteikt, pārskatīt... Arī *sodīt* vai *apžēlot*. Ielikt 5 vai 7. Zvanīt vecākiem vai nezvanīt...

Kā mēs tiekam galā ar šo pārbaudījumu?

Pirmajos darba gados tikai retais apzinās situācijas nopietnību. Lai gan esmu sastapusi arī šādas *ekstras*. Jauna skolotāja sevi paceļ tik augstu, ka, pat no malas skatoties, var sareibt galva. Labākais *dakteris* šādu augstprātībai ir skolēni. Viņi ātri saprot, kas ir īsts un kas – pietēlots. Tieši šie jaunie

lēt administrācijas un vecāku palīdzību. Tikai parasti nelīdz nekas. Jāsaka, ka kritiens lejup var būt smags, ņemot vērā augstumu. Ja šāds jauns skolotājs nemaina nostāju, tad visbiežāk viņš no skolas aiziet, „jo ir pelnījis ko labāku”. Es to nosauktu par dabīgo atlasī. Ja vien viņa izcilībai nenotic. Tad viņš strauji kāpj pa karjeras kāpnēm. Un demonstrē savu varu ikvienam, kurš patrāpās pa rokai.

Pelēkie kardināli

Cits skolotāju tips. Sākotnēji nekādas specifiskas iezīmes nav saskatāmas. Varbūt neapzinās profesijas iespējas? Klusitēm iedzīvojas. Nav pamanāmi ne stundā, ne ārpus tās, jo nav ambiciozi. Nav arī nekādi izcilnieki. Bet palēnām, apzinot savas iespējas, viņi kļūst par *pelēkajiem kardināliem*. Arī skolēni ne uzreiz pamanā, kāpēc vērtējumi kādā mācību priekšmetā ir stabili zemi vai ne gluži pelnīti augsti. Skolotājs ir pa-

jums, aiziet tikai piespiedu kārtā. Kad vecums un veselība sasnieguši kritisko robežu. Bet, nedod Dievs, šādam skolotājam nonākt administrācijā. Tad viņš kļūst par īstenu manipulatoru, kurš katrai savai aplamajai darbībai prot rast attaisnojumu, pat nevairoties no acīmredzamiem meliem. Atvainojos, ne tā – no *savas taisnības* publiskošanas. Nevienam nenovēlu nonākt šāda cilvēka pakļautībā. Brrr...

Sarkano diplomu īpašnieki

Varbūt mazāk kaitīgi ir *sarkano diplomu īpašnieki*. Šāds skolotājs ir smagi strādājis, lai kļūtu par izcilu studentu, un uzskata, ka ir pelnījis vispārēju atzinību. Tiesa, savā mācīšanas metodikā viņi ir drīzāk konservatīvi. Tam ir nopietns attaisnojums: nevar taču noniecināt ar tādām pūlēm apgūto. Skolā viņi prasa no skolēniem tādu pašu uzcītību, nepieņem aizbildinājumus par, piemēram, neizpildītu mājasdarbu. Pat domās viņi nespēj pieļaut, ka skolēnam noteiktā vecumā mācības nav dzīves prioritāte. Tieši šis tips ir gatavs pateikt, ka nemācīs kādu. Viņi savu varu izmanto mērķtiecīgi. Sods ar vērtējumu un/vai ziņojumu vecākiem ir veids, kā panākt augstus mācību rezultātus, arī eksāmenos. Viņi skolā strādā līdz godīgi nopelnītai pensijai, saņem atzinīgu sabied-

Kas notiek ar cilvēku, ja viņš vairākas stundas dienā ir gudrākais? Protams, tie ir tikai skolēni. Bet tomēr!

skolotāji iepazīst skolēnus no sliktākās puses. Viņi nepieņem iebildumus, saspringti reaģē pat uz jautājumiem, īpaši stundas laikā. *Ekstras* nekad neatzīst savu kļūdišanos, tāpēc bieži ir spiesti mek-

cietīgs. Viņš nesūdzas un nemeklē palīdzību no malas. Šāds skolotāju tips izbauda savu varu klusībā, jo agri vai vēl skolēni apgūst noteikumus. No skolas *kardināli*, kā jau to pasaka priekšā apzīmē-

risko novērtējumu. Tikai emociju viņos ir tik maz, ka tās bez mikroskopa nepamanīt. Skolā viņi der līdzsvaram. Tikai nevajadzētu šim tipam uzticēt audzinātāja darbu. Tikuši administrācijā, viņi ir burta kalpi. Neko nedara, nesaskaņojot ar augstākstāvošajiem. Vietējās varas mēdz iemantot cieņu, ja tā akceptē izpildītāja garu.

Skolotāji – izdzīvotāji

Izdzīvotāji ir skolotāji, kuri savu varu izmanto mērķtiecīgi un atklāti. Viņu princips ir tuvs tirgus ekonomikai *es tev – un tu man*. Abas puses skaidri apzinās noteikumus. Viņu piedāvājums zināšanu apguvē ir nosacīts. Tas, protams, nenozīmē, ka viņi nepārzina to, ko māca. Tikai tas nav galvenais. Galvenais ir skolēna rīcība: uzvedība stundās, līdzdalība skolotājam nozīmīgos pasākumos u. tml. Cenšas būt aktīvs, vienmēr izpildīt administrācijas norādījumus. Varbūt pat pats piemērotākais lielākai skolai. Arī administrācijai, jo nemēdz popularizēt savu viedokli, ja tas atšķiras no noteiktajā momentā aktualizētā. Kā vadītājs spēlē pēc iepriekš definētiem noteikumiem, augstu vērtē materiālos ieguvumus, labs organizators, prognozējams.

Tuvredzīgie

Par *tuvredzīgajiem* es nosauktu skolotājus, kuri tiešām neapzinās savu varu un to arī neizmanto. Vismaz apzināti neizmanto. Par manām pārdomām varas sakarā būs patiesā neizpratnē. Te gan ir divas kategorijas. Vieni neizprot situāciju zināmas aprobežotības dēļ, viņi vienkārši strādā, kā nu prot. Vienmēr ieklausās administrācijas prasībās. Ar skolēniem nekonfliktē, bet arī īpaši *nedraudzējas*. Otri nenovērtē savu varu, naiva ideālisma vadīti. Parasti tie ir aktīvie skolotāji. Labprāt visur piedalās. Dara to no sirds un aizrauj arī skolēnus. Es pat sauktu viņus par *skolotājiem*

pēc definīcijas. Viņiem var novēlēt labi ilgi saglabāt šo naivo nezināšanu. Dažam labam arī izdodas, ja vien negadās būt *nepareizajā vietā un laikā*. Jo tikai nepelnītas administrācijas dusmas spēj šo naivo ideālismu sabojāt. Tad zūd

vislabāk, bet arī māca vislabāk. „Kā to var nesaprast?!”

Jāpiebilst, ka ikdienas viszinība un profesijas it kā noteiktā nepieciešamība izrikojot, vadīt un uzņemties par visu atbildību ir viens no iemesliem, kāpēc saka,

Tikai savu trūkumu apzināšanās ļauj pieņemt citus, īpaši skolēnus, tādus, kādi viņi ir. Arī ļauj nepiešķirt sev tiesības norādīt, kā pareizi jādzīvo. Jo nav pareizas un nepareizas dzīves, katram ir sava. Jāsaka, ka es esmu saņēmusi vēl kādu būtisku atbalstu – personīgos bērnus, kuri arvien atgādināja: „Mammu, tu neesi skolā!”

daļa darbīgā entuziasma, bet tikai daļa. Arī pakāpšanās pa karjeras kāpnēm neko īpaši nemaina. Ja vien dažādo projektu aktivitātes neaizsedz pamatpienākumus.

Skolotāja profesijā iekļautajai varai ir *dvīņumāsa*. Kas notiek ar cilvēku, ja viņš vairākas stundas

dienā ir gudrākais? Protams, tie ir *tikai skolēni*. Bet tomēr! Sekas raksturā vājākam vai cilvēkam ar noslieci uz kompleksiem ir *diagnoze* ar piebildi *neārstējams*. Skolēni situāciju pieņem bez īpašām emocijām, jo skolotājam ir jābūt gudrākam. Ir tikai viens *bet*. Ja viszinība neklūst par *man un tikai man* un *vienmēr ir taisnība*. Jānorāda, ka ne vienmēr iedomātais visziņa statuss pamatojas patiesās zināšanās. Šie skolotāji ir atpazīstami jau iztālēm. Stundā viņiem nav iespējams uzdot jautājumu, teikt *es nesapratu*, jo šāds skolotājs ne tikai zina par visiem

ka „skolotājs – tā ir diagnoze”. Te arī *ierakta sakne* tam, kāpēc tik daudz skolotāju ir vientuļi. Jo ir ļoti grūti, pat neiespējami 7–8 stundas dienā būt galvenajam, bet pēc tam pieņemt, ka citi arī kaut ko saprot. Varbūt tāpēc līdzsvaram noder tieši tāds pats administrators, kurš atkal un atkal atgādina, ka *tevis nav*.

Ja man jautātu, kāds tad ir skolotājs, kurš šo pārbaudi izturējis godam, es teiktu: tāds, kurš apzinās, ar ko riskē, un *tur sevi aiz rokas*. Tikai savu trūkumu apzināšanās ļauj pieņemt citus, īpaši skolēnus, tādus, kādi viņi ir. Arī ļauj nepiešķirt sev tiesības norādīt, kā pareizi jādzīvo. Jo nav *pareizas* un *nepareizas* dzīves, katram ir sava. Jāsaka, ka es esmu saņēmusi vēl kādu būtisku atbalstu – personīgos bērnus, kuri arvien atgādināja: „Mammu, tu neesi skolā!”

Atzīstot, ka skolotāja profesija, lai kā mēs necenstos, tomēr ir diagnosticējama, nezaudēju cerību, ka vismaz daļa no mums cenšas saglabāt piezemētu attieksmi pret sevi un citiem. Un godam izdzīvo pārbaudi ar mums atvēlēto varu.

Lai mums veicas! ■

Veselības mācību skolās – kā?

Kā apturēt neveselīgu dzīves paradumu izplatīšanos, mazkustīgu dzīvesveidu, bērnu traumatismu, nedisciplinētību un arvien pieaugošo alkohola lietošanu pamatskolēnu vidū. Par to Saeimā sprieda vairāku komisiju deputāti, ministriju pārstāvji un nevalstiskās organizācijas. Vai izeja meklējama, izdalot veselības mācību atsevišķi, vai arī kompleksā problēmu risinājumā?

Andrejs Mūrnieks, LU vadībzinātnu doktors

5. decembrī Saeimā notika trīs komisiju un apakškomisiju kopīgā sanāksme, kurā izskatīja veselības ministres Ingridas Circenes priekšlikumu ieviest veselības mācību kā atsevišķu mācību priekšmetu pamatskolās. Savukārt Izglītības un zinātnes ministrija aizstāvēja viedokli par integrētu veselības tematu mācīšanu vairākos mācību priekšmetos – kā tas notiek pēdējos sešus gadus. Tika norādīts uz sociālajām zinībām, kurās pamatā integrēta veselības tematika, kā arī uz sportu, bioloģiju, mājturību, pat informātiku un citiem mācību priekšmetiem.

Pieaicinātas bija arī vairākas nevalstiskās organizācijas. Piedaloties jautājuma apspriešanā un vērojot notiekošo, radās vairākas atziņas, kas varētu interesēt tos, kuri seko līdzī diskusijām par reformām izglītībā. Tātad četri priekšlikumi un četri komentāri par notikušo Saeimā.

1. Izglītības un zinātnes ministrijai gribētos ieteikt izveidot dokumentu, kur būtu skaidri redzams, kuros mācību priekšmetos veselības tematika ietverta, norādot to ar precīziem citātiem no šo mācību priekšmetu standartiem.

Izšķirošais veselības mācīšanas jomā ir nevis mērķis, par kuru, visticamāk, visi ir vienprātis (proti – vesels, savu veselību lietpratīgi kopt spējīgs jauniešs), bet gan metodes. Tieši metodes, paņēmieni un pieejas atšķir diskutētājus par šo tēmu. Piemēram, vai reproduktīvās veselības jomā aprobežoties ar to, ka jauniešs ir mācīts, kā aizsargāties no nevēlamas grūtniecības, vai arī plašāk – gatavot jauniešu par savas ģime-

tīborientāciju un veselīgu dzīvesveidu nenotiek tikai skolā vai ģimenē. Abas šīs institūcijas – ar noteiktiem izņēmumiem – tomēr atbalsta veselīgu dzīvesveidu. Galvenā cīņas arēna ir publiskajā telpā, plašsaziņas līdzekļos un internetā. Jauniešs, sasniedzot pusaudžu vecumu, vēro, kādu piemēru rāda *sabiedrības krējums*, tostarp Saeimas deputāti. Diemžēl ne vienmēr šis piemērs ir pozitīvs. Tieši masu kultūra un dažādās subkultūras (tostarp atkarību subkultūras) veicina bezatbildīgas vai nihilistiskas attieksmes veidošanos. Tās nevis attur jauniešu no neveselīgiem paradumiem, bet gan tos veicina un pat padara pievilcīgus. Jautājums – kāpēc veselības ministre

Ja katrā skolā vienu un to pašu mācību priekšmetu mācīs ar radikāli atšķirīgu stundu skaitu, tad daudzi bērni nokļūs nevienlīdzīgā situācijā. Jo prasības un mācību satura apjoms mainīsies. Tas nozīmē, ka eksāmeni būs vienādi visiem, bet iespējas tiem sagatavoties – atšķirīgas

nes veidotāju – topošo tēvu vai māti. Tāpēc būtu lietderīgi arī šajā izdevumā apkopot pieejas un metodes, kā šī tematiskā integrācija tiek īstenota. Citiem vārdiem sakot, trūkst rokasgrāmatas vai vismaz vadlīniju, kas katram ļautu pārliecināties, ka šī patiešām sāpīgā problēma – jauniešu veselības pasliktināšanās – izglītībā tiek risināta.

2. Taču cīņa par skolēnu vē-

un arī Saeimas komisiju deputāti neko nav darijuši šajā ziņā?

Ietekmes svira viņu rokās ir gana iespaidīga: sabiedriskais pasūtījums plašsaziņas līdzekļiem. Valsts televīzijā taču varētu izveidot raidījumu programmas veselīga dzīvesveida propagandai. Viens raidījums, konkurss, realitātes šovs vai interesants projekts, piesaistot sociālos tīklus, dotu lielāku efektu nekā 10 mā-

cību stundas, kurās tikai informē par veselīgu uzturu vai izskaidro reprodiktīvās veselības jautājumus.

3. **Arī aizliegumi alkohola aprītē var dot efektu,** taču ne kā vienīgais cīņas līdzeklis ar jauniešu žūpību. Pozitīvs efekts gaidāms vienīgi tad, ja Saeimā diskutētie aizliegumi (jaunietim līdz zināmam vecumam iegādāties alkoholu), ko ierosinājusi deputāte Inita Bišofa, būs daļa no mērķtiecīgu darbību kompleksa atkarību apkarošanā. Saeima, pieņemot šādu likumu, dod signālu sabied-

rībai, ka zināma veida rīcība ir nepieņemama. Ja šos aizliegumus papildinās atbilstošas programmas televīzijā un radio, reāla policijas cīņa ar nelegāla alkohola izplatītājiem un konsekventa nostāja pret alkohola lietošanu skolās, it sevišķi klubos un citās publiskās vietās, tad situācija var palēnām mainīties.

4. Ceturtais risinājums: pie-sātināt skolēna dzīvi ar iespējām saturīgi un veselīgi izmantot brīvo laiku. **Veselīgu dzīvesveidu var veicināt, izmantojot intere-šu izglītību.** Līdztekus esošajiem

interesu izglītības centriem, mūzikas, mākslas un sporta skolām jāpanāk, lai interešu izglītības programmas īstenotu vispārizglītojošās skolās. Bērnu skaits samazinās, un tikai dažās skolās vēl joprojām darbs notiek divās maiņās. Tātad pēc obligātās pamatizglītības programmas apguves daudziem vecākiem rastos iespēja turpat skolā uz vietas turpināt savu atvašu audzināšanu – dažādos pulciņos, sporta spēlēs un amatiermākslas formās.

Četri komentāri par deputātu un ministriju pārstāvju izteikumiem.

1) Gribētos iebilst veselības ministrei Ingridai Circenei, kura centās pierādīt, ka straujā jauniešu veselības rādītāju pasliktināšanās ir saistīta ar to, ka veselības mācību sāka mācīt integrēti. Zināma korelācija šeit ir saskatāma, bet tiešu cēlonību pierādīt būs grūti, jo jāņem vērā ekonomiskās krīzes ietekme. Kā norādīja vairāki Saeimas deputāti (Gunārs Igau-nis, Inita Bišofa un Inga Vanaga), skolās iet bērni, kas vispār dabū ēst varbūt tikai reizi dienā. Situācijā, kad bērniem vispār nav ko ēst, būtu liekulīgi runāt par veselīgu uzturu un pieprasīt to no ģimenēm. Turklāt arvien pieaugoša nabadzības problēma skar ne jau tikai nelabvēlīgās ģimenes, bet daudzus vecākus, kas ļoti gribētu dot saviem bērniem vairāk, bet diemžēl nevar atļauties paņemto kredītu un darba zaudējuma dēļ. Tātad primārais risinājums veselības uzlabošanā – nodrošināt bērnus ar brīvpusdienām vismaz līdz 4. klasei.

2) Paldies deputātam Andrim Buiķim par bažām, ko viņš pauda par iecerētajām izmaiņām Pamatizglītības standartā, kuru Izglītības un zinātnes ministrija

virzījusi valsts sekretāru sanāksmei un Ministru kabinetam bez konsultācijām ar pedagogu organizācijām. Šis Ministru kabineta grozījumu projekts nosaka vienīgi minimālo mācību stundu skaitu lielākajai daļai mācību priekšmetu, dažos no tiem pieļaujot stundu skaita samazinājumu uz pusi. Šajā kontekstā šķietami atbrīvo-jas vieta veselības mācībai un arī angļu valodai, toties var iestāties pilnīgs haoss pamatizglītības struktūrā. Ja katrā skolā vienu un to pašu mācību priekšmetu mācīs ar radikāli atšķirīgu stundu skaitu, tad daudzi bērni nokļūs nevienlīdzīgā situācijā. Jo prasības un mācību satura apjoms mainīts netiek. Tas nozīmē, ka eksāmeni būs vienādi visiem, bet iespējas tiem sagatavoties – atšķirīgas. Pret šādu eksperimentu ar bērniem konsekventi vērsās Latvijas Pedagogu dome un tās dalīborganizācijas. Iecerēto angļu valodu no 1. klases un pat atsevišķu dzīves mācību (jeb veselības mācību) varētu ieviest arī bez šādām radikālām izmaiņām. Nelielais variatīvo stundu skaits nedēļā, ko paredz pašreiz spēkā esošā Pamatizglītības paraugprogramma, to pieļauj.

3) Vairāki nevalstisko organizāciju pārstāvji un deputāti bija par ģimenes mācības ieviešanu

– papildinot veselības tematiku ar dziļāku vērtīborientāciju veidošanu. Patiešām – daudz svarīgāka par vienkāršu informēšanu veselības izglītības jomā ir motivācijas radīšana. Neveselīgi paradumi izplatās ne jau tāpēc, ka skolēni būtu slikti informēti par tiem un par veselīga dzīvesveida priekšrocībām, bet gan tāpēc, ka trūkst motivācijas. Sabiedrība kopumā un ikviens indivīds atsevišķi tiek orientēti uz negausīgu patērēšanu, nežēlīgu sacensību karjerā vai seklām izpriecām un savu acumirkliņu iegribu apmierināšanu, nevis uz sadarbību, līdzietību, dzīves jēgas meklējumiem, savas nacionālās kultūras, Eiropas klasisko vērtību un savas cilvēciskās identitātes apzināšanos.

Deputāte Vineta Poriņa aicināja abas idejas – par veselības mācību un ģimenes mācību – apvienot. Tas būtu mācību priekšmets, ko varētu nosaukt par *dzīves mācību*. Tajā varētu apvienot ētikas tematus, gatavošanos ģimenes dibināšanai, veselības tematiku, dzīves prasmju apguvi un patriotisko audzināšanu. Var piekrist, ka šī dimensija pamatizglītības saturā ir par maz at-tīstīta. Kopš sociālajās zinībās ir apvienota gan veselības mācība un ētika, gan politika un ekonomika, arvien mazāk vēribas tiek

pievērsts dzīves eksistenciālo jautājumu apspriešanai. Bet tieši šie jautājumi (kas es esmu, kādas ir manas saknes, kas ir laime, kāda ir īsta mīlestība, kas būs pēc nāves, kāda ir cilvēka misija utt.) skolēnu sāk interesēt jau pusaudža gados. Neatradis uz tiem atbildi skolā un ģimenē, nereti jaunieši viļas, pieslienās kādām deviantām grupām un subkultūrām vai grimst nihilismā, atsvešinās no saviem tuviniekiem, ieraujas internetā, sāk neapmeklēt skolu un lietot apreibinošas vielas.

4) Jebkuras izmaiņas pamat-

izglītībā turklāt būtu jāgatavo rūpīgāk, tās vispirms izmēģinot pilotskolās. Ja tiek panākta konceptuāla vienošanās par atsevišķa (jauna?) mācību priekšmeta – dzīves mācības (vai arī – ģimenes mācības / veselības mācības) veidošanu, tad vispirms ir jāizstrādā mācību saturs. Tas nozīmē rūpīgu darbu programmas, mācību grāmatas, metodikas, mācību līdzekļu sagatavošanā – vēlams IT tehnoloģijās. Šādā projektā ir jāinvestē valsts finansējums. Tikai tad, kad mācību saturs ir radīts un izmēģināts, var pieņemt lēmumu

par kāda mācību priekšmeta ieviešanu.

Reformas izglītībā nevar pasūtīt *rīt uz pusdienlaiku!* Tas ir ilglaicīgs un darbietilpīgs process. Lai visiem tajā iesaistītajiem pietiek spēka, gudrības un savaldības uzklaut pretējās puses viedokli, diskutēt argumentēti un panākt, lai reformas tiktu nodrošinātas arī ar atbilstošu finansējumu! Citādi būs vienīgi kārtējās pārmaiņas *pārmaiņu pēc*, nevis attīstība un kvalitāte, pēc kuras tā ilgojamies. ■

Cēsīs vecāki un pedagogi iebilst pret ieplānoto skolu struktūras reorganizāciju

Cēsīs pedagogi un skolēnu vecāki iebilst pret pašvaldības ieplānoto skolu struktūras reorganizāciju, kuras viens no galvenajiem iemesliem ir demogrāfiskā situācija novadā – skolēnu skaita samazinājums, aģentūra LETA uzzināja pašvaldībā.

Pašvaldībā notikusi bērnu vecāku un domes deputātu tikšanās. Šajā nedēļā uz diskusiju pulcējās visu novada skolu pārstāvji, lai iepazītos ar Cēsu novada pašvaldības Izglītības nodaļas vadītājas Lolitas Kokinas sagatavoto prezentāciju par iespējamajiem variantiem novada skolu struktūras reorganizācijai un piedāvātu savus priekšlikumus.

Tiek prognozēts, ka skolēnu skaits Cēsu novadā samazināsies un agrāk vai vēlāk būs jāmeklē risinājums. Tāpat nepieciešams atrisināt Cēsu Profesionālās vidusskolas attīstības problēmu – vajadzību pēc jaunām telpām.

Tikšanās beigās tika nolemts organizēt Cēsu pilsētas Pastariņa sākumskolas un Cēsu pilsētas pamatskolas kopsapulci, kā arī reorganizācijas jautājuma risināšanā iesaistīt profesionālu izvērtētāju.

Pagājušās nedēļas tikšanas laikā tika izvērtēti vairāki iespējamie varianti – atstāt esošo kārtību vai arī reorganizēt kādu no pamatskolām

vai sākumskolu. Kā aģentūra LETA noskaidroja pašvaldībā, Cēsu pilsētas Pastariņa sākumskolas audzēkņu vecāki jau iepriekš pašvaldībai pauduši iebildumus pret ieceri skolu pārvietot uz citām telpām.

Kā informēja L. Kokina, ja pašreizējo situāciju nemaina, nākotnē būtu jācenšas piesaistīt skolām vairāk bērnu no apkārtnējiem novadiem, taču, samazinoties dzimstībai, lielu skolēnu pieplūdumu nevar gaidīt. Sekas var būt finansējuma samazinājums skolām un pedagogu aiziešana uz citām – papildītākām – skolām.

Reorganizējot kādu no pamatskolām vai sākumskolu, vislielākā iespēja saskarties ar izmaiņām ir Cēsu pilsētas Pastariņa sākumskolai, jo pārējās pamatskolās vai nu tiek īstenotas speciālas programmas, vai arī tās nav iespējams pārvietot skolēnu skaita vai programmu dēļ.

Pēc pašreizējās ieceres, Cēsu 2. vidusskolu varētu pievienot Cēsu pilsētas pamatskolai, izveidojot Cēsu vidusskolu. Cēsu pilsētas Pastariņa sākumskolu pievieno Cēsu pilsētas pamatskolai. Uz telpām Raunas ielā 7 pāriet Cēsu 2. vidusskola, bet Cēsu 2. vidusskolas telpās darbojas Cēsu Profesionālā vidusskola, kura īsteno arī 2. vidusskolas programmas, – abas izglītības iestādes apvieno.

Cēsu 2. vidusskolu izvieto Skolas ielā 6.

Pēc prezentācijas katras skolas pārstāvji izteica savu nostāju par notiekošajiem procesiem. Joprojām pret skolas reorganizāciju stingri iebilda Pastariņa sākumskolas pārstāvji un aicināja pārvērtēt Izglītības darba grupas lēmumus. Skolotāji un vecāki uzsvēra, ka viņi nav pret citām novada skolām, bet ir pret Izglītības darba grupas piedāvāto reorganizāciju.

Cēsu 2. pamatskolas direktors Ojārs Bicāns puda viedokli, ka ir jā saglabā visas novada skolas. Viņš atzina, ka nākotnes izglītības modeli redz, īstenojot individuālāku apmācību mazās skolās un nelielās klasēs. Cēsu pilsētas pamatskolas direktors Māris Šķēle rosināja diskusijā vairāk iesaistīt skolu kolektīvus. Jo reorganizācijas gadījumā pārmaiņas skars arī pilsētas pamatskolu, taču pedagogu viedoklis par to nav uzklauts.

Cēsu novada vecāku domes priekšsēdētāja Indra Kļaviņa aicināja padomāt, kā šīs diskusijas un strīdi ietekmē bērnus. Vecāki nedrīkstētu skolēnus noskaņot pret vienu vai otru skolu, diemžēl tas tā notiekot. ■

ĪSUMĀ

Bērns negrib lasīt! Ko darīt skolotājam?

Lasīšanas un koncentrēšanās iemaņu trūkums kavē arī citu mācību priekšmetu apguvi un izpratni.

Ingūna Helviga, Rīgas Valda Zāliša sākumskolas direktores vietniece izglītības jomā, latviešu valodas, literatūras un vācu valodas skolotāja, LPMC un RIIMC lektore

Lasīšana ir nozīmīgs veids, kā veicināt bērna intelektuālo un emocionālo attīstību, jo lasīšana attīsta fantāziju, paplašina vārdu krājumu, pilnveido prasmi koncentrēties, veido prasmi saskatīt un nošķirt svarīgo un nesvarīgo, paplašina pasaules uztveri, kā arī sniedz gandarījumu un prieku. Taču mūsdienās bērniem bez lasīšanas ir milzum daudz citu iespēju, kā pavadīt brīvo laiku, – dažādas izklaides, modernās tehnoloģijas, internets utt., tāpēc lasīšana skolēniem nebūt nav prioritārā vietā, kā tas bija viņu vecāku un vecvecāku bērnībā. Un tam, ka skolēni nelasa vai lasa nelabprāt, ir sekas: samazinās skolēnu domāšanas un argumentācijas spējas, emocionālā inteliģence, veidojas trūcīgs vārdu krājums. Lasīšanas un koncentrēšanās iemaņu trūkums kavē arī citu mācību priekšmetu apguvi un izpratni.

Ko darīt skolotājam, ja bērni nevēlas lasīt? Kā ieinteresēt un motivēt lasīšanai?

Idejas agrīnās lasīšanas veicināšanai

Vislielākā nozīme, veicinot agrīno lasīšanu, ir tieši lasīšanai priekšā. Vislabāk lasīšanai priekšā piešķirt noteiktu norises kārtību, jo tas bērniem sniegs drošību un tā viņi varēs koncentrēties uz saturu. Praktiski tas nozīmē: viens un tas pats laiks, viena un tā pati telpa (iespēju robežās mazliet samazināta gaisma, spilveni, krēsli sakārtoti aplī), viena un tā pati norises kārtība. Piemēram, iesākumā apsveicināšanās dziesma, ko papildina kustības, tad spēle kā ievads grāmatā, kas tiks lasīta priekšā. Beigās bērni zīmē ilustrācijas stāstam vai arī izdomā alternatīvu nobeigumu.

Bilžu grāmatu minēšana

Bērni sasēžas aplī, vidū izvietotas 3 līdz 5 bilžu grāmatas. Bērni apskata grāmatu titullapas un pastāsta, ko viņi redz. Tad skolotājs pastāsta fragmentu no vienas bilžu grāmatas stāsta, bērniem jāuzmin, no kuras priekšā esošās grāmatas ir šis stāsta fragments, un jāpastāsta, pēc kādām pazīmēm viņi to ir uzminējuši, un jāizsaka minējumi, kāds varētu būt dzirdētā stāsta turpinājums. Pēc tam attiecīgā grāmata tiek lasīta priekšā.

Kustīgā lasīšana

Pirms priekšā lasīšanas tiek izvēlēts viens vārds, piemēram, kāds no stāsta varoņiem, kuru izdzirdot bērniem ir jāpieceļas kājās. Tad stāsts tiek lasīts priekšā. Pēc vajadzības un intereses spēles grūtības pakāpi iespējams palielināt, piemēram, var tikt izmantoti vairāki vārdi. Vai sadala lomas, piemēram, meitenēm jāpieceļas kājās, izdzirdot stāsta varones vārdu, savukārt zēniem – stāsta varoņa. Vai, piemēram, pēc viena vārda minēšanas pieceļas grupas kreisā puse, izdzirdot otru vārdu – labā puse. Spēli var papildināt vēl ar citām darbībām, piemēram, plaukstu sasišanu, griešanos, apguļšanos, *ah* vai *o* teikšanu.

Atrodi nu!

No bilžu grāmatas tiek izkopēta viena lapa, katrs bērns saņem vienu kopiju un zīmuli. Skolotājs apla vidū izliek lapas, kas attēlo vienu un to pašu lielo burtu tā, lai ikviens no bērniem var to labi saskatīt. Tad bērniem tekstā jāmeklē šis burts un jāapvelk ar aplīti. Vecāki bērni var, piemēram, meklēt veselu vārdu (piem., es vai arī stāsta varoņa vai darbības vietas vārdu).

Bilžu grāmatu kino

Visgrūtāk ir lasīt priekšā lielākām grupām, jo visiem bērniem nav vienlaicīgi iespējams labi redzēt grāmatu, bērni sāk draiskoties un viņiem kļūst neinteresanti. Kā alternatīvu var piedāvāt bilžu grāmatu kino. Grāmatas attēli tiek ieskenēti, tad attēlus projicē uz ekrāna. Iespējams, ka aptumšotā telpa un lielās bildes lasīšanu priekšā padara bērniem vēl interesantāku.

Lasīšanas krustmātes un krusttēvi

Runa ir par ieinteresētiem vecākiem, vecvecākiem, krustvecākiem u. c. personām, kas bērniem sabiedriskā kārtā labprāt lasa priekšā grāmatas. Noteiktā laikā (piemēram, vienu reizi nedēļā) krustmātes un krusttēvi ierodas skolā un lasa priekšā grāmatas.

IDEJAS IEINTERESĒŠANAI LASĪT

Lasīšanas pase

Tiek sagatavots īpašs dokuments, kurā bērns var ierakstīt savu vārdu un ielīmēt fotogrāfiju. Tajā tiek iespiesti zīmogi par izlasītajām grāmatām. Piemēram, var veidot grāmatu lasīšanu kā ceļojumu, lasot dažādu tautu autoru pasakas un stāstus, vai izveidot citu tematisku dalījumu.

Ex Libris

Grāmatu iespiešanas pirmsākumos *Ex Libris* kokgriezumā vai vēlāk kā zīmogs apzīmēja grāmatas īpašnieku. Turklāt *Ex Libris* bieži ir mākslinieciski veidots, un lielākoties šai grāmatas rotai ir kāda saistība ar tās īpašnieku (vārds, nodarbošanās, izcelsme u. c.). Arī bērni var no piemērota materiāla (kartupelis, ģipsis u. c.) pagatavot paši savu *Ex Libris* zīmogu. Tā izrotāšanai bērni var izmantot savu mīļāko dzīvnieku, mīļāko sporta veidu u. c. Ja atliek laika, tad zīmogotās bildes izkrāso ar zīmuliem vai flomāsteriem. Zīmogu bērni var iespiest katrā savā jaunajā grāmatā un tādējādi *personalizēt* to.

Lasītāju klubs

Lasītāju klubs ir uz brīvo laiku orientēts tikšanās punkts skolā, parasti skolas bibliotēkā, kur bērni un jaunieši tiek savā brīvajā laikā, lai lasītu, spēlētu spēles, zīmētu, darinātu kādus priekšmetus no papīra vai citiem materiāliem, kā arī lai patīkami pavadītu laiku vai uz brīdi *aizbēgtu* no skolas ikdienas un vecākiem. Galvenā tēma ir uz darbību un produktivitāti orientētas aktivitātes, kas saistītas ar lasīšanu, turklāt bez atzīmēm un *spiediena* gūt sekmes. Bērni un jaunieši var brīvi un nepiespiesti nodarboties ar literatūru un citām lietām, kas viņus interesē un nodarbina.

Mīļāko grāmatu mājaslapa

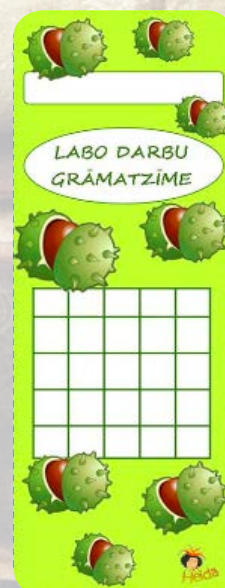
Klases mīļāko grāmatu mājaslapa ar ierunātiem tekstiem un pašu zīmētām ilustrācijām. Ļoti vienkārši bezmaksas mājaslapu iespējams izveidot www.ucoz.ru, www.webs.com u. c. Paraugs: <http://www.primolo.de/home/Silvatiger>.

Bibliotēkas lasītāja kartes pārsteigums

Skolas bibliotēkas lasītāja kartē katram skolēnam ir atstāti brīvi lauciņi, kur bērns, katru reizi izņemot grāmatu, saņem bibliotēkas zīmogu. Kad ir savākts noteikts zīmogu skaits, bērns saņem mazu pārsteigumu, piemēram, komiksu vai nelielu piezīmju grāmatiņu.

Labo darbu jeb uzslavu grāmatzīme

Skolēns krāj uzlīmītes vai skolotāja parakstus, proti, uzslavas par izlasītajām grāmatām, grāmatu reklāmām u. tml. Kad visas uzslavas sakrātas, saņem pārsteiguma balvu.

Drīzumā šādas labo darbu grāmatzīmes un citus interesantus elektroniskus metodiskos materiālus varēs iegādāties pagaidām izstrādes stadijā esošajā e-veikalā pedagogiem: www.pedagogiem.lv.

Pamet visu un lasi!

Pēc iepriekšējas vienošanās reizi dienā vai nedēļā atskan signāls, pēc kura bērni paņem grāmatas un lasa viens otram priekšā. Šim laika posmam nav jābūt ilgam, galvenais – lai grāmata ir atvērta un bērnam ir radusies interese.

Klusā lasīšana

Reizi mēnesī vai semestrī tiek organizēta klusās lasīšanas stunda, uz kuru katrs skolēns un skolotājs ņem līdzi grāmatu, kuru gribētu lasīt, un 40 minūtes visi klusumā lasa katrs savu līdzpaņemto grāmatu.

Lasīsim mazajiem!

Tiek organizēta kopīga lasīšana, piemēram, 4. klases skolēni lasa priekšā pirmās klases skolēniem, 5. klases skolēni – otrklasniekiem, 6. klases skolēni – trešklasniekiem. Šādi pasākumi ne tikai veicina lasīšanu, bet arī satuvina vecākās un jaunākās klases, kas ikdienā bieži vien dzīvo katra savā pasaulē.

Lielie iesaka mazajiem

Vecāko sākumskolas klašu skolēni literatūras stundās veido reklāmas plakātus, maketus, iestudējumus, zīmējumu izstādes, krustvārdu mīklas u. c. radošus darbus un, ciemojoties pie jaunāko klašu skolēniem, prezentē savu veikumu, tādējādi rosinot mazos lasīt grāmatas un veidot pašiem savus radošos darbus un projektus.

Rīgas Valda Zāliša sākumskolas 5. klases skolēni 1. klasei prezentē E. S. Tompsona grāmatu par indiāņu dzīvi *Divi mazi mežonēni* – grāmatas reklāma grāmatas fragmenta iestudējuma formā.

Skolas/klases Lasītāju žūrija

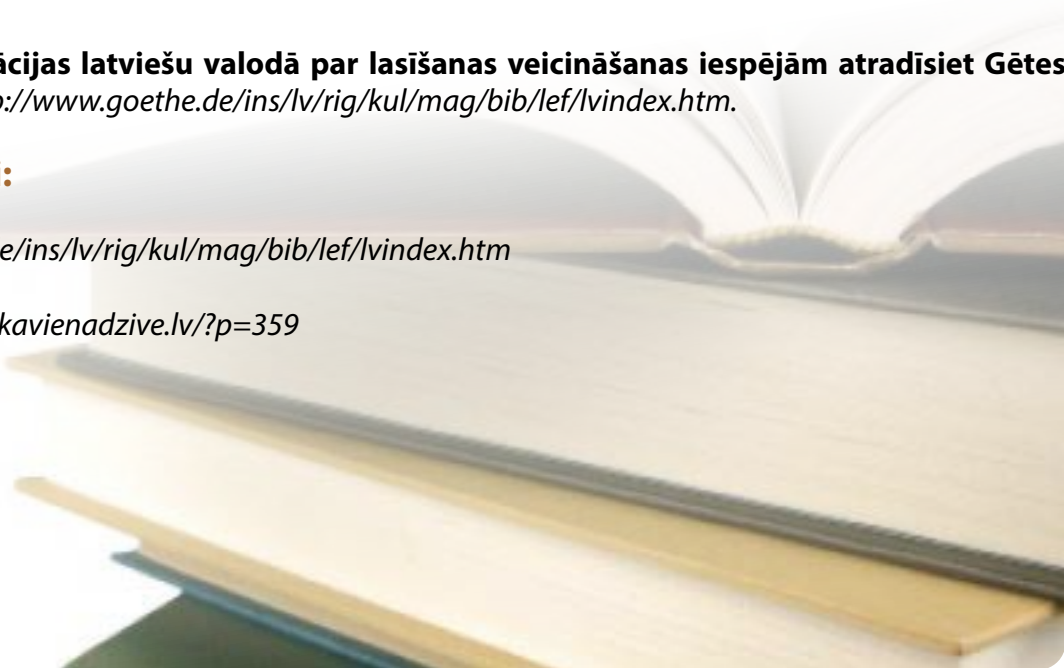
Līdzīgi Latvijā organizētajai Lasītāju žūrijai iespējams to veidot arī skolā vai tikai vienā klasē. Bibliotekārs vai skolotājs izvēlas grāmatas, piedāvā skolēniem tās lasīt un pēc izlasīšanas prezentēt savu veikumu un saņemt balvas.

Ļoti daudz informācijas latviešu valodā par lasīšanas veicināšanas iespējām atradīsiet Gētes institūta mājaslapā <http://www.goethe.de/ins/lv/rig/kul/mag/bib/lef/lvindex.htm>.

Izmantotie avoti:

<http://www.goethe.de/ins/lv/rig/kul/mag/bib/lef/lvindex.htm>

<http://www.vairaknekavienadzive.lv/?p=359>

Radošais darbs tēmas *Tēlniecība* apguvei vizuālajā mākslā 6. klasei

**Ināra Ondzule, Kalupes pamatskolas
vizuālās mākslas skolotāja**

Darba uzdevumi

1. Iepazīstināt skolēnus ar materiālu – stiepli, eksperimentēt un uzzināt tās īpašības.
2. Mācīt veidot no stieples skulptūru un piestiprināt to pie pamatnes.
3. Mācīt dabā un apkārtējā vidē saskatīt daudzveidīgas idejas radošajiem darbiem.
4. Mācīt apgūt ģipša atliešanu formā, gravēšanas un veidošanas tehniku no ģipša.
5. Novērojumos un eksperimentos atklāt daudzveidīgus izteiksmes līdzekļus.

Prezentācija sagatavota kā palīgmateriāls divu radošo uzdevumu tēmas *Tēlniecība vizuālajā mākslā 6. klasē* apguvei:

- veidot no stieples skulptūru – cilvēku kustībā – un piestiprināt to pie pamatnes;
- veidot no stieples koka skulptūru un piestiprināt to pie pamatnes.

Uzdevumu sākumā ir dotas idejas to veikšanai. Kad skolēni ir izvēlējušies attēlojamo objektu, seko uzdevuma veikšanas skaidrojums pa posmiem, kurus papildina fotogrāfētie pašgatavotie paraugi atbilstošos darba posmos.

Vienlaicīgi ar veicamajiem uzdevumiem tiek doti arī drošības tehnikas noteikumi.

Pēc stieples skulptūru piestiprināšanas pie ģipša pamatnes un darbu noformēšanas tiek veikta darba vietu sakārtošana.

Kad darbi ir nožuvuši un sacietējuši (atkarībā no izmantotā materiāla), darbus vērtē.

Instrumentārijs

- Vizuālās informācijas – prezentācijas – demonstrācija ar projektoru.
- Iepazīšanās ar radošo darbu teorētisko daļu.
- Radošo darbu izpildes pa posmiem skaidrojums.
- Drošības tehnikas noteikumu ievērošana, veicot konkrētus uzdevumus.
- Darbu noformēšana.

Izmantošanas iespējas

Var izmantot vizuālās mākslas stundās 6., 8. klasē un vizuālās mākslas pulciņa nodarbībās.

RADOŠAIS DARBS NR.1

UZDEVUMS:

VEIDOT NO STIEPLES SKULPTŪRU –

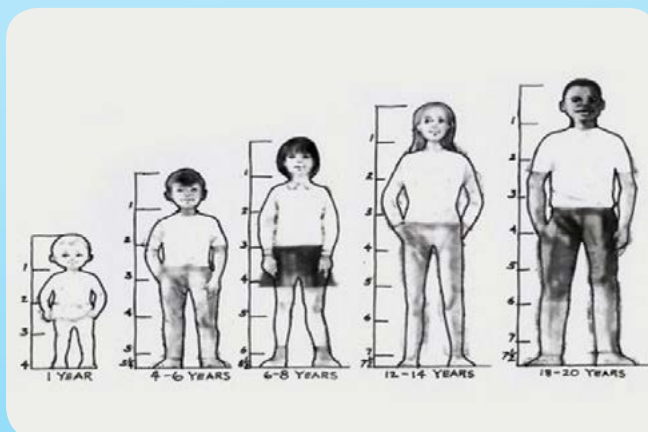
CILVĒKU KUSTĪBĀ –

UN PIESTIPRINĀT TO PIE PAMATNES

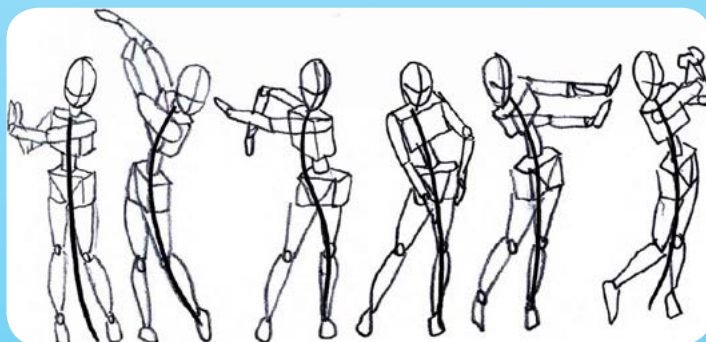
SILUETS

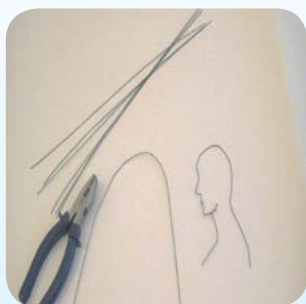
CILVĒKA FIGŪRAS
PROPORCIJAS

CILVĒKA FIGŪRA KUSTĪBĀ

**IZVĒLIES ATTĒLOJAMO OBJEKTU
STIEPLI IZLOKI, LAI BŪTU PĒC IESPĒJAS MAZĀK STIPRINĀJUMU DARBA AUGŠĒJĀ DAĻĀ!
LOKI STIEPLI UZMANĪGI, STIEPLES GALI IR ASI!**

CILVĒKS KUSTĪBĀ

**KĀJAS TIKS IESTIPRINĀTAS
PAMATNĒ, TĀPĒC JĀATSTĀJ
APAKŠĒJĀ DAĻĀ BRĪVA STIE-
PLE**

**FORMU, KURĀ PILDĪS ĢIPŠA
MASU, IZKLĀJ AR CELOFĀ-
NA PLĒVI, LAI PĒC TAM VAR
VIEGLĀK SAGATAVOTO PA-
MATU IZŅEMT NO FORMAS.**

**SAJAUČ CITĀ TRAUKĀ ĢIPSI
AR ŪDENI (BIEZA KRĒJUMA
KONSISTENCĒ) UN SAPILDI
TO SAGATAVOTAJĀ FORMĀ.**

STRĀDĀ AR CIMDIEM!

**GIPŠA MASAS AUGŠAI IZVEI-
DO SEV VĒLAMO RELJEFU.**

**iestiprini stieples skulp-
tūru ģipša masā, kamēr
tā nav sacietējusi.**

IZŅEM ĢIPŠA PAMATNI NO FORMAS.

VEIDO POSTAMENTA FORMU, NOŅEMOT NEVAJADŽĪGO ĢIPŠA MASU.

ĢIPŠA PAMATNI IZVEIDO VĒLAMAJĀ FORMĀ UN VAR NOKRĀSOT.

RADOŠAIS DARBS NR.2

UZDEVUMS:

**VEIDOT NO STIEPLES KOKA SKULPTŪRU
UN PIESTIPRINĀT TO PIE PAMATNES**

KOKA SILUETS

PAŅEM FLORISTIKAS STIEPLES (APMĒRAM 24 GABALI), SALIEC KOPĀ UN SALIEC TĀS UZ PUSĒM.

NO PĀRLIEKTĀS VIETAS UZ AUGŠU VEIDO KOKA STUMBRU, SAVIJOT STIEPLES KOPĀ, ATDALI KOKA ZARIEM PAREDZĒTĀS STIEPLES (VĒLAMĀS PĀRA SKAITĀ) NO STUMBRA.

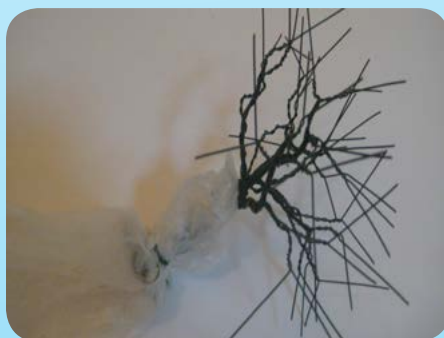

TURPINI SADALĪT KOKA STUMBRU PA ZARIEM, LIELĀKOS ZARUS PA MAZĀKIEM, KAMĒR STIEPLU VISI GALI IZDALĪTI PA VIENAM.

LAI PIESTIPRINĀTU KOKU PIE PAMATNES, KOKA SAKŅU DAĻU, KAS ATDALĪTA NO PĀRĒJĀ KOKA AR CELOFĀNA PLĒVI, IEVIETO TRAUKĀ, KURĀ VEIDOS ĢIPŠA PAMATNI.

(CELOFĀNA PLĒVE PALIDZĒS ĒRTĀK ATBRĪVOT PAMATNI NO TRAUKA.)

NOVIETO TRAUKU PAMATNI AR SAKNĒM UZ AUGŠU.

PIE ĢIPŠA PULVERA PIELEJ ŪDENI UN VISU LĒNĀM, RŪPĪGI SAMAIŠI.

SARGĀ SEJU NO ĢIPŠA PUTEKĻIEM!

**ĢIPŠA MASU, KAS LĪDZINĀS
BIEZAM KRĒJUMAM, SAPIL-
DI SAGATAVOTAJĀ TRAUCI-
NĀ.**

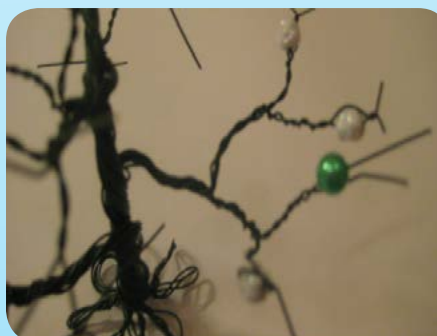
**GAIDI, KAMĒR ĢIPŠA MASA
SACIETĒ.**

**ATBRĪVO KOKU UN PAMAT-
NI NO TRAUCIŅA (KLIŠEJAS)
UN AIZSARGPLĒVES**

**JĀ VĒLIES IZVEIDOT NEVIS
VIENKĀRŠI KOKU, BET ĀBE-
LI, TAD UZ KATRA ZARIŅĀ
UZVER PĒRLĪTI UN NOSTIP-
RINI TO, SAGRIEŽOT STIEP-
LES GALUS KOPĀ!**

**LAI DARBS IZSKATĪTOS IN-
TERESANTĀKS, IZKRĀSO
PAMATNI.**

SAKĀRTO DARBA VIETU!

Bilingvālas matemātikas mācīšanas iespējas

Vairākus gadus es mācu angļu valodu un matemātiku kā mācību priekšmetus Spīdolas ģimnāzijā. Tā man radās doma matemātikas stundās izmantot bilingvālo apmācību. Ņemu vērā trīs svarīgus bilingvālās apmācības aspektus:

- 1) valodas un mācību priekšmeta satura integrācija;
- 2) mūsdienīgu mācību metožu lietojums;
- 3) divu valodu lietojums.

Bilingvālai apmācībai izvēlējos 7. komercklasī.

Tā kā šis ir eksperimentāls variants, tad matemātikā izvēlējos atkārtojuma tēmu – teksta uzdevumu risināšana, sastādot vienādojumus, lai skolēniem jau būtu priekšzināšanas par tēmu.

Svarīgs aspekts ir matemātisko tēmu saistīt ar tādu tēmu angļu valodā, lai pēc tam arī tajā varētu izmantot iegūtās zināšanas.

Manā izpratnē gan pēc satura, gan tēmas apguves laika vispiemērotākā ir *Shopping* jeb iepirkšanās.

Mans mērķis ir ieinteresēt skolēnus, likt apjaust, ka matemātikai ir kopsakars ar citiem mācību priekšmetiem, kā arī praktisks pielietojums. Ne mazāk svarīgi ir radīt priekšstatu, ka matemātiku var apgūt arī angļu valodā, pārbaudot to praksē.

Savas pieredzes popularizēšanai nododu vērtēšanai divu mācību stundu plānus.

Antonija Rudzīte, Spīdolas ģimnāzijas skolotāja

1. stunda Stundas gaitas apraksts

Stundas tēma: *Naudas vienības dažādās valstīs, matemātiskās darbības ar tām*

Stundas mērķis:

apgūt tēmu bilingvāli, izmantojot un pilnveidojot skolēnu zināšanas dzimtajā un angļu valodā.

Stundas uzdevumi:

- 1) iegūt zināšanas angļu valodā par naudas vienībām Latvijā, Anglijā, Amerikā un Eiropas Savienībā;
- 2) iemācīties četru aritmētisko darbību nosaukumus un praktiski veikt tās ar dažādām naudas vienībām bilingvāli;
- 3) izveidot veikalu sarakstu, lai sagatavotos nākamajai mācību stundai, kad būs jārisina teksta uzdevumi, sastādot vienādojumus;
- 4) trenēt prasmi rēķināt galvā un ievadīt skolēnus nākamajā mācību stundā.

Stundai nepieciešamais aprīkojums:

dators, video projektors, interneta pieslēgums, ekrāns.

Nepieciešamie resursi:

skolēna darba lapa un prezentācija *Naudas vienības un darbības ar tām* (sk. Pielikumu 1), testa lapa, *Aicinājuma kartes*

Mācību organizācijas formas:

frontāls darbs, individuāls darbs

Stundas gaita

Stundas posmi	Skolotāja darbība	Skolēnu darbība
Stundas tēmas formulējums	Paskaidro stundas tēmu un mudina skolēnus nosaukt naudas vienības, ieteicams – angļu valodā	Sauc viņiem zināmās naudas vienības
Stundas mērķu un uzdevumu konkretizēšana	izskaidro, ka centīsimies angļiski apgūt dažas naudas vienības un darbības ar tām un veidosim veikalu sarakstu	Konkretizē neskaidros jautājumus
Darbs ar prezentāciju un skolēnu darba lapu	Rāda prezentāciju uz ekrāna (teksts gan latviski, gan angļiski)	Skolēni, skatoties prezentāciju, aizpilda darba lapās visu uzdevumu tukšos laukumus
Testa uzdevumu pildīšana	Izdala testa uzdevumus un sniedz palīdzību skolēniem	Pilda testu, ja nepieciešams, uzdod jautājumus
Veiktā darba pārbaude	Mutiski izanalizē pareizās atbildes	Labo pieļautās kļūdas, uzdod jautājumus
Darbs ar <i>Aicinājuma kartēm</i>	Skolotājs mudina skolēnus nosaukt angļiski (vai latviski) veikalu veidus, raksta tos uz tāfeles izveidotā <i>Aicinājuma kartē</i>	Skolēni izrunā šos nosaukumus angļu valodā un pieraksta savās kartēs
Mājasdarba uzdošana	Uzdod iemācīties darba lapas un kartes saturu	Skolēni pieraksta uzdevumu
Skolēnu darba pašvērtējums	iesaka ielikt vērtējumu ballu sistēmā (1–3) un pateicas par darbu stundā	Skolēni uz līmlapiņām dod pašvērtējumu

2. stunda Stundas gaitas apraksts

Stundas tēma: ***Teksta uzdevumu risināšana, sastādot vienādojumus.***

Stundas mērķis:

nostiprināt iepriekšējā mācību stundā apgūto, risinot ar iepirkšanos saistītus vienādojumus (bilingvāli).

Stundas uzdevumi:

1) atkārtot veikalu veidus un lietas, kuras tajos var iegādāties, veidojot kopsakaru ar tēmu angļu valodā *Shopping*;

2) pārbaudīt skolēnu zināšanas par naudas vienībām un darbībām ar tām;

3) mācīties saprast angļu valodā rakstītu tekstu un sastādīt vienādojumus. (Sk. Pielikumu 2.)

Nepieciešamie resursi:

uzliekamās kartītes *Aicinājuma kartei*, izdales materiāls naudas vienību atpazīšanai un darbībām ar tām, darba lapas grupu darbam.

Mācību organizācijas formas:

individuāls darbs, frontāls darbs, grupu darbs.

Stundas gaita

Stundas posmi	Skolotāja darbība	Skolēna darbība
Atkārtojums par veikalu veidiem	Uzdod skolēniem secīgi aizklāt <i>Aicinājuma karti</i>	Klausās, kādu lietu skolotājs nosauc, un ar tās attēlu aizklāj attiecīgā veikala nosaukumu
Darbs ar izdales materiālu	Skolotājs katrai grupai (3–4 skolēni) iedod lielu lapu, sadalītu 4 daļās, un sauc dažādas naudas vienības un darbības ar tām	Skolēni angļu valodā vai latviski pieraksta dzirdēto nekavējoties, numerācijas secībā un, darbu beidzot, salīdzina, kuras atbildes uzskatāmas par pareizām
Grupu darba analīze	Noskaidro un salīdzina atbildes un to, kas skolēniem sagādāja grūtības	Skolēni atbild un izsaka savu viedokli
Teksta uzdevumu risināšana	Izdala lapas ar uzdevumiem (katrs latviešu un angļu valodā), vada darbu un palīdz skolēniem	Lasa tekstu angļiski un veic teksta analīzi
Risināšanas shēmas izstrāde	Rāda uz tāfeles pieraksta variantu	Veic pierakstus un risinājumu
Mājasdarba uzdošana	Uzdod konkrētu teksta uzdevumu	Skolēni pieraksta
Skolēnu darba pašvērtējums	Iesaka ielikt vērtējumu un pateicas par darbu	Skolēni dod vērtējumu par abu stundu darbu kopumā

Skolēna darba lapa

1) Skatoties prezentāciju uz ekrāna, aizpildi tukšās vietas darba lapā!

ASV	ANGLIJA	EIROPAS SAVIENĪBA	LATVIJA

2) Apzīmējums – label, mark

--	--	--	--

3) Match words with these prices:

UK:	five pounds twenty	€ 12,00
	forty pence	£10,99
	ten pounds ninety nine	\$3, 00
US:	three dollars	\$9, 50
	fifty cents	€0,50
	nine fifty	£5,20
EU:	six euros fifty	40 p
	fifty cents	€6,50
	twelve euros	50 c

1) 4 matemātiskās darbības – the four rules of arithmetic

+	-	X	:

1) 5) SUM(+) _____ and _____ is/are _____
 _____ plus _____ is/are _____
 DIFFERENCE(-) _____ from _____ is _____
 _____ minus _____ is _____
 PRODUCT(X) _____ multiplied by _____ is _____
 QUOTIENT(:) _____ divided by _____ are _____

2) Uzraksti šīs darbības rakstiski angļu valodā.

a) Ls 78,78 – Ls 78,7 =

b) \$ 32 x 4 =

c) Ls 123 : 3 =

d) £ 9,15 + £ 8,93 =

Test

Circle right answer!

a) $30+2x$ b) $2x+13$ c) $26x$

1) **17 dollars fifty cents minus 10 dollars sixty cents is:** 9) **3y less than 91 is:**

a) \$ 7 and 90 cents; b) \$ 6 and 90 cents; c) \$ 7

a) $3y-91$ b) $91-3y$ c) $91 : 3y$

2) **€ 130 and 29 cents plus € 69 and 71 cents is:**

10) **15y more than 60 is:**

a) € 99 b) € 99,1 c) € 100

a) $4y$ b) $900y$ c) $60 + 15y$

3) **4 lats 28 santimas divided by 4 is:**

a) Ls 1,7 b) Ls 0,17 c) Ls 1,07

4) **9 pounds twenty pence multiplied by 9 is:**

a) £ 81,80 b) £ 82,80 c) £ 82,18

5) **300,48 lats from 300,56 lats is:**

a) Ls 0,08 b) Ls 0,8 c) Ls 601,04

6) **Sixty times more than 4x is:**

a) $24x$ b) $64x$ c) $240x$

7) **3232x divided by 32 is:**

a) $101x$ b) 101 c) $11x$

8) **Thirteen and 2x is:**

AICINĀJUMA KARTE

BOOKSHOP	CLOTHES SHOP	GIFT SHOP
NEWSAGENT'S	MUSIC SHOP	SHOE SHOP

SPORTS SHOP	TOYSHOP	SUPERMARKET
INTERNET SHOPPING	BAKERY	SWEETS SHOP

Teksta uzdevumu saturs

1. Martin went to a bookshop and bought a book and a pen, which cost 3,70 lats. How much did cost the pen if the book cost 70 santimas more than the pen?

Mārtiņš aizgāja uz grāmatu veikalu un nopirka grāmatu un pildspalvu, kuras maksāja 3,70 latus. Cik maksāja pildspalva, ja grāmata maksāja par 70 santīmiem vairāk nekā pildspalva?

2. Customer used Internet shopping and bought three things, which cost 1 140 dollars. TV set cost 210 dollars more than mobile phone, but laptop twice more than TV. How much did each thing cost?

Pircējs izmantoja iepirkšanos internetā un nopirka trīs lietas, kuras kopumā maksāja 1140 latus. Televizors maksāja par 210 latiem vairāk nekā mobilais telefons, bet portatīvais dators – divreiz vairāk nekā televizors. Cik maksāja katrs no tiem?

Mājasdarba uzdevums

Mother went to a clothes shop. She bought a pair of jeans for son, two blouses for her daughter and a scarf for herself. A blouse cost 3,6 lats more than scarf, but the pair of jeans twelve lats more than the blouse. How much did each thing cost, if the price of jeans is equal with price of the blouse and scarf?

Uzdevumi grupu darbam

- 1) Write marks of:
dollars – , cents – , santimas – , pounds – , lats –
- 2) 9 lats from 190 lats is –
- 3) 54 dollars and 68 cents plus 32 cents is –
- 4) 73 pounds multiplied by 2 is –
- 5) 832 euros divided by 8 is –
- 6) 2x multiplied by 7 is –
- 7) 1095x divided by 5 is –
- 8) 48x from 200x is –

Skolēna darba lapa – ATBILDES

Skatoties prezentāciju uz ekrāna, aizpildi tukšās vietas darba lapā!

1) ASV	ANGLIJA	EIROPAS SAVIENĪBA	LATVIJA
US	UK	EU	LATVIA
dollars	pounds	euros	lats
cents	pence	cents	santimas

2) Apzīmējums – label, mark

\$, c £, p €, c Ls, s

3) Match words with these prices:

UK: five pounds twenty	€ 12,00
forty pence	£10,99
ten pounds ninety nine	\$3,00
US: three dollars	\$9,50
fifty cents	€0,50
nine fifty	£5,20
EU: six euros fifty	40 p
fifty cents	€6,50
twelve euros	50 c

4) 4 matemātiskās darbības – the four rules of arithmetic

+	–	x	:
Addition	subtraction	multiplication	division

4) SUM(+) \$ 4 and \$ 5 is/are \$ 9

\$ 49 plus \$ 500 is/are \$ 549

DIFFERENCE(–) £ 6 from £ 9 is £ 3

£ 218 minus £ 108 is £ 110

PRODUCT(X) Ls 11 multiplied by 9 is Ls 99

QUOTIENT(:) € 348 divided by 3 are € 116

5) Uzraksti šīs darbības rakstiski angļu valodā.

a) Ls 78,78 – Ls 78,7 = Ls 0,08

Seventy eight lats and seventy santimas from seventy eight lats and seventy eight santimas are eight santimas

b) \$ 32x4 = \$ 128

Thirty two dollars multiplied by four is a hundred twenty eight dollars

c) Ls 123 : 3 = Ls 41

A hundred and twenty three lats divided by three is fourty one lats

d) £ 9,15 + £ 8,93 = £ 18,08

Nine pounds and fifteen pence plus eight pounds ninety three pence is eighteen pounds eight pence

Testa atbildes: b), c), c), b), a), c), a), b), b), c)

Par projektu *Metodiskā materiāla izstrāde darbam ar informācijas tehnoloģijām Latvijas vēstures stundās 6. klasei*

Evija Brauča, Ezerkrastu vidusskolas vēstures skolotāja

2012. gadā Rīgas Ezerkrastu vidusskola piedalījās VIAA organizētajā elektronisko mācību līdzekļu izstrādes projektu konkursā, tādējādi tapa projekts *Metodiskā materiāla izstrāde darbam ar informācijas tehnoloģijām Latvijas vēstures stundās 6. klasei*. Metodiskajā materiālā iekļautas četras tēmas: *Vēstures pētniecība – vēstures avoti, Vēstures pētniecība – vēstures palīgdisciplīnas, Aizvēsture Latvijā – akmens laikmets, Aizvēsture Latvijā – bronzas un dzelzs laikmets*. Katrā tēmā izstrādāts materiāls darbam ar interaktīvo tāfeli *Smart Notebook* programmā un elektroniski pildāmi pašpārbaudes testi. Trijām tēmām pievienotas arī darba lapas.

Pirmā tēma *Vēstures pētniecība – vēstures avoti* veidota kā ievads vēstures mācību procesā un uzdod jautājumus, kas saistīti ar vēstures būtību. Tā palīdz atbildēt uz jautājumiem, kas ir vēsture un kas palīdz uzzināt par dažādām norisēm vēsturē. Apskatīti vēstures avotu veidi, sniedzot ilustratīvu materiālu, kas labāk palīdz izprast katra vēstures avota veida savdabību. Materiālā ievietotais uzdevums, kurā salīdzināta runa, kas ir pieejama tikai rakstītā veidā, audio formātā un video, mu-

dina skolēnus padomāt par to, kā konkrēta vēstures avota veida izmantošana par vienu un to pašu notikumu var paplašināt izpratni par vēstures notikumu. Tā, rakstīta runa tikai atspoguļo runas saturu, audioruna ļauj spriest par intonāciju, runātāja ieturētajām pauzēm, sniedz informāciju par fona trokšņiem, savukārt video ļauj skatīt arī mīmiku, žestus, publiku un labāk izprast tās reakciju uz runātāja teikto. Tāpat, salīdzinot divas materiālā ievietotās runas video formātā, var runāt par to, kādu iespaidu katrs runātājs atstāj uz klausītāju, kāpēc utt. Interaktīvajos uzdevumos skolēni aicināti atpazīt vēstures avotu veidus. Šajā materiālā runāts arī par kino ietekmi uz vēsturiskās apziņas veidošanos un ir jautājums, vai vēsturiskās filmas un filmas, kas balstītas uz vēsturiska fona, atspoguļo reālo vēsturi. Par vēstures mītiem. Šeit saistībā ar vēstures avotiem un to veidiem ir arī tēmas, kas saistītas ar vēstures avotu uzglabāšanu un sistematizāciju un ar to saistītajām iestādēm, turklāt īpaši uzsvērtas tēmas, kas saistītas ar arhīvu un muzeju kā nozīmīgām ar vēstures pētniecību saistītām iestādēm. Apskatīts arī jautājums par vēstures avotiem un vēstures literatūru.

Otrā tēma *Vēstures pētniecība – vēstures palīgdisciplīnas* turpina pirmajā tēmā aizsākto sarunu par vēstures pētniecību. Šī materiāla mērķis ir iegūt priekšstatu ne tikai par vēstures palīgdisciplīnu veidiem, bet arī to lomu vēstures izpētē. Šeit iekļauts gan uzdevums darbam ar tekstu, gan uzdevumi, kuri piedāvā analizēt vizuālu materiālu. Šajā tēmā būtiski

runāt par jautājumiem, kas saistīti ar arheoloģisko pieminekļu nozīmi vēstures izpētē un to saglabāšanas nozīmību. Tēmā iekļauts arī interaktīvs uzdevums par kultūrslāni, kas palīdzēs skolēniem labāk izprast tā nozīmi vēstures pētniecībā un atrasto priekšmetu vecuma noteikšanā. Tāpat iekļauti arī divi interaktīvie uzdevumi, kas ļaus labāk izprast dizaina, tehnoloģiju attīstības nozīmi dažādu lietisko vēstures avotu datēšanā. Tālāk materiālā apskatītas tādas palīgdisciplīnas kā etnogrāfija, hronoloģija, numismātika. Apakštēmā par heraldiku sīkāk analizēts arī Latvijas Republikas ģerbonis un tajā iekļautie simboli. Savukārt apakštēmā par ģeoneoloģiju tiek piedāvāts veidot savu dzimtas koku, izmantojot interneta resursus (www.geni.com), kas ļauj savas dzimtas izpētē iesaistīt visu ģimeni. Apskatīta arī antropoloģija, epigrāfika un paleobotānika. Tēmas noslēgumā – interaktīvs uzdevums, kurā skolēniem jāsavieno palīgdisciplīna ar to raksturojošo tekstu.

Tēmā *Aizvēsture Latvijā – akmens laikmets* sniegts vizuāls materiāls, kurā ilustrēti klimatiskie un dabas apstākļi, kādi varēja būt paleolītā un kā tie mainījās mezolītā. Tēmas noslēgumā sniegts interaktīvs uzdevums ar attēliem. Tāpat tradicionāli tiek skatīta pirmo iedzīvotāju ienākšana Latvijas teritorijā un to veicinošie apstākļi. Atsevišķs uzdevums veltīts apdzīvotības blīvumam aizvēsturē. Skolēniem tiek piedāvāts uz kartes izvietot kvadrātiņus, kuri atbilst 500 km² lielai teritorijai un ļauj skolēniem uzskatāmi pārliecināties, cik liela ir teritorija, kurā

varēja saimniekot viena mednieku, zvejnieku un barības augu vācēju kopiena. Tāpat iekļauti uzdevumi, kas saistīti ar arheoloģiskā materiāla analīzi.

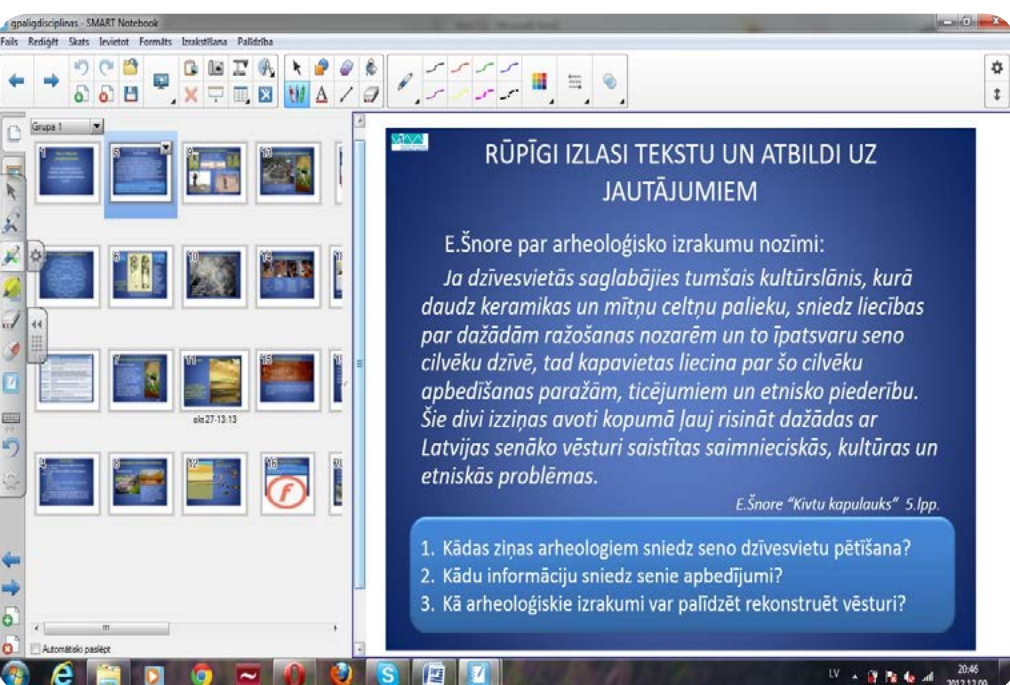
Tēmā *Aizvēsture Latvijā – bronzas un dzelzs laikmets* ievietoti uzdevumi par nocietinātu apmetni un pilskalnu, kā arī skolēni tiek mudināti tos abus salīdzināt, tādējādi tiek sekmēta labākas izpratnes veidošanās par tēmām, kas saistītas ar izmaiņām bronzas un dzelzs laikmetā. Liela uzmanība pievērsta līdzumzemkopībai.

Ievietoti arī uzdevumi, kuri saistīti ar arheoloģiskā materiāla analīzi.

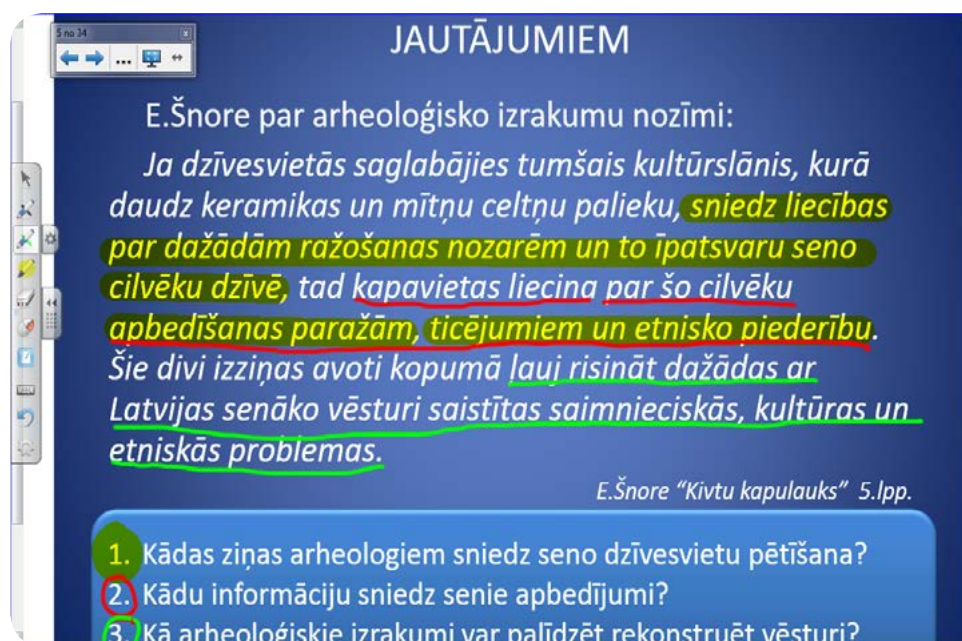
Izstrādājot materiālu, tika ņemts vērā tas, ka skolēniem svarīgi ne tikai apgūt konkrētās zināšanas, bet arī izkopt dažādas iemaņas un prasmes. Viena no būtiskākajām, mācoties vēsturi, ir prasme strādāt ar vēstures avotiem, kas ietver kā lasītprasmi, tā vēstures likumsakarību cēloņu un seku izpratni. Tāpēc, izstrādājot materiālu, attiecīgā tēma tika vizualizēta un uzdevumi veidoti tā, lai veicinātu skolēnu lasītprasmes

attīstību. Lasītprasmes attīstīšanai vēstures stundās ir būtiski kopīgi analizēt tekstuālus materiālus, un lielisks palīgs ir interaktīvā tāfele, kura dod iespēju uz ekrāna redzamajā tekstā vai tā fragmentā izdarīt atzīmes, pasvītrot būtiskāko. Izmantojot doto materiālu, sākotnēji vēlams skolēnus mudināt ar materiālu strādāt individuāli, bet pēc tam analizēt tekstu kopīgi klasē, lūdzot skolēniem uz ekrāna redzamajā tekstā vai nu pasvītrot būtiskāko, vai meklēt atslēgas vārdus vai tās vietas, kurās ir meklējama atbilde uz jautājumiem.

Uzdevums no tēmas Vēstures pētniecība – vēstures palīgdisciplīnas

Izpildīts uzdevums, kurā atzīmētas atbildes uz jautājumiem.

Vēl viens veids, kas varētu palīdzēt skolēniem iedziļināties un labāk izprast tekstu, ir darbs ar tekstu un atbilstošu vizuālo materiālu.

Uzdevums tēmai Aizvēsture Latvijā – bronzas un dzelzs laikmets

BRIKUĻU NOCIETINĀTĀ APMETNE

Agro metālu laikmeta dzīvesvieta Rāzeknes rajona Ideru ciema teritorijā. Apmetne bijusi apdzīvota arī 7-11. gs. pēc Kr. (.). Arheoloģiskajos izrakumos atsegta nocietinājumu sistēma, kuru veidoja 2 grāvji un koka palisāde (ietvēra~1450m²), bija izvietotas dzīvojamās un saimniecības ēkas. Palisādes stūros atklāta tornveida konstrukcija, tās tuvumā atrasti cilvēku kauli, kas, iespējams, tur novietoti kā ziedojums. Par ēku aptuveno skaitu ļauj spriest izrakumos atklāto pavardu skaits (80 pavardi). Dažu ēku tuvumā atsegta saimniecības bedres pārtikas produktu uzglabāšanai. Izrakumos iegūtās senlietas (kopumā 1092 senlietas un > 33 tūkst. keramikas lausku) liecina, ka Brikuļi bijuši viens no nozīmīgākajiem saimniecības centriem agro metālu laikmetā Lubānas zemienē. Iedzīvotāju pamatnodarbošanās bijusi lopkopība, mazāk zemkopība (86% atrasto kaulu pieder mājdzīvniekiem). Lielais ar bronzas apstrādi saistītais atradumu daudzums (māla lejamveidnes un tģeļi), kā arī bronzas senlietas liecina, ka apmetne šajā laikā bijusi nozīmīgs bronzas metalurģijas centrs.

"Tildes Datorenciklopēdija Latvijas Vēsture" © Tilde, 1998-2012

IZLASI TEKSTU UN ATBILDI UZ JAUTĀJUMIEM!

1. Ar, ko nodarbojās Brikuļu apmetnes iemītnieki, kas par to liecina?
2. Pateicoties, kam Brikuļu apmetne bija nozīmīgs saimniecības centrs?

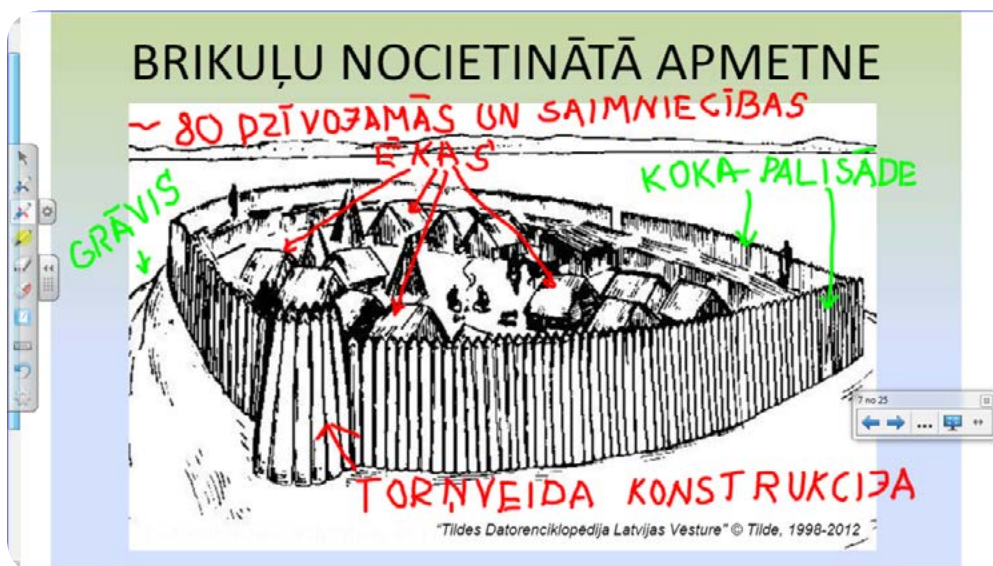
BRIKUĻU NOCIETINĀTĀ APMETNE

"Tildes Datorenciklopēdija Latvijas Vēsture" © Tilde, 1998-2012

IZPILDI UZDEVUMU!

Pēc iepriekšējā teksta atzīmē attēlā aprakstītās nocietinātā pilskaļņa daļas!

Izpildīts uzdevums.

Viens no nozīmīgiem vēstures mācību priekšmeta apguves komponentiem ir darbs ar karti, dotajā mācību materiālā piedāvāti vairāki uzdevumi darbam ar karti. Vienā no tiem piedāvāts izpildīt kontūrkarti; izmantojot tekstu, kontūrkartē jāiezīmē iespējama pirmo iedzīvotāju ienākšanas ceļš Latvijas teritorijā.

"Tildes Datorenciklopēdija Latvijas Vēsture" © Tilde, 1998-2012

IZLASI APRAKSTU UN APSKATI KARTI!

Pēc iegūtajām ziņām rekonstruē un iezīmē kartē iespējamo pirmo iedzīvotāju ienākšanas ceļu Latvijas teritorijā!

Pirmie iedzīvotāji Latvijas teritorijā ienāca sekojot ziemeļbriežiem, tie bija ziemeļbriežu mednieki. Viņi izveidoja apmetni Salaspils Laukskolā. Šo mednieku pēdas atrastas arī pie Skrīveriem un Sēlpilī. Latvijas teritoriju pirmie ienācēji sasniedza pa vairākiem ceļiem, no dienvidrietumiem gar Baltijas ledus ezera krastu un no dienvidaustrumiem gar Daugavu.

Pildot šo uzdevumu, vēlams lūgt skolēniem kartē vispirms iezīmēt debespuses, aicināt skolēnus sasaistīt kontūrkartē iezīmētās paleolīta atradumu vietas ar cilvēka klātbūtni tajās, kas varētu palīdzēt veiksmīgi izpildīt uzdevumu.

**IZLASI
APRAKSTU UN
APSKATI KARTI!**
Pēc iegūtajām
ziņām
rekonstruē un
iezīmē kartē
iespējamo
pirmo
iedzīvotāju
ienākšanas
ceļu Latvijas
teritorijā!

Pirmie iedzīvotāji Latvijas teritorijā ienāca sekojot ziemeļbriežiem, tie bija ziemeļbriežu mednieki. Viņi izveidoja apmetni Salaspils Laukskolā. Šo mednieku pēdas atrastas arī pie Skrīveriem un Sēlpilī. Latvijas teritoriju pirmie ienācēji sasniedza pa vairākiem ceļiem, no dienvidrietumiem gar Baltijas ledus ezera krastu un no dienvidaustrumiem gar Daugavu.

Nav noslēpums, ka skolēniem ar vizuālās uztveres dominanti būtiski teorētisko materiālu vizualizēt. Tā, tēmā *Aizvēsture Latvijā – akmens laikmets* sniegts vizuāls materiāls, kurā ilustrēti klimatiskie un dabas apstākļi, kādi varēja būt paleolītā, un tas, kā tie mainījās mezolītā. Tēmas noslēgumā sniegts interaktīvs uzdevums ar attēliem.

Šī pieeja ļauj skolēniem labāk veidot vizuālu priekšstatu par attiecīgo laika posmu un tekstu saistīt ar attēlu. Tas palīdz krietni uzlabot skolēnu priekšstatu par konkrētām vēstures norisēm un izmaiņām vēsturē.

Materiāls satur gan bagātīgu teorētisko materiālu par katru no tēmām, gan daudzveidīgus uzdevumus, kas ļauj skolēniem pēc iespējas aktīvāk iesaistīties mācību procesā. Katrai tēmai pievienotie testi savukārt dos iespēju skolēniem pārbaudīt savas zināšanas pirms pārbaudes darbiem.

Metodiskais materiāls būs pieejams portālā www.skolas.lv